

ARAB NYELVTAN.

OLVASMÁNYOKKAL ÉS SZÓTÁRRAL,

TEKINTETTEL

A FŐBB SÉMI NYELVÁGAKRA

ÉS

AZ ÉLŐ NYELVRE,

IRTA

DR. HATALA PÉTER

A BUDAPESTI KIR. MAGY. T.-EGYETEMEN A SÉMI NYELVEK NY. R. TANÁRA.

BUDAPESTEN,

NYOMATOTT A MAGY. KIR. TUD. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

—
1877.

Bevezetés.

E cím: sémi nyelvek, új keletű. Eichhorn, honosítja meg azt. Indokolását a Genesis X. f. 21. sköv. verseiben leli, habár nem teljesen, mert a feníciaiak is sémi dialectust beszéltek pedig az említett forrás szerint nem כְּנִישִׁים Semnek fiai hanem כְּנַחֲמִים Khamnak fiai. A sémi nyelvcsaládnak főágai: I. Az arab, II. a héber-feníciai, vagy kenáni; III. az arámi s az asszír; t. i. szin-khald, asszír ágak; a megfelelő mellék ágakkal.

Az arab a leggazdagabb és legelterjedtebb ág a kalifátus korában Khinától Afrika végső nyugati határáig és Spanyolországig; — Damaskustól Jémenig s a déli tengerig uralkodó volt; jelenleg is Ázsiának és Afrikának nagy részében van elterjedve. Madagaskarban, Szunda, Molukk s Filippini szigeteken is arabul beszélnek; s az iszlám 173 millió hívőinek hivatalos szerelve, minő nyugaton egykor a latin volt. A geográfia elterjedtsége mellett, a tudomány és művészetnek maj minden ágát felölelő nagyszerű irodalma van. — Mohammed előtt, Arábiában két fő dialectuson beszéltek. Az észak-nyugati részen a koreisi; a déli részeken a babilon-i. — Az előbbi Mohammed és a korán által leterjedt uralkodóvá; a himjáriból az ethiop, abessinai, vagy Geéz nyelv származott. Ez a régi birodalom neve, az ethiopia pedig annak a görög elnevezése. A nép most egyes tájakon beszéli, a XIV-ik század óta nem általános, csak szent könyveiben, bibliai fordításban s egyéb a II., III-ik század-

beli emlékekben él. Abessinia népe a Tigre, Amhari és Harári dialectusokat beszéli; ezek a Geez-zel testvér, de sok idegen elemmel vegyített újabb nyelvjáráások. Az arab habasa, zagyvalék — alapja az Abbesinia elnevezésnek.

A régi délarab ágat a II. és III-ik ker. századig terjedő felírásokból ismerjük. Dsevhári — 1107 k. u. — és Firuzabádi — 1414 k. u. — szótár írók feljegyezték, hogy egy koreisi arab ellátogatott a bani Himjár királyához, dél Arábiába : ثَبَّ —üljle, mondá a jövevénynek a fejelelem; ánde a koreisi, mindnyájuk nagy bámulatára a magaslatról leugrott s tagjait összezúzta. Miért tette ezt? A koreisi-dialectusban ama szó jelentősége: ugorjle!... A héberben יָשַׁב az arámibán יָתַב szinte ülést jelent; az arabban a megfelelő, fentemlitett szónak gyöke ثَبَّ, jelent: ugrani, s csak nagyon elvétve ülni... A himjári dialectus újabb kutatói közül főleg Osiandert kell megneveznünk, kinek vizsgálódásai a Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft hasábjain jelentek meg, a X-ik kötettől ugyszólván a legujabbikig; mások folytatják a munkát.

Az ethiop vagy Geez nyelvet ujabban Dillmann Ágost ismertette : Grammatik der Aethiopischen Sprache. Leipzig, 1857. Szótára 1862. skv. Chrestomatiája — Olvasókönyv — szótárral 1866-ban jelent meg. Összehasonlító, Schrader Eberhardt műve : De linguae Aethiopicae cum cognatis linguis comparatae indole uníversa Gottingae 1860. Az újabb, a Geezből származó abessinai dialectusok közül a Tigre áll legközelebb a Geezhez, s általánosb Abessiniában, mellette az Amhári és Harári is divnak. A két előbbit tárgyalta dr. Praetorius F. Grammatik der Tigrina Sprache in Abessinien, hauptsächlich in der Gegend von Aksum und Adoa. Mit einer Textbeilage. Halle, 1872. És : Grammatik der Amharischen Sprache. u. o. Isenberg is Amhari nvelvtant és szótárt irt. angolul. 1841—42-ben.

A koreisi arab dialektusnak, mely a kalifátus alatt oly kiterjedt uralomra jutott, főbb nyelvjárásai a következők: 1) a szíriai, 2) a hedsazi, 3) a jémeni, 4) a hadramauti, 5) a mahrai, 6) az egyiptomi, 7) az ugynevezett maghrib vagyis nyugati, afrikai, mely, Egyiptomon kívül, egész éjszak Afrikára kiterjed.

Összehasonlítólag ismertette Maltzan Henrik báró: a Zeitschrift d. deutsch. Morgenländischen Gesellschaft hasábjain. XXV—XXVII-ik skv. köteteiben 1871—73.

Az arámi ág, a bibliai Arám — felföldtől nyerte nevét. V. ö. gen. X. 22. Szirusnak nevezzük azon alakját, mely a keresztény arámi, és khaldeusnak azt, mely a zsidó arámi irodalom által van képviselve. Ez utóbbihoz tartoznak az ó-szövetségi bibliának egyes részletei. A szamaritán, héber alakokkal s nem sém elemekkel vegyült arámi nyelvjárás. Palestina keleti részén — Hauran, Petra — s a sinai hegy körül található nabateus feliratok nyelve, szinte arámi dialectus; ugy szinte a Mandeusok nyelve, s a még élő szirus nyelv. V. ö. Nöldecke: Beiträge zur kenntniss der Aramaischen dialecte. A Zeitschr. d. Morg. Gess. XI. XXII. skv. köt. És: u. a. Über die Mundart der Mandäer. Göttingen, 1862. És: Mandaeische Grammatik stb. Halle, 1875. u. a. Grammatik der Neusyrischen Sprache. Leipzig, 1868. Khon budapesti rabbi: Die Samaritanen stb. Leipzig, 1876. Vogüe: Syrie Centrale. Paris, 1868. Dr. Merx Adalb. Grammatica Syriaca quam post opt. Hoffmanni refecit. Halle, 1870. két kötetben. Az assziri Ninive és Babel ékiratainak nyelve. L. dr. Schrader Eberhardt: Die assyrisch-babylonischen Keilinschriften kritische Untersuchung der Grundlagen ihrer Entzifferung. Zeitsch. d. d. Morg. Gess. XXVI. köt. v. ö. i. m. XXII. k. És: J. Oppert: Duppe Lisan, Assur, Elements, dela Grammaire Assyrienne. Paris, 1868. II. kiad. stb.

A kenáni, vagy is héber-fenicziai ágat illetőleg
 1. Rüdiger-Gessenius : Hebräische Gramatik. Leipzig.
 1872. XXI. kiadás VIII. 344 l. Dr. Schröder Pál : Die
 Phönizische Sprache. Grammatische Untersuchungen über
 die phönizische Sprache, nebst Sprach- und Schriftpro-
 ben. Nebst 23 lithogr. und Autogr. Tafeln. Halle, 1869.
 És : Levy : Phönizisches Wörterbuch. Breslau, 1864.

Ezek a sémi nyelvcsalád ágai fővázlataikban, s a
 hozzáférhetőbb irodalmi segédeszközök.

A sémi család ethnografiáját illetőleg elég meg-
 jegyezni, hogy a semitismus őshazája valószínűleg
 Arábia volt. Innen szakadtak el, a többi ágak. V. ö.
 Schrader-nek philologiai érvekre alapított jeles érteke-
 zését : Die Abstammung der Chaldäer und die Ursitze
 der Semiten. Zeitsch. d. d. Morg. Gess. XXVII. kötet.
 (1873.)

Nézetem szerint is az ó-arab áll legközelebb az
 őssémi typushoz. Az arámi ágak legkorábban hanyat-
 lottak, azután a kenániak, végre az asszír. Az arab
 későn jött azon állapotba, melybe a héber már a bibliai
 irodalom régiebb s újabb korában eljutott. Innen van,
 hogy a bibliai héber, szerkezetében, inkább hasonlít az
 újabb, az élő arabhoz mint a régi arabhoz.

Az arabot, e nyelvtan, a főbb sémi ágakra és az
 élő nyelvre való tekintettel tárgyalja, — s a sémi nyelv-
 család belső fejlődésének történeti vázlatát adja. A mun-
 ka, külső körülmények miatt rövidebb lett, mint tervezve
 volt, főleg a szókötési részben és a Chrestomatiában.
 Egyébként elegendő tudomást nyújt bármily szöveg olva-
 sásához. A szókötési részt igen bőven tárgyalja : Dr.
 Caspari, könyve : Arabische Grammatik bearbeitet von
 August Müller. Halle, 1886. IV-ik kiadás. Az élő arabot
 illetőleg 1. Hassan : kurzgefasste Grammatik der Vul-
 gár-Arabischen Sprache. Wien, 1869. főleg az egyiptomi
 dialectusra van tekintettel. Olvasmányokat, párbeszédet

is közül szép számmal. VIII. r. 260. l. Olvasókönyvekkül szótárral, még mindig ajánlhatók : Jahn J. Arabische Chrestomathie. Wien, 1802. A mellékelt szótárral, és : Oberleitner András : Chrestomathia Arabica, una cum Glossario arabico-latino stb. Viennae, 1824. és Rosenmüller kiadványai. De Sacy Sylv. és Kosegarten kezdőknek nem valók, — újabb : dr. Arnold Fr. A. Chrestomatia Arabica, quam e libris MSS. vel impressis rarioribus collectam edidit. Pars I. Textum continens. Halis, 1853. VIII. 232. l. és Pars II. Glossarium continens u. o. VIII. 206. l. ára mindkét kötetnek Budapesten, 9 fr. o. é. A szótárakat illetőleg csak egyet említek fel mely az ó- és új arabot is tartalmazza : dr. Warmund Adolf : Handwörterbuch der arabischen und deutschen Sprache. Giessen, 1877. Az arab-német rész, négy szakaszból, egy vaskos kötetből áll VIII. r. 1240. l. a német-arab kötet VIII. r. 560. l. terjed. Az egész mű ára 37 frt. A Freytag-féle négy kötetes nagy szótár antiquariusi uton 25 frtért kapható, a kisebb amannal kivonata. (Halle, 1837) 10 frtért megszerezhető, de legalkalmasb Wahrmond műve, mert az ó- és új arabot tartalmazza. Kezdők csak Chrestomatiákat olvassanak, a mellékelt szótárakban sokkal kevesebb időbe kerül a szavak felkeresése mint a nagyban ; az idő pedig mindig pénz. Végül még fel kell említenem Petermann berlini tanár könyveit, melyek ily cím alatt jelentek meg s olcsón kaphatók : Porta linguarum Orientalium, sive Elementa Linguarum Hebraicae, Chaldaicae, Samaritanicae, Arabicae, Syriacae, Armeniacae, Aethiopicae, Persicae. Studiis academicis accommodata. Editio II. Berolini, 1872. Eichlernél. Az egyes részek, külön kaphatók ily címen : Brevis Linguae Arabicae stb. Grammatica, Litteratura, Chrestomatia, cum Glossario, in usus Praelectionum et Studiorum Privatorum. Ára egy eg résznek 2—3 frt. Nyelvtana igen rövid, de az olvasmá-

nyok kielégítő számmal vannak, megfelelő szótárral; bibliografiája is meglehetősen terjedelmű. A kezdő Orientalista irassa be magát, a deutsche Morgenländische Gesellschaft tagjai közé Lipcsében — az évi járulék csekély. Ezért a társulat füzeteit, évnegyedenként, kapja metszetekkel stb. illusztrálva, egész éven át 53—54 ívet, lexikon VIII.-ban — A közvetítést bármely könyvkereskedés eszközli, vagy közvetlen is érintkezésbe léphetni Brockhaus könyvkereskedésével Lipcsében. Igen tanulságos cikkeket és bő könyvszemlét talál e füzetekben az olvasó. Egyébként az antiquariusoknak orientaliákat tartalmazó katalógusai: Lipcsében, Tübingában, Bécsben is figyelmet érdemelnek, mert tájékoztatást is nyújtanak a kezdőnek az irodalom terén, s alkalmat is különben drága könyveket olcsóbb áron megszerezhetni. — Bécsben : Bermann & Altmann — Stadt, Johannes-Gasse Nro 2 nächst der Kärntner-Strasse; könyvkereskedő és antiquarius cégnek a keleti irodalmakra vonatkozó bő katalógusai ajánlhatók, a kereskedés kívánatra ingyen is megküldi.

Ennyit bevezető tájékoztatásul.

H. P.

ELSŐ RÉSZ.

H a n g t a n.

1. §. A betűkről.

Az arab nyelvnek huszonegy betűje van; s mint a zsidó betűk jobbról balra íratnak s olvasandók. E betűk mind mássalhangzók, az önhangzók a sorfeletti vagy alatti vonásokkal jegyeztetnek. Van azonban három mássalhangzó betű, mely önhangzók jelölésére is használtatik. A betűk számértékkel is bírnak. Alakjuk a mennyiben vagy a megelőző, vagy következő betűkkel, vagy mindkettővel összefonatnak, vagy minden összefüggés nélkül íratnak: többé kevésbé különböző. Ime a táblázat.

a) Mássalhangzók.

N e v.	A l a k :				É r t é k :		héber és arámi.
	önálló.	összekötött			hangtani.	szám.	
		a megelőzővel.	a következővel.	mindkettővel.			
ا ^ف Alif	ا	ـ	ـ	ـ	Gyenge hechezet.	1	א
ב ^א Bá	ב	ב	ב	ב	b.	2	ב
ג ^א Tá	ג	ג	ג	ג	t.	400	ג

Mássalhangzók.

N é v.	A l a k :				É r t é k :		héber és arámi.
	önálló.	összekötött			hangtani.	szám.	
		a megelőzővel.	a következővel.	mindkettővel.			
قَآءُ Czá	ث	ث	ث	ث	cz.	500	—
دَسِيمٌ Dsim	ج	ج	ج	ج	ds.	3	د
حَآءُ Há	ح	ح	ح	ح	hh.	8	ه
خَآءُ Khá	خ	خ	خ	خ	kh.	600	خ
دَالٌ Dál	د	د	—	—	d.	4	د
دَزَالٌ Dzál	ذ	ذ	—	—	dz.	700	—
رَآءُ Rá	ر	ر	—	—	r.	200	ر
زَآءُ Zá	ز	ز	—	—	z.	7	ز
سِيْنٌ Szin	س	س	س	س	sz.	60	س
شِيْنٌ Sin	ش	ش	ش	ش	s.	300	ش
صَادٌ Sszad	ص	ص	ص	ص	ssz.	90	ص(cz)
دَدَادٌ Ddad	ض	ض	ض	ض	dd.	800	—
طَآءُ Ttá	ط	ط	ط	ط	tt.	9	ط
ظَآءُ Zzá	ظ	ظ	ظ	ظ	zz.	900	—
عَيْنٌ Aain	ع	ع	ع	ع	torok hehezet	70	ع
غَرَيْنٌ Ghrain	غ	غ	غ	غ	ghr.	1000	—

Mássalhangzók.

N é v.	A l a k :				É r t é k :		héber és árámi.
	önálló.	összekötött			hangtani.	szám.	
		megelőzővel.	előzővel.	mindkettővel.			
فَا فَá	ف	فا	ف	ف	f.	80	פ
كَأَفْ Kaáf	ق	قي	ق	ق	torok k.	100	ק
كَافْ Kaf	ك	ك	ك	ك	k.	20	כ
لَامْ Lám	ل	ل	ل	ل	l.	30	ל
مِيمْ Mím	م	م	م	م	m.	40	מ
نُونْ Nún	ن	ن	ن	ن	n.	50	נ
هَاءْ Há	ه	ه	ه	ه	h.	5	ה
وَاVáv	و	و	—	—	v.	6	ו
يَاءْ Já	ي	ي	ي	ي	j.	10	י

Midőn Lam megelőzi Elifet, egybeolvadnak, s ön-állólalag : Ս vagy Ն ; — a megelőzővel összekötve pedig Տ — alakban iratnak. A Há betűalakot, midőn két pont van felette ը és զ, t-nek kell olvasni. — A mássalhangzók sorrendje régente azonos volt a héber — arámi, abéce sorrendjével, mit a mássalhangzók számértéke is jelez ; — de az arab grammaticusok az alak szerinti csoportosítás eszméjét fogadták el.

● 2012 年 8 月

ص ص ص ص ص
ص ص ص ص ص

b) Önhangzók.

Az arabok, mint a sémiekek egyáltalán, kezdetben nem jelölék a rövid önhangzókat. A hosszú önhangzók jelölésére, *alif*, *vav*, és *ja*, mássalhangzókat használták, mert természetüknél fogva közel állanak a megfelelő *á*, *ú*, *i*. önhangzókhoz. Az arabok egy része főleg az idegen elemektől elszigetelt pusztai lakók, a bedavik, csak e három ős magánhangzót használják. Az *ö* és *ü* hangok a törököknél dívók de nem az araboknál, itt csak kivételesek, s török szokásokból származnak.

Egyáltalán nem igen szokás önhangzókat írni, se a napi közlekedésben, se az irodalomban. Csak a *korán* azon egyetlen könyv, melyet önhangzók nélkül leírni tilos. — A rövid önhangzók jegyei a következők: فَتْحَةٌ (*fatha*), — *a* és *e* — egy nem egészen függőleges vonal a mássalhangzója felett; mint a nevét jelző szónak első és harmadik mássalhangzója felett látható.

كَسْرَةٌ (*keszra*) — *i* és *e*. — Az előbbenivel alakra nézve azonos vonal, csak hogy a mássalhangzó alá íratik. P. o. سَلَطَ száleta, heves volt.

ضَمَّةٌ (*ddamma*) — *u* és *o*. — A mássalhangzó felett álló s a magyar commához — vessző — hasonló jegy. P. o. سَلَطَ szalota, heves volt.

A rövid hangzók jegyei alatt tehát, nem csupán egy hang rejlik. Mikor jelzik az ős eredeti *a*, *i*, *u*, hangokat; mikor az *e*, *o*, -t abban az élő nyelv nagyon ingadozó.

Tájékozásul a következőket jegyezzük meg.

Fatha, a szónak vég mássalhangzója után; továbbá az erősb mássalhangzók: ح, خ, ص, ض, ط, ظ, ع, غ, ق, és gyakran, után: *a*-nak hangzik. — Ha pedig zárt szótagban, — mássalhangzóval kezdődő és végződőben, —

vagy pedig a gyengébb hangu mássalhangzók után áll : e-
nek hangzik, de nem mindig. Azért e szók فَتْكَهْ és كَسْرَهْ,
ضَمَّةٌ = Fetha, keszra, és keszre, ddammanak ejtetnek ki.

Keszra, a szó végmássalhangzója után *i*, különben
e hang.

Damma, a szó végmássalhangzója után *u*, különben
o hang.

A *hosszú* magánhangzók összetétel által jegyeztet-
nek; e czélra a három gyenge mássalhangzó ا ي و szol-
gál, midőn saját homogén önhangzójával egyesül, így lesz
ا = á; ي = í; و = ú. P. o. قَتِيلٌ = katílu, مَكْتُوبٌ =
maktúba; كَاتِبٌ = káteba.

Szó végén, rövid magánhangzók *n* hangot is kapnak,
ezen *n* hang — tenvin, nunatio — ennezés — az illető
rövid magánhangzók jegyeinek megkettőztetése által van
jelezve. P. o. مَدِينَةٌ = medinaton, város — ; مَرَّةٌ = mar-
ratan, egyszer. رَجُلٌ = radsolen — férfié.

ا ي-mássalhangzók, illetőleg félhangzók, mert
közel állanak, a, u, i, önhangzókhoz, régente midőn az
önhangzók jelölése a sémi nyelvekben még nem dívott, a
hosszú önhangzók jelölésére használtattak egy magok is.
Ezen szokás most sem avult el egészen. Midőn azonban
heterogén önhangzók állanak előttük, jelesen ي és و előtt
fatha, maguk pedig önhangzó nélkül állanak : akkor ي
és و diftongusokká lesznek, s föléjük ء jegy iratik. P. o.
يَوْمٌ = jaumon, nap, dies. سَيْفٌ = szaifon, kard. De van-
nak esetek, midőn ily állapotban á-t jelentenek ر o.
صَلَاةٌ = szaláton, ima. Ekkor ama jegy hiányzik felettök.

2. §. A mássalhangzók felosztása, s átváltozása.

A mássalhangzók azon szervek szerint osztályoz-
tatnak, melyek kiejtésüknél leginkább működnek : *Torok*

hangok : א ב ג ד ה ו ז ח ט י *Inyhangok* : י כ ל מ נ *Ajak-*
hangok : פ צ ק ר ש ת *Nyelvhangok* : ט ז נ ח ט *Foghangok, vagy sziszegők* : ש ס ש — Az
R — ר — hang, a torok és nyelvhangok osztálya közt
áll. *Folyékonyak, liquidae*, mert könnyen olvadnak : ל. מ.
נ. ר. Az inyhangok közt ק a torok hanghoz áll közel.

Ezen felosztás hordereje kitetszik abból : hogy megvilágítja az egyes sémi nyelvekben a hangváltozást.

Észlelhető ugyanis, hogy ugyanazon szerv hangjai váltakoznak egymással p. o. مَكَّتْ és بَكَّتْ — Mekka — مَكَّرَ, بَكَّرَ, صَقَّرَ, زَكَّرَ eltörni. زَمَرَ és زَمَرَ énekelni; vagy a héberben צחק nevetni és צעק kiáltani, helyett שחק nevetni és זעק kiáltani fordul elő. Itt a nyersebb hangoknak finomodását látjuk ugyanazon szervben. A héberben a két első szó régiebb, a két utóbbi enyhébb hangú, későbbi íróknál fordul elő. Nyelvtörténeti tény, hogy az erősbb hangok régiebbek, azoknak pedig enyhülése későbbi keletű. A torokhangok gyengülése is ezen törvényen alapszik. Hanem a szervi közelség is hangváltozást eszközöl. Így lett p. o. a héberben, feníciaiban, s arabban is több *nyelvhang sziszegővé*; míg az arámi nyelvjárások, amazokkal szemben megtartották a nyelvhangokat. Például : héber שלש három, — arab ثَلَاث, arámi תלתא tlata, czaláczon, salos... itt a t, ... cz, ... s, átmenet észlelhető. Vagy eme héber szó : שנים kettő; az arabban : اثنان az arámiban תרין. Ezen esetben nemcsak a t nyelvbetű ment át sziszegésbe, az arabban (cz) s méginkább a héberben (s); hanem a második mássalhangzó is, a Nun (n) változott a liquidák kategóriában r betűvel és a negyedik szinte liquida, — héber נ, (m) az arámiban s arabban Nunná (n) lett. S így Snájim = trén és ecznáini. — A sémi nyelvek közt, a feníciaiban észlelhető a nyelvhangoknak sziszegtetése legnagyobb mértékben, utánna a héber következik, ezután az arab.

Az arab hat mássalhangzóval bir többet, a hébernél és az aráminál. A *torokhangokban* خ غ; a *nyelv.* ض, a *sziszegőkben* ط ظ ن ث — A torokhangokat illetőleg azok a héber arámi פ פ' hangoknak még fokozatosb erősítése. A *nyelvhangban*, a héber arámi sziszegő צ (cz)-nek -l hanggá változtatása; a *sziszegőkben* a héber arámi nyelvhangoknak: t, th, d-nek. ט, ת, ד félsziszegtetése cz, z, dz — által. A sziszegtetés, az assibilatio, a hangok erőssége szerint történik, az erősb nyelvhang az erősb sziszegőbe megy át, a gyengébb gyengébe, tehát: ט lesz צ; — ת lesz ד v. ש — ד lesz ז. — A nyelvhangok assibilatiója, nevezetes vonás a sémi nyelvekben.

A héber és arámi nyelvekben az ugynevezett *múták*, a néma mássalhangzók: א ב ג ד ה ז כ ל מ נ ס ע פ ק ר ט ית kétféleképp ejtetnek ki. Ha önhangzó előzi meg őket, ez gyengíti hangjukat, hehezetessé teszi. Ekkor א ב ג ד hangja olyan mint az uj görög β. γ. δ. a ז = ζ; a ח = φ; a ט = θ. Mikor pedig nincs önhangzó előttök, akkor ős eredeti erőshangok. A héberben s a khaldban egy pont a betűben jelenti e hangot: ב = b; ג = g; ד = d; כ = k; ח = p; ט = t. Újabb héberek a א önhang után egészen sziszegtetik; náluk א = spúni módra. A ב pedig önhang után V-nak mondják: בב = rav. P. hangja az arabnak nincsen. Jeruzsálemben a latin patriarchatus tanodáiban, benszültött ifjabb arab növendékeink, e szókat: populo, parvus, piccolo, így ejtették ki: bobulo, barvus, biccolo. A G. hangot Egyiptomban és általán Afrikában gyakrabban halhatni mert a *dsimet* g,-ek ejtik ki, míg Szíriában, Palestínában az: ds.

3. §. Folytatás.

A *torok* hangokat illetőleg: א vagy a héber arámi א' mint torok mássalhangzó, gyenge hehezet. De ezen értéke, mint a torokhangoké általán, elenyészett; most א vagy א' semmit se számít s nem is ejtetik ki; csak az ön-

hangzó mely felette, vagy alatta jegyezve van, hangzik. E szerint **f** és **ſ** lehet : a, e, i, o, u — is, önhangzója szerint; a sémi nyelvekben átalán. **ʕ** = **ع** erősebb torokhang de ez is ép úgy járt mint az előbbi; most csak önhangzója hangzik. Az arab élő nyelv azonban mégis bizonyos torok hangot köt az illető önhanghoz. A régi héberben **ʕ** — betűt *g*-nek is ejtették ki. Ezt a görög — Septuaginta nevű biblia fordítás, is bizonyítja a héber szavaknak görög betűkkel való átírásaiban. Így עמרā átírva görög betűkkel Ιουμαρᾶ és עוז = Ιὺζα. Más szavaknál ugyancsak a Septg. nem *g* hangot, hanem gyengé vagy erősb hehezetet ír : עֲלִי = Ἠλί, — Héli — és עמלך = Ἀμαλξ. Az arab غ = ghr. erősb kiejtése az ع — ע-nak : عرب — holló, arabul غراب. Amazt Oreb-nek olvassuk most, ezt ghoráb-nak. Talán valaha a héber is Ghóreb-et mondott? — Az arabok e két — ع és غ — betűvel jelezték a két — torok hangot, a gyengét, és az erősbet; a héberek és arámiak ezen erősb hangot egészen elejtették. Épen ilyen a viszony a ט és ט̣ közt. Itt is a héber a ט hangot őrizte meg erős torokhangul, de az erősb ט̣ elejtette.

Midőn tehát arab szavakat, héber, arámi, feníciai stb. szavakkal összehasonlítunk; tekintetbe kell vennünk azt : hogy a torok hangok, mint egyáltalán minden szerv hangjai, nem csak az egyik nyelvben p. o. arab, héberben, váltakoznak egymással, az erősbek gyengébbekre enyhültek : hanem inter-dialectice, nyelvközileg is. Valamint azt sem szabad felednünk, hogy a szerveközelség folytán is történtek hangmódosulások, az egyes nyelvekben is, és nyelvközileg is minő a például felhozott nyelvhangoknak assibilatiója. — Ily kutatás fényt derít az egyes nyelvek történeti fejlődésére, s a sémi család ágainak egymáshozí viszonyára.

E fontos tárgyat még néhány példában tüntetem fel. ט torokhang nemcsak saját szervi kategóriájában váltakozik ſ, vagy ʕ-al is : akár egyes sémi nyelvben akár

nak. Ilyenek a torok, ajkhangok s egyebek, a hangközelség, azonság miatt. A gyökképződésben oly hangok társulnak, melyek erőre vagy gyengeségre, — nem hangazonosságra — hasonlók.

4. §. Az önhangzók változása.

Az önhangzók kiejtése, a régi hébereknél is ingadozó volt. Midőn a mai lengyel és német zsidók a hosszú *ú* — *t*, — sűrek — *ű*-nek ejtik ki; s a kámezet — *á* — pedig *o*-nak ez s még egyéb, palesztinai divat; a spanyol és portugál zsidók kiejtése tisztább; az arab mintához közelítő.

Az önhangzóknek nyelvközi változásait, módosulásainak főbb jelenségeit a következőkben vázoljuk. Első sorban felemlítendő, hogy az arab nyelv, legtöbb szótagu, a héber kevesebbel bééri pl. كَتَبَ — kataba — írni — héberben כתב — katab, kétszótagu; az arámban כתב — ktab, már csak egy szótagu. Az az arab ennél fogva legtöbb önhangzót használ, a héber kevesebbet az arámi legkevesebbet. Az arab nem szereti a mássalhangzók halmozását, az arámban ez szokásos. Tehát a hébernek sokszor nincs önhangzója ott, hol az arab ilyet használ; s az arámi meg ott se használja, hol a héber nélkülözhetőnek nem véli.

Az arab *fatha*-nak a héberben a *patah*, rövid *a* szokott megfelelni. De ezen arab rövid *a*, máskor héber *á*-nak felel meg; többször azonban a héber *á*-t, az arab is hosszú *á*-val adja vissza. pl. קֶרֶבֶן korbán, = قُرْبَان — korbán. A szirus, a héber és khald *á* helyett gyakran *o* hangot ad. p. o. חֻכְמָה *khokmá*, héber és khald; a szirusban חֻכְמָה-*khokmo*. De a héber is sok *á*-t változtattak *o*-ra, mely az arabban megmaradt *á*-nak. pl. שָׁלוֹם = salom béke, سَلَام = szalám. כוֹתֵב = kóteb — írő : كَاتِب = káteb. A khald is megtartotta oly helyeken az *a* hangot hol

a héber azt *o*-ra változtatta p. o. **עֹלָם** — olam ; a khald-ban : alam = **עָלָם**

A héber hosszú ó — sokszor ott áll, hol az arab, szír, a vavot mássalhangzónak tartja s megelőző *a* hanggal együttesen hangoztatja : pl. héb. **יִי** = jóm, dies, nap. Arab **يَوْمٌ** = jaumon ; szír: *jaumo*. — Arab damma = *o*, áll néha héber *e*, helyett is. — Héber rövid *e*, vagy rövid *i* helyett pedig, nem csak arab *keszre* áll, hanem fatha is. A népajkán, az élő nyelvben, az utolsó rövid önhangzók, ugyszinte a tenvin is, nem hangzanak. **كِتَابٌ**, = ketábon — könyv = kitáb v. ketáb. Ennél fogva a szótagok száma körül belül a héberrel összevág, s a szavak alakja is. pl. **كَتَبَ** = katába, irt a nép nyelvén katab, mint a héber **כתב** = katab. A diftongus hosszú vocalissá lett; jaum = jóm. Az *aton* végzet = *e*. pl. *keszre*; vagy nem hangzik, pl. *ddamm*; vagy csak részben : pl. *fatha*.

5. §. A szótag.

A szótagot mindig mássalhangzó kezdi, kivéve azon gyenge hehezetet, az Elifet és Aint is — mely nem hangzik többé maga, hanem csak önhangzója. — A szótagot valaminem nem kezdheti, úgy nem is zárhatja két mássalhangzó. Az arámi nyelvekben igen. A héberben is nemcsak a szótag elején állhat két mássalhangzó, hanem a végén is : **קַטַּלְתָּ** = katalt és **קַטַּלְ** = ktol ; csakhogy ez nem oly mérvű halmozás mint az arámiban. — Zárt szótag az, mely kezdődik s végződik is mássalhangzóval; ha csupán kezdődik, az nyílt szótag. Zárt szótagban csak kivételesen állhat meg a hosszú önhangzó. A zárt szótag, ugyszinte a nyílt, de hosszú önhangzós, hosszú szótag; a nyílt, rövid önhangzóval, rövid szótag.

6. §. A helyesírás jegyei.

1-ső.) *Dsezm*, — **جَزَمَ** elvágás, vagy *Szukun*, pihe-nés, alakja *◌ْ* vagy *◌◌* annyi mint a héber egyszerű *Sva*. *Ira-*

tik oly mássalhangzó fölé, mely szótagot képez a megelőzővel : pl. كَتَبْتُ = katabtom, héberben כָּתַבְתִּים = katabtem, irtatok. — A diftongusok, و és ی betűire is iratik, az említett oknál fogva pl. قَوْمٌ kaumon, — nép. كَيْلٌ = lajlón, éj.

2-ik.) *Tesdid* — تَشْدِيدٌ — megerősítés —, alakja annyi mint a héber dágés. Az összevonás jegye, midőn két azonos, vagy majdnem azonos, betű helyett csak egyet írunk, de kettőt mondunk; vagy pedig valamely betűt azért kettőztetünk meg, mert az előtte álló, hozzá nem is hasonlót, nem ejtjük ki. Csak a szirusban nincs kettőztető jel; a betűket kétszer leírják egymás mellé, ahol kell, ámbár nem barátai a kettőzésnek.

Felesleges itt azt kutatni, mért történik kettőztetése valamely mássalhangzónak. Alább, maga helyén minden egyes eset elő kerül. Csak azon tesdídrol szólnunk jelenleg, mely nem két azonos betű megkettőztetését jelenti : hanem azt, hogy az általa jelzett betűt, illetőleg hangot azért kell megkettőztetni, mert elnyelte az előtte álló, átalán véve nálánál gyengébb hangot, mely egyébkint vele nem azonos. Ilyen gyenge hang az *L* betű által jelzett, azért a napbetűk hangjai azt mindannyiszor elnyelik; valahányszor közvetlen utána következnek. — Ez pedig gyakran történik, mert a nevelő أَلْ — al = a, az, által gyakran jő a nevezett hangok elé. pl. أَلْشَّيْءُ — olv. : assamszu — a nap — s nem alsamszu; mert a napbetű — s — elnyeli a nevelő *l* hangját. أَلرَّحْمَانُ = arrahmánú, az irgalmas — s nem alrahmanu. Ellenben أَلْكِتَابُ alketábu, a könyv; az *L* marad mert a *k* hang nem nyelheti el. Midőn *L* elnyelendő akkor nincs dsezmje se; mikor nem nyelhetik el, akkor dsezm iratik fölé, annak jeléül, hogy zárhang a szótagban. Az *N* betű is oly gyenge hangot jelez, melyet a megelőző szó végéről, a tenvínből is, a következő szó ele-

jén állva elnyelnek, ugyanazon osztályu hangok, tehát a folyékonyak — ر ل م és و ی — valahányszor Nunnak nincs önhangzója. pl. مِنْ رِيَّةٍ = mirrabbíhi, az ő urától. A *r* feletti tesdid jelenti ezen elnyeletést, s az *r*-nek emiatti megkettőztetését; ugyszinte : كِتَابٌ مُبِينٌ = kitábummobínon és nem kitábon mobínon. Midőn kis szócskák egyesülésében történik ilyen elnyeletés, az *N* nem is iratik, hanem csupán a tesdid az elnyelő fölé. pl. عَمَّا = ammá, ehelyett عَنْ مَّا.

A ط, ض, ذ, د, ث hangnak, mindőn előtte ت állanak szinte tesdidet szoktak adni, annak jeleül, hogy a megelőző, felsorolt rokon hangokat elnyeli. أَخَذْتُ = akhattu. De vannak grammatikai iskolák, melyek ezen utóbbi elnyeletést elvetik.

3-ik.) *Medda*, مَدَّةٌ — meghúzás jegye ~. Csak az f-elif — fölé iratik, valahányszor két elif jö össze. Az elifre tesdidet nem szoktak írni, azért a kettőzött elifnek jelzője a medda. A kettőzés okai nem ide tartoznak, itt csak a kettőzés graficus kifejezéséről van szó. Pl. أَفْرَ meghaladni; a IV-ik igealakban أَفْرَفُ helyett أَفْرَ = áczara, elejbetenni. — A meddával azonos jegy, egész mondatok összevonásának jelzésére is használtatik, de könnyű a meddát felismerni, mert ez csakis Elif felett állhat.

4-ik.) *Hamza*, هَمْزٌ — szurás, nyomás — jegye ٔ. — Szinte az Elifet illeti, midőn ez mássalhangzói minőségben áll, tehát gyenge hehezet, s egyuttal gyök. De midőn Elif, joddá vagy Vav-á változott, akkor ezen betük fölé iratik, épen ezen származás jelzésére. Se medda, se hamza nem fordul elő a többi sémi nyelvben, mert azoknak írás jegyeik különbözök az arabéitól, s a hamza s Medda tisztán graficus, írási jegyek. A hamzajegy bizonyos esetekben csak maga iratik az Elif önhangzójával, maga az Elif pedig vagy a vav, s illetőleg jod, elmarad rövidség

okáért. Így a *hosszu önhangzó után, vagy dzezmmel jelzett, tehát üres mássalhangzó után*. pl. e helyett جَاءَ iratik rövidítve, a két Elifet madda alá fogva, s az utolsónak hamzáját leirva — جَاءَ jött; — vagy e helyett شَيْءٌ iratik شَيْءٌ — valami. — A szóelején ha két hamzás elif össze-
jő, az egyiknek csak hamzája s önhangzója iratik p. o. أَجَرْتُ, — e helyett أَجَرْتُ = felfogadtad-e? A hosszú u és i előtt is, midőn a hamzát kesre, vagy dam előzi meg. E helyett : رُوسٌ fők — iratik : رُوسٌ vagy még több helykiméléssel, a hamza jegyet a hosszú vocalis fölé írva: رُوسٌ = rouszon.

5-ik.) Uaszla, وَصَلَةٌ — egybekötés — jegye ۞. Ez csak a hamzás elifet illeti, midőn az a szó első betűje. Az arabok szeretik az összetartozó szavakat, a kiejtésben is egyesíteni. Azt az uaszla jelzi. Azonban csak következő esetekben történhetik a kétszónak ezen egyesítése.

1-ör.) Ha a második szó, névelővel — ال = al — kezdődik.

2-or.) Ha a második szó ige, s a törzsalak (l. alább az igéknel) parancsolójában van; vagy a VIII—XIII-ik igealakok, multjában, parancsolójában, s infinitivusában van, akár cselekvőlegesen akár szenvedőlegesen.

3-or.) Ha a következő szó, e nyolcz nevek egyike : ابنٌ fiu, ابْنَةٌ leány, اثنان — kettő, him. اثنتان — kettő, nő, اسمٌ név, اِسْتِ hátsó; اِمْرَؤٌ férfi, اِمْرَأَةٌ nő. — Még ezen szó اِيْمَانٌ eskük, midőn La eskü szócska jó elibe. لَا اِيْمَانَ اِلَّا — Isten esküire!

A névelőben — al — az Elif hang gyakori használat által elköpött s azért a megelőző szó végmássalhangzójával könnyen összeolvad; a nyolcz névnél pedig és az igealakoknál az Elif csupán kisegítő, s mihelyt a megelőző szó mássalhangzójával összejő, elesik : s az öt

követő dsezmes, üres mássalhangzó, a megelőző szó végmássalhangzójával egy zárt szótagot képez.

Ha a megelőző szónak végmássalhangzója rövid önhangzóval bir, ez lesz az uj, zárt szótag magánhangzója; s az Elifet önhangzójával együtt, nem hangoztatjuk. p. o. **عَلَيْكَ الْكَبِيرُ** fiad keze olvasandó: jadubnika. **يَدُ أَبِيكَ**, a dicső szolgája, olvasandó; Abdulhamíd. Ha a megelőző mássalhangzónak önhangzója hosszú, az röviddé lesz (v. ö. 5. §) a kiejtésben. pl. **فِي النَّاسِ** az emberek közt, olvasd: finnászi. A diftongus is, a megelőző szónak végén, ugyanezen okból feloszlik alkotó önhangzóira pl. **فِي عَيْنِي الْمَلِكِ** a király két szeme előtt, olvasd: fi ajnailmaliki.

Midőn a megelőző szó végmássalhangzójának nincs önhangzója, a szótag alkotás végett, önhangzót kap. És pedig, ha ezen megelőző szó második vagy harmadik személyű himnemű névmás; akár önálló, akár rag, akár ige személy képző a mult többesében, (l. alább a névmásról) saját önhangzóját ismétli az utolsó önhangzó nélküli, dsezmes, mássalhangzón mégakkor is, ha az eredeti *o*-t, *i*-re változtatja. E szó **مُدُّ** — azóta — szinte ismétli saját önhangzóját az utolsó mássalhangzón. **مِنْ**-től, től, ből, ből, kap *a* hangot, fathát; de csak a névelő előtt, máskor *kesret*, *e* hangot. S ezt kapják átalában; kivéve midőn az alaktani okokból elejtett önhangzó ismét vissza jő, vagy az Elif önhangzója előre tolatik az üres mássalhangzóra.

Vannak esetek, midőn az egyesítés írásban is ki van fejezve az által, hogy az Elif elhagyatik s ennek folytán az Uaszla sem iratik főleg a praepositiókkal egyesítésnél, melyek csak egy mássalhangzót birnak, mint a **ب**-ban, ben, vagy **ل**. A névelő Elifjével ez mindannyiszor megtörténik, valahányszor **L**, praepositio, vagy állító szócska,

előzi meg; ha netán ekkor a szó maga is *L* hanggal kezdődne, az egész névelő nem iratik.

b) *Interpunctió*; vessző, pontos vessző, kettőspont, pont; az arabban nincs, a szirusban szinte hiányzik, a héberben meg van s igen sok szabályal.

A szavak kettéválasztása sem divó a sémi nyelvekben; ha a sorban nem fér el a szó, akkor a következő sorba iratik, s a netáni üres helyet az utolsó mássalhangzók szétterjesztése által szokás elfoglalni. Ritkább eset midőn az interpunctiót csillagoeskák, körök, pont jelzik. Mindazonáltal bizonyos hangváltozás jelzi a pauzát, — elvakf — a megállapodást, — a rövidebb vagy hosszabb beszédrészekben. Ilyenkor a rövid végönhangzó elhagyatik, vagy — ڤ, dsezmes h — által van támogatva. ڤ pedig, elesvén önhangzója, lesz ڤ = ڤ — a tenvín, natio szinte elmarad; valamint az ڤ-nél az energicus, a hatályos módnak ڤ-je elesik s a megelőző rövid a hosszuvá lesz.

7. §. Hangsúly.

Az utolsó szótagot csak kivételesen kell hangsúlyozni, akkor t. i. midőn egytagu szócskák elé egy betűből álló előrag járul. pl. ٱَمَ — amá (ٱ és ٱ-ból) vajjon? Nemde? Vagy hosszú önhangzója van ٱَقُولُ = jakúl. A hangsúly általában az *utolsó előtti* szótagon van, ha hosszú önhangzóval bir, vagy röviddel ugyan, de zárt szótagban. pl. ٱَقُولُ = jakúmu, felkel. كَتَبْتُ = katábtu — irtál. Ha rövid az utolsó előtti szótag, akkor a megelőzőt kell hangsúlyozni, ha a szó csupán három szótagos; ha több szótagos, a hangsúly azon szótagra esik, mely vagy hosszú önhangzóval bir, vagy zárt; ha ilyen nincs, akkor a kezdő tehát a nyitszótagra esik ha rövid is. Ha két szó Uaszla által egybekötöttetik, a hangsúly az egybekötés szótagjára esik. pl. ٱَبَّ ٱَبَّيْتُ = babúlbajti = a ház ajtaja.

A hangsúlyozást illetőleg a szírok járnak az arabokkal, amennyiben rendszeren az utolsó előtti hangsúlyozzák és csak ritkán az utolsót. A héber és khald rendszeren utolsó szótagot hangsúlyozza és csak kivételesen az utolsó előtti.

A l a k t a n.

8. §. A gyökökről.

Gyököknek a szavak végelemeit nevezzük. A sémi nyelvek gyökei egyáltalán három mássalhangzóval birnak, de ez nem az ős eredeti állapot; az ős sémi nyelvben, abban t. i. mely a szétágazás előtt létezett, két, (sőt tán egy) mássalhangzós gyökök is voltak, mit nem nehéz beigazolni, de e munka szűk korlátai közé, kezdők számára irt könyvbe nem való. Grammatikai szokás a három mássalhangzós igét gyöknek nevezni, de ez nem azt jelenti, hogy ezen gyök szoros értelemben vett gyök, hanem a grammatikai alakokat illetőleg csupán. Azért ily három mássalhangzós gyökök, szorosb értelemben két mássalhangzósakra is visszavezethetők.

Ha a három mássalhangzós gyököket vizsgáljuk, azt találjuk, hogy bizonyos csoportokban a két első mássalhangzó azonos, s csak a harmadik különböző. pl. فـلـج, فـلـق, فـلـد, فـلـع, فـلـح, itt a فـل, tehát az f. és l. mindennütt azonos. E csoportra nézve a فـل az ős gyök. Jelentősége: hasítani, kibontani. A harmadik gyök ezen alap jelentőséget csak módosítja, meghatározza, azért az ily mássalhangzókat, *gyökhatározóknak* — Wurzel-determinative — nevezzük. Így lett a két mássalhangzós ős gyökből, három mássalhangzós másodképzésű — gyök. Általában a gyökhatározó a harmadik helyen álló hang; de vannak esetek, midőn a második vagy első helyen is áll.

Pl. **نقط** a vágás fogalmát jelző ősgyök; előfordulnak: **نقط** **نפה** **נפה** **נצב** **יצב** **נקש** **יקש** **נקע** **יקע** : **قطع** vagy **نقط**. Ezekben ' és ' a gyökhatározók, a két utolsó mássalhh. pedig a gyök. Az is megjegyzendő, hogy e szavakban ' és ' váltakoznak egymással. Ezen váltakozást az ige időknél is észlelhetni, az arab, héber, khalid ugyanis ' használ a jövő harmadik him személyében a szirus Nunt. — N. — A **دك** ősgyök apróra törést jelent, s előfordul: **دك** alakban t. i. a második gyökkhang ismétlésével harmadik helyen; és **دك** illetőleg **دك** a gyökhatározónak közbeszurásaival a második helyen. A sémi nyelvekben tehát, midőn a két mássalhangzós ősgyökből három mássalhangzós, másodképzésű gyök lesz; a gyökhatározó állhat akár első, akár második, akár harmadik helyen.

A gyökhatározó igen különböző eredetű lehet. Ily gyökök mint **שרש**, összefonni, gyökerezni, — a III-ik mássalhh. **ש** ismétlése az elsőnek, — a kettőzött két mássalhangzósból, — **שרשר** — származott *rövidítések*; de ugyanebből oly rövidítés is lehet, mely nem az utolsó — **ר** — hanem a harmadik helyen állót ejti el, — tehát **שרר**. Az ősgyök **שר** — a gyökhatározó pedig egyszer **ש** — **שרש**; másszor **ר** — **שרר**.

Három mássalhangzós tökből négy mássalhangzósak képződtek L. M. N. R., vagy **א. ה. י. ע.** majd ' és ' -nak közbeszurása által, így lett: **קרם** ebből **קרם** — A kéttagu ősgyököknél is hasonló képződést feltételezhetünk, tehát **בבת**-ből **בבת**. De más uton is származtak a gyökhatározók. T. i. pronominalis gyököknek, a nominális, tehát a személyi gyöknek a fogalmi gyökhez való kapcsolása által, úgy hogy a személyi gyök mássalhangzója, elvégre egészen összefort a fogalmi gyököt jelző mássalhangzókkal. Alább az igeszemélyek képződése példát mutat e tekintetben. — Volt-e, a két mássalhangzós ősgyöknek önhangzója? Volt-e, a gyökhatá-

rozónak mely hozzá járul?.. Mindkét kérdésre igennel felelünk, s hozzá tesszük, hogy az ős gyök, a legősibb önhangzót, az *a* birta, tehát mintája **א** = kat. — A pronominalis gyökből lett gyökhatározó szinte birt önhangzóval, *a*, *i*, *u*,-val. Hanem a pronominalis gyökből csak azon gyökhatározók képződtek, melyek az első vagy harmadik helyen állanak, tehát a nyit vagy zár mássalhangzók.

Végül megjegyzendő az ős gyököket illetőleg, hogy alapjelentőségükben azonos csoportjaik, a nyit vagy zár mássalhangzónak ugyanazon szervben belüli kisebb nagyobb ereje szerint módosulnak; s az erősb, hatályosb, kirívóbb jelentőséget; a gyengébbek, a gyengébbet képviselik. v. ö. 2. §. és 3. §. — Példák : Ős gyök :

קט (ebből : **קטט**, **קטל**, **קטא**, **قطر**, **قطع** stb.)

קד (t. i. **ט** nyh. helyett a legyeng. nyh.) = **קדד**, **קדם**, **קדר**, **קדע**, **קדע** stb.

קצ (t. i. **ט** legerősb nyh. helyett **צ** legerősb sziszegő) — **קצר**, **קצע**, **קצה**, **קצצ** stb.

קם (t. i. **ט** nyelvhang helyett **ם** gyengébb sziszegő) ebből = **קסם**, **קסם** stb.

כת (t. i. **ק** erősb inyhang helyett **כ** gyengébb inyh. és egyuttal **ט** erősb nyelvhang helyett **ת** gyegébb ny. h.) = **כתת**, **כתר**, **כתם**, **כתע** stb.

כד (t. i. **כ** gy. inyh. **ד** gy. nyh.) = **כדד**, **כדע**, **כדח**, **כדא**, **כדכ** stb.

כס (t. i. **כ** gyengébb inyh. és **ם** gyeng. sziszegő a fentebbi erősbek helyett) = **כסס**, **כסא**, **כסר**, **כסע** stb.

גד (t. i. a legenyhébb inyh. és legenyh. nyh.) = **גדד**, **גדע**, **גדה**, **גדר** stb.

גז (t. i. inyh. gyenge sziszegővel.) = **גזג**, **גזח**, **גזא**, **גזכ**, **גזד**, **גזז** stb.

חט (t. i. a legerősb inyh. **ק** átmegy a legerősb torokh. -be.) = **חטט**, **חטא**, **חטר**, **חטב**, **חטף**, **חטח** stb.

חח (t. i. a torokhangba átment ק a gyengült nyelvhangal) חחא, חחב, חחג, חחד, חחה, חחז stb.

חד (t. i. a nyelvhang gyengül, ק lett legerősb torokhang.)

חדא, חדב, חדג, חדד, חדה, חדז stb. = חד = héber חדש.

חח (t. i. a legerősb nyelvhang. ח átmeny a legerősb sziszegőbe ח-
ba maradván a ק átmenete ח-be.) = חחא, חחב, חחג, חחד, חחה, חחז stb.

חח (t. i. a nyelvhang lesz sziszegő az iny ק torokhang) = חחא, חחב, חחג, חחד, חחה, חחז stb.

חח (t. i. a nyelvhang átment gyenge sziszegőbe, az inyhang. ק
legerősb torokhang.) = חחא, חחב, חחג, חחד, חחה, חחז stb.

Ez tehát példa a hangtani átmenetre. ק a legerősb
inyhang enyhült saját szervosztályában ק-ra és ק-re; az-
után a legerősb torokhangba is átment ח-be. ח a lege-
rősb nyelvhang a ק mellett, enyhült ק-re. Átment a lege-
rősb sziszegőbe ח-
ba; majd a gyengébbe ח-be. — ק át-
menvén ח-
ba — lett ח szinte enyhébb hanggá ח, majd ח
után sziszegő ח. Mikor ח-ból ח lesz; ח lesz ח és ח. Midőn
ח a legerősb torokhang, lesz ח marad, vagy gyengül ח-
ig vagy legerősb sziszegő ח lesz, vagy gyengébb ח, ח.

A mássalhangzók erősségének foka szerint, a jelen-
tőségnek — metszeni, bevágni, vágni — hatálya is fo-
kozódik.

A mássalhangzók, szerveikszerinti felosztásukban,
ily hangfokozatban állanak.

Inyh.	Nyelh.	Sziszegők.	Ajkh.	Folyékony.	Torokh.
ק = ח	ט = ט	ס = ס	פ = פ	מ = מ	ח = ח
כ = כ	ת = ת	ש = ש	ב = ב	נ = נ	ע = ע
ג = ג	ז = ז	ס = ס	מ = מ	ל = ל	ה = ה
י = י		ש = ש		ו = ו	א = א
		ז = ז			

A felhozott כּפ példában láttuk az inyh. átmenetét a torokhangokba, s a nyelvhangokét a sziszegőkbe. A legerősb inyhang כּ, ق torokból ejtettván ki legalább részben, képezi az összefüggést a két szerv között, a כּ és ق hangok szinte közelitenek az פ s illetőleg פּ-hez. Az arámiban igen gyakori, a héberben szokásos a legerősb sziszegőnek t. i. פ — átmenete a torok פּ-ba, ilyenkor az arabban ض áll p. o. ארצ — föld; arámi; ארע. arab : أرض = árecz. aráa, ard. — Ezekhez v. ö. 2. §. 3. §.

A gyökök vagy pronominalis, személyi; vagy nominalis, fogalmi gyökök. Amazok a névmásokra, ezek az igére és névre vonatkoznak.

9. §. A név.

A gyökök személyi és fogalmi gyökök voltak, nomen és pronomen. Az ige, a verbum, szinte a nomentől ágazott el; ugyanis kezdetben, az ő s sémi nyelv legrégibb korszakában együttesen léteztek, egy alakban, mely később azután, megfelelőleg tartalmának, kettévált. A név tehát vagy ő s eredeti, vagy származott. A származás vagy névtől, új képzés által, vagy igéből történt. Példákat alább a részletezésnél idézendünk. Az arab skolastika idejében a pronomentől és egyéb partikuláktól is, képződtek nomenek. Mind a fő, mind a mellékneveknek vannak ugyan saját alakjaik is, de azért a főnévalak melléknévül és viszont, használatos. A név, az arabban, és asz-szírban is, önhangzóval végződik, a héberben, arámiban, ethiopian — a jelen phasisában, — nem. A tenvinről ugyanez áll.

10. §. A névképzés igétől.

Névképzés részént igétől, részént névtől történik, részént a névmástól s particuláktól. Az igétől képzések a következők. Az arab nyelvben, *tizenhárom* vagy *tizenöt*

igéalakot szokás megkülömböztetni a három mássalhangzós ige-tőknél. Ezen igealakoknak ugynevezett *infinitivusai*, megannyi igenével, — nomen verbi, — főnevek; melyekben az *igejelzette* cselekvés szenvedés, vagy állapot, nyer kifejezést, tekintet nélkül az alanyra, tárgyra, időre. A *részesülők*, participia megannyi melléknevek. Az *infinitivusok* főnevek de melléknév gyanánt is használatosak; a *részesülők*, pedig melléknevek, de főnevekül is állanak.

A törzs, vagyis első igealakból, számszerint *harminczhét*, infinitivus, főnévalak, képződik de nem minden igtől mindannyi. Ezen alakok jellemzésére, mintául a قَبِلَ igtét használjuk. S az emlékező tehetség istápolásául következő osztályokat állítjuk.

1-ső) A második gyök üres, dsezmes az elsőn fatha, kesre, vagy damm; egyszerű tenvinnel, vagy ة- végzettel vagy ي- vagy ا- végzettel tehát következő tizenkét minta. قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ.

2-ik) A második gyökön fatha, rövid a, az elsőn fatha, kesre, damm, egyszerű tenvinnel, vagy ة-; vagy ي-; vagy ا-; végzettel de a három utóbbinál az első gyökön csak fatha lehet. Tehát hat minta: قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ.

3-ik) A második gyökön hosszú a (ا-) az elsőn fatha, kesre, damm, egyszerű tenvinnel, vagy ة- végzettel, tehát hat minta: قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ.

• 4-ik) A második gyökön, rövid e, kesre, vagy hosszú i; elsőn csak fatha, tenvinnel vagy ة- végzettel. Négy minta: قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ.

használja infinitivusul; a másodikban összevág a törz igealak 3) alatti második mintájával; a harmadik mintája eredeti.

A négy gyökű igékből származó inf. főnevek, következő minták szerint alakulnak. I. i. a. قَبْلَانْ — قَبْلَانْ — قَبْلَانْ II. i. a. تَقْبِلْ III. i. a. تَقْبِلَانْ IV. i. a. أَقْبِلَانْ — V. ö. alább az igealakok képzéséről mondottakat. Az ugynevezett gyengeitől, — t. i. ha valamely gyökhang ي, و, ا — ezen gyenge mássalhangzóknak akár homogén, akár heterogén önhangzókkal, akár más, nem a gyökhez tartozó ي, و, ا — hangokkal találkozása, hangtani változásokat okoz, de ezekről alább az igealakoknál lesz szó.

II. §. Folytatás.

Az igékből még más uton is képződnek főnevek.

1-ör) Az egyszeri cselekvés főnevei. — Ha az arab azt akarja kifejezni, hogy valamely cselekvés csak egyszer történt, erre külön főnév alakja van; mely magában képezi az egyszeri cselekvést anélkül hogy mellékelje az „egyszer“ szót. Ezen alakokat a fentemlített infinitivusoktól kölcsönzi. A három mássalhangzós törzsige, jelentőségét illetőleg felhasználják e célra a قَبْلْ mintát. A II. i. a. a تَقْبِلْ alakot, a négybetűs igéknél pedig a قَبْلَانْ alakot, de megtoldják ة végzettel, tehát : قَبْلَانْ قَبْلَانْ قَبْلَانْ — pl. نَصَرَ segített, igékből, főnévet képezhetünk mely az egyszer nyújtott segítséget kifejezi a قَبْلْ minta szerint : نَصَرَ — egysegítség. — أَخْرَجْ a törzsalakban : kimenni, a IV-ik igealakban أَخْرَجْ kivetetni, az egyszer történt kivetés megjelölésére a IV. i. a. infinitivusát használjuk az ة végzet toldalékával így : أَخْرَاجَةً.

Azon inf. név alakok melyek ة-ra végződnek, épen

ezen végzet miatt, a cselekvény egyszerűségét, e szónak **وَاحِدَةً** = egy, mellékelésével fejezhetik ki.

2-or) *A mód és nem főnevei* — nomina speciei — szinte infinitivusok, melyek az igecselekvést, vagy állapotot, annak módja vagy sajáttsága szerint jelzik, akár cselekvő, akár szenvedő értelemben. Ezen főnév osztálynak alakja **قَبْلَهُ** — a törzs ige inf. 10. §. I.-ör) alatt — pl. **كَتَبَ** = irt, ebből főnév az említett mintára **كُتِبَ** = írás minősége. **هُوَ حَسْبُ الْكِتَابَةِ** ő szép az írás módjára, minőségére nézve. — A többi igealak is ezen mintát, vagy az egyszerűségéit használja.

3-or) *A hely és idő főnevei.* Ezek az igecselekvés vagy állapot helyét vagy idejét jelző főnevek. Képződnek az ige *jövő- s jelen idejétől*, az ugynevezett imperfectum vagy II-ik Aoristostól; — úgy hogy a törzsigealakban ezen igeidő előragja helyett **م** — m — tétetik az ige-előrag önhangzójával; a második gyöketüé pedig marad csak azon esetben lesz *fathává*, ha elébb *damm* vala; az utolsó mássalhangzó tenvint kap *damm*ra. pl. **يَجْلِسُ** ülni fog, vagy ül. (II. Aor.) ebből lesz **مَجْلِسٌ** az ülés helye, tanács terem; vagy pedig a tanácskozás ideje.

يَكْتُبُ írni fog = **مَكْتَبٌ** az írás helye — iskola. — Néhányszor előfordul, hogy habár a II. Aor. második gyöke *dammal* van jegyezve, ezen *damm* nem lesz *fatha* hanem kesre, a főnévben. pl. **يَشْرُقُ** felkelt a nap = **مَشْرِقٌ** = napkelet; **يَغْرُبُ** lenyugszik a nap = **مَغْرِبٌ** = nyugat. **يَسْجُدُ** imád = **مَسْجِدٌ** = az imádság helye, mecset stb.

A többi igealakok ily főnevei, alakjokban teljesen megegyeznek az illető alakok szenvedő részesülőivel. Ezeknél szinte megvan az *M* képző csakhogy *damm* önhangzóval, s a második gyökön : *fatha*. Ezekről alább lesz szó. Azonban példát idéztünk.

A قَبَالٌ mintára melyről ~~fontebb~~ 11. §. 5.) van szó — is képződnek melléknévek, s ezen alakok a jelentőség fokozását, vagy a szokásost jelzik. pl. كَذَبٌ hazudott, ebből melléknév a szóban forgó minta szerint: كَذَابٌ szokásos hazug; عَلِمٌ tudott ebből عَلَامٌ igen tudós; ritkább melléknév alakok ezek: قَبَالٌ — قَبِيلٌ — قَبُولٌ — قَبَلٌ — قَابُولٌ — is intensív jelentőséggel bírnak. Az أَقْبَلُ alak a színek és testi hibák jelölésére szolgál pl. أَخْبَرٌ veres a حَبْرٌ gyökből.

A többi igealakoknál a megfelelő cselekvő és szenvedő részesülők képezik az igemelléknévek alakjait. II. i. a. eszl. مُقْبِلٌ szenv. مُقْبِلٌ III. cs. مُقَابِلٌ sz. مُقَابِلٌ IV. eszl. مُقْبِلٌ sz. مُقْبِلٌ V. cs. مُتَقَبِّلٌ sz. مُتَقَبِّلٌ VI. cs. مُتَقَابِلٌ sz. مُتَقَابِلٌ VII. cs. مُنْقَبِلٌ sz. مُنْقَبِلٌ VIII. cs. مُسْتَقْبِلٌ sz. مُسْتَقْبِلٌ IX. cs. مُقْبِلٌ sz. nincs. X. cs. مُسْتَقْبِلٌ sz. مُسْتَقْبِلٌ XI. cs. مُقْبِلٌ sz. nincs. A négy betűsöknél I. i. a. cs. مُقْبِلٌ sz. مُقْبِلٌ II. cs. مُتَقَبِّلٌ sz. مُتَقَبِّلٌ III. cs. مُقْبِلٌ sz. مُقْبِلٌ IV. cs. مُقْبِلٌ sz. مُقْبِلٌ — Mindezekben a nyit *M* a részesülő képzője *dam* (o) önhangzóval; a második gyöknek önhangzója a cselekvő értelemben *kesre* (e) a szenvedőben *fatha* (a) s ez utóbbi változás az egyedüli különbség a cselekvő és szenvedő részesülők közt. A gyökhangokon — قَبَل — kívüli egyéb hangok az illető igealakok jellegei. Ezeket l. alább.

13. §. Névből képzett nevek.

Nevekből más nevek is képződnek. A nevezeteseb ilyen alakok következők: 1-ör.) *Az egyediség* főnevei, párhuzamosan ez ilyféle igefőnevekkel, csak hogy jelen esetben nem a cselekvés egyszeriségéről, hanem a tárgy egyediségéről van szó. Ezen alakok tehát jelentenek: pl. a nemből

valamely egyedet, vagy az egésznek valamely részét. Mintájuk : az عَـ végzet, úgy mint az igeneveknél, l. 11. §. 1-ör.) Ezen vézet oda járul a genust, a német, fajt. vagy egészet képező főnevekhez. pl. حَمَامٌ galambok. حَمَامَةٌ egy galamb; شَاظٌ szalma شَاظَةٌ egy szál szalma; ذَهَبٌ arany ذَهَبَةٌ egy darab arany. 2-ör.) *A sokaság helynevei*, jelentik hogy valamely helyen, a tárgy melyre vonatkoznak nagy számu. Alakjuk : مَقْبَلَةٌ , tehát *M* előképző fathával mely képző a szó első hangjával zárt szótagot képez; — a következő szótag fatát kap, a végső pedig عَـ végzetet, pl. أَسَدٌ oroszlány — a minta szerint lesz. مَأْسَدَةٌ = oroszlány tanya. بَطِيخٌ dinnye, a minta szerint lesz : مَبْطَخَةٌ dinnyés. Ezen utóbbi példa mutatja, hogy a nevek átalakításánál, a mintába öntésnél, egyik másik hang el is dobatik. Párhuzamosak az illető igefőnevekkel l. 11. §. 3-szor). — Továbbá 3-szor) *Az edény főnevei*, jelzik az edényt, melyben a főnév által jelzett tárgy elhelyeztetni szokott. Alakjuk : مُقَبِّلٌ , tehát azonos az igenév eszköz alakjával. 11. §. 4-szer) pl. حَلِيبٌ tej. مَحْلَبٌ tejescsöbör. Némely neveknél a minta : مُقَبِّلٌ vagy مُقَبِّلَةٌ pl. ذُفْنٌ olaj مُدْفَنٌ olajedény. 4-szer). *A vonatkozás nevei*. Ezek melléknevek. Képződnek عِـ (ejjon) végzetnek a főnévhez ragasztása által. A személynek vagy tárgynak más személyhez vagy tárgyhoz való vonatkozását, vagy azoktól való leszármazását, hozzátartozását jelenti. pl. إِلَهِى isteni, divinus; (ebből : إِلَهُ Isten.) دِمَشْقِيٌّ damaskusi (دِمَشْقٌ) عِلْمٌ tudomány, ebből عِلْمِيٌّ tudományos.

Ezen nevek képződésénél, elesik az *ejjon* végzet előtt : az عَـ = aton, جَـ = jaton, عَـ = ejaton végzet. Továbbá a vég ى , és az وَنَ = úna, أَـ = áton, és

ان = áni, többes illetőleg kettős végzetek; ugyszinte kiesnek gyakran a szó közepéből *V.* vagy *S.* midőn hosszú önhangzókat képeznek; egyáltalán gyakran változnak az önhangzók is.

Sokszor a szó, mely a mintára képzendő, harmadik, vég gyökében gyenge tőt, jelesen *J*-et bir. A véggyökhöz járuló *ejjon*-végzet előtt a vég *J.* átváltozik *V*-re. pl. *فَتَى* ifju *فَتْرَى* ifjui; — ha azonban a szó öt vagy több betüből áll a vég *J.* elvettetik; mi néha a négy betűsöknél is megtörténik. Ezen szabályok részint a szebb hangzást, részint a hosszabb szavak elkerülését célozzák. Néha a *J* változatlanul marad, ugyszinte *V* is marad.

A nőnemű végzet *آ* az *ejjon* előtt feloszlik elemeire s így a *V.* mássalhangzó visszajó. pl. *عَدْرَاءُ* szűz : *عَدْرَاءُ* szűzies, a szűzhez tartozó. Az *آ* végzetben az utolsó *آ* jel képezi a *V.*, mely *ف* válván a megelőző *ف*-el medda alatt egyesült, de önhangzója a damm leiratott. Azonban *آ* mikor nem nőnemű végzet, hanem gyök *V.* vagy *J*-nek, vagy nem gyöknek is assimilatiója és összevonása, legjobb ha marad, kevésbé helyes ha *V* visszajó habár néha szokásos p. o. *سَمَاءُ* ebből *سَمَاءُ* (mely a *سَمَاءُ* = *سَمَاءُ* = magas volt — igének *قَبَالُ* mintára képzett igefőneve (10. §. 3-or) —) assimiláltatván a *V.* a megelőző hosszú *A* által lesz : *سَمَاءُ* = ég; s ebből *سَمَاءُ* vagy helyesebben *سَمَاءُ* égi, menybeli. Ha *ف* gyök rejlik ama végzetben, akkor a végzet marad. pl. *قَرَأَ* olvasott, ebből, intensív alakú név, *قَبَالُ* mintára (12. §.) *قَرَأَ* összevonva : *قَرَأَ* korán olvasással foglalkozó, s ebből : *قَرَأَ*.

5-ör. Tulajdonságot jelző elvont nevek — abstracta —; alak : *عَدْرَاءُ* = ejjaton végzet, tehát az előbbinek *عَدْرَاءُ* szó-

taggal megtoldása. pl. ^{الْإِلَهِيَّةُ} az istenség, és isteni, ^{الْكَامِيَّةُ} a mindenség — ^{جَمَعَ} gyűjtött — gyökből.

6-or) *A kicsinyítő nevek.* A három mássalhangzóság ily alakukak: ^{قَبِيلٌ} a négy mássalhangzóság pedig ^{قَبِيلٌ} t. i. amazoknál az első betűn damm, a második után *je* tétetik, mely zárt szótagot képez ugyancsak a másodikkal, s e szótag fathát nyer. — pl. ^{عَبْدٌ} szolga : ^{عَبِيدٌ} kis szolga. A négy mássalhangzósagnál pedig a harmadik mássalhangzóság *kesret* kap. pl. ^{عَصْفُورٌ} veréb = ^{عَصِيفَرٌ} kis veréb. E példa egyuttal tanúsítja, hogy a mintába öntésnél némely hangok elejtetnek. A ^{أَ} = aton végzet himemű neveknél, továbbá ^{أَ} és ^{أَ} nőnemű végzet szinte eldobatik, csakhogy a két utóbbi helyett az illető szavak ^{أَ} = aton végzetet kapnak. A kicsinyítő képzésben a netán kivetett, vagy átváltozott gyökhangok visszakerülnek p. o. ^{بَابٌ} ajtó (^{بَابٌ}-ból) kicsinyítője : ^{بَوَيْبٌ} ajtócska. Egyébként a gyenge hangok ^ي ^و ^ا-ra vonatkozó törvények megtartandók s így pl. ^{مِفْتَاحٌ} kulcs lesz ^{مُفَيْتِيحٌ} kulcsocska. E szó ugyanis háromnál több hangból áll, s azért a harmadik mássalhangzót — ^ت — *kesrével* jegyzi. Ezen *e* hang assimilálja magához az *Elifet*, tehát *je*-vé változtatja át. Vagy ^{فَارِسٌ} lovas ^{فَوَيْرِسٌ} kis lovas, mert *Elif*, damm után *V.* lesz.

Ha a harmadik betű ^ي ^و ^ا akkor *je*-vé változnak s az alaknak *je* betűjével mely őket közvetlen megelőzi. tesdid alatt egyesülnek pl. ^{عَلَامٌ} legény, ifju ^{عَلِيمٌ}. Ha ezen harmadik gyenge betű egyuttal utolsó is, akkor hangtámasztékul ^ت — *t* — vesz fel. pl. ^{عَصَا} bot (eredetileg ^{عَصَوٌ}) lesz ^{عَصِيوٌ} s ebből ^{عَصِيَّةٌ} botocska.

7-er) Egyéb név alakok közül felemlitendők következő alakok :

قَبْلَةٌ — mely bizonyos adagot jelent pl. شَرْبَةٌ egy ital (شَرَبَ ivott.)

قَبْلَةٌ — darabot, részletet jelent : كِسْرَةٌ töredék (كَسَرَ eltört.)

قَبَالَةٌ — eszköz, melyel, vagy hely melyen bizonyos mesterség vagy szokott munka üzetik pl. طَرَّاحَةٌ hálászhaló (طَرَحَ elvetett, kivetett) v. ö. 11. §. 5-ör.)

جَلَابٌ jelez: edényt s hasonlót pl. حَلِيبٌ tej جَلَابٌ tejes edény. لَبَسَ felöltözött, ruházott : لِبَاسٌ ruha, felöltő.

14. §. Folytatás.

Ha tekintetbe vesszük a többi sémi testvérnyelveket úgy találjuk, hogy az eddig vázolt arab képződések, mindenütt előfordulnak, a héberben, arámiban és asszírban. A fő- és melléknév képződés a sémitismusban átalán igétől vagy névből ered, s vagy belső változás, az önhangzók változása, vagy külső változás, t. i. a mássalhangzók hozzájárulása által történik. Első esetben mint a felhozott példákban látható, a mássalhangzók száma és sorrendje meg marad, csak az önhangzók változnak ez tehát benső, a szó testében történt változás. E két változási mód keretében történnek a képződések; az ugynevezett *ségoles* alakok formae segolatae: A *héberben* קָמַל — קָמַל — קָמַל midőn a hangsúlyzott, s jelleges önhangzó az első szótagban áll; s a másikkban pedig csupán rövid segéd hang. Az *arabban* قَبِلَ — قَبِلَ — قَبِلَ — alakok. Az *arámiban* קָמַל — קָמַל — קָמַל — az asszírban is. Az arámi in statu absoluto, a második gyöknél bírja a lényeges önhangzót, de mihelyt e nevek határozottabb állapotba jutnak pl. a birtok viszonyba, stb. — azonnal az önhangzó visszatér az első gyökre : pl. מֶלֶךְ király — מַלְכָּה — az ő királya : tehát

$\text{מֶלֶךְ} = \text{قَبِيل}$. A béber segoláták szinte egytagúkká lesznek határozottab állapotban: pl. מֶלְכּוֹ az ő királya, tehát szinte מֶלֶךְ alak. Az abszolútusban az arámi eltérésének oka, azon szokás, hogy egyszótagu szavakban, a két mássalhangzó a szótag elején legyen, s nem a végén mint pl. az arab قَبِيل a nép ajkán, tenvin nélkül, *kabl*.

מֶקְטֵל arámi inf. alak a héberben is használatos főnév alak. pl. שָׁפַט -ból, ítélni, מִשְׁפָּט ítélet, az arab مَقْبَل alak, csakhogy a héberben az első és utolsó önhangzó változik is pl. זָמַר zsoltár זֶמֶר -ből — zengeni, énekelni — stb. A héber és arámi קָטַל — קָטְלוּ megfelel az arab قَتَلَ alaknak stb. A II. i. a. a héber, s arámi תִּקְטִיל — תִּקְטִיל — megfelel: تَقْتِيل -nak stb.

A hely és idő ige főnevei szinte előfordulnak: מִסְתָּר az elrejtés helye מִתָּר gyökből. A מִדְּמָה hálótér, szírusban, רָמָה aludni, gyökből. מִדְּבַח oltár, ettől דָּבַח áldozatot leölni. Hasonlag az eszköznevek is: pl. héber פָּתַח kinyitni מִפְתָּח kulcs; חָרַק hinteni, gyökből מִזְרָק csésze, melyből az áldozat vért hintik. *A mesterségek főnevei*: חָרַק főzni, sütni, טָבַח szakács. *Az ige melléknevekről* ugyanezt állithatni. A mult idő és részesülő alaktanilag azonos bizonyos igeeknél pl. מָלָה tele volt (mult idő) — és telt. (részesülő). *A hatályozott alak* a héber s arámiban, a törzsigénél קָטַל megfelel az arab قَتَلَ -nak stb.

A névből képzett nevek is jelezhetők pl. a *helyneveknél*: עֵין szem, forrás; ebből מַעְיָן forráshely. *A vonatkozás neveinél*: héber végzet ־י mely a névhez ragasztatik pl. מוֹאָב — Moab, ebből מוֹאָבִי moabból való, vagy moabi. *Khaldeusban*, a végzet ־י , ־י , ־י , pl. צוּר Tyrus, צוּרִי tyrusi; a *szírusban* וּיָא — ojo-és *joto* a végzet pl. הוּר hegy הוּרִי turojo — hegyi. — *Az elvont, abstract jelentőség.* *Khald.* וּת — ut — és וּתִי pl. טָב — jó, ebből טָבוּת jóság. *Szírusban* וּתָא és וּתָא — *uto* és

ito. pl. תֵּלָא ifju תְּלִייתָא ifjuság; — *héberben* szinte יָת és יֵית pl. מֶלֶךְ király מַלְכוּת királyság stb. *A kicsinyítő* némileg eltérnek pl. *héber* יָשׁוּר igaz, becsületes, ebből kicsinyítő יְשׁוּרִין ájtatos, kedves népecske. *A szirusban* : כְּלָבָא kutya כְּלָבוּשָׁא kis kutya stb.

15. A nem.

A név vagy him vagy nőnemű, vagy him nemű is nőnemű is, — communia. A nőnemet *alakjáról*, vagy *jelentőségéről*, vagy csupán a szokás nyomán lehet felismerni; a himnemnek nincs saját alakja. A nőnemű végzetek, terminatio a következők : ʾā, aton; ʾa, és ʾā, áu. Leggyakoribb az aton végzet, vagy tenvin nélkül — at. pl. جَنَّةٌ kert; ذِكْرِي emlékezet, صَحْرَاءُ puszta. Megjegyzendő azonban hogy az at — aton végzet nem szükségkép nőnemet jelez, az illető név lehet himnemű is p. o. خَلِيفَةُ kalifa; vagy pedig az at, aton, más alaktani jelentőséggel is bir mint a 11. §. 13. §. látható Á T. végzet ős sémi, habár csak az arab és asszír tartotta fen; a héberben elkopott s a gyakoribb végzet ʾa = a, de azért itt is fenmaradt. Az arab nép nyelv, a T. nem hangoztatja vagy csak ritkán pl. medinaton helyett : medine. l. 4. §. — Az arámiban leggyakoribb az ʾa = á; az ʾi = í; és ʾu = ú mellett, ez utóbbiaknál a T. hang szinte elenyészett.

Jelentőségre nézve nőneműk : nők, és női állapotok nevei; ha nincs is nőnemű végződésük; továbbá a városok, országok, szelek, tűznemek, a test kettős részeinek, néha egyeseinek is nevei, végül némely collectiv alakok. pl. جُحْنَمْ juhnyáj, أَنْثَى tevék.

Szokásosan nőneműk : ʾarṣ ʾarṣ föld, ʾimr kut, ʾnfs ʾnfs lélek. stb. stb.

A három nővégződést illetőleg, leggyakoribb az aton s himnemű fő- és melléknevek ezen végzettel nőne-

müekké lesznek. pl. جَدَّ öreg apa, جَدَّة öreg anya; عَظِيمٌ nagy h. عَظِيمَةٌ nagy n.

De a másik két végzet csak bizonyos névalakokhoz járul.

Az اَ (á) járul, a قَبْلَانِ mintára képzett névalakokhoz, de azok elvetik e nő végzet előtt, saját — ánu — végzetüket s mintájuk lesz: قَبْلَى. pl. سَكْرَانِ részeg, a nőnemű: سَكْرَى. A hasonlító, fokozó alak: أَقْبَلُ, midőn fokozott, legnagyobb jelentőséget képvisel, — superlativus — s névelő, — اَلَّ-al — vagy egy következő név genitivusa által van meghatározva; a nőnemben így alakul át: قَبْلَى tehát csak első önhangzója különbözik, a fentebbi alaktól. pl. اَلْأَكْبَرُ a legnagyobbik; lesz nőnemben اَلْكُبْرَى.

Az اَ ánu, végzet pedig csak a következő alakokhoz járul: أَقْبَلُ midőn nem jelent fokozatot, s mintája lesz: قَبْلَاءُ alak a fentebbiekkel, a végzet levonásával azonos. pl. أَصْفَرُ sárga, lesz a nőnemben: صَفْرَاءُ. Néha, a már fentemlített قَبْلَانِ alaku melléknévek is, nem az اَ (á) hanem az ánu végzetet veszik fel nőnemben.

Nem minden melléknévnek van nőnemű alakja; hanem a nőnemű főnév mellett az eredeti alakban marad, nőnemű jelentőséggel.

16. §. Szám.

Az lehet egyes, kettős vagy többes. Az egyes számnak nincs saját végzete, mint a kettősnek és a többesnek. Az egyes számban, mely a kettős és a többes szám képződésének kiinduló pontja, az arabban és asszírban, a név önhangzóra végződik, vagy határozatlan állapotában, ezen felül *n*, illetve *m* hanggal. — Ez az ugynevezett *tenvin*; és *mimatio*. — A héber, arámi, s ethiop nem rendelkezik ezekkel, habár egyes nyomaikat bírja. Ezen *nunatio* ere-

detét, illetőleg legvalószínűbb, hogy a casusokkal, esetekkel, egyidejű. Az első casus, chronológiai rendben, volt az accusativ-genitiv *á* jelzővel, ez *há* mutató névmásból eredt, mely a név után téve, később vele egybeolvadt; párhuzamosan ezzel a *han* mutató is használtatott, s összeolvadt. Jelentőségre nézve, mindkettő azonos vala. A nominativus, eredetileg a subjectum, az alany, jelelése volt, a *hú* névmásnak, mutatókép, s illetőleg *hon*-nak utántéte által; a névmás idővel a névvel egybeolvadt, s valamint az accusativ-genitivben csak az *á*, úgy itt szinte csak az *ú* hang maradt meg, illetve *an* és *on*, esetjelzőnek. Az *ú* és *on*; az *á* és *an* végzetek párhuzamosan használtattak, s az *n* véghang nem okozott különbséget jelentőségükben, értékükben. De, mert az *n* nélküli végzetek, mint hosszú önhangzók, — mert ilyeneknek kelle lenniök — nem képezhettek többest, levén ez az egyes vég szótagjának megnyújtása; a többes képzésére az *an* és *on* rövid szótagok használtattak, s így már az ős sémi-
ben az *n*-nélküli, a hosszú magánhangzós végzet háttérbe szorult, s csak a merev, módosulás alá nem eső, nevekben maradt meg. Midőn a névgyök ketté szakadt, név és ige lett belőle, az *á* és *ú* végzetek a conjunctiv, s illetve indicativ jelölésére használtattak; az *n*-es végzet pedig a módus energicus jelzésére, — új értelmezéssel, használtatott fel. Az assírban *mimatio* van, az arab *nunatio*; tehát *um*, — nominat; *im* genit. *am*, accus. az arab: *on*, *en*, *an* helyett. Melyik eredetibb? Az *m* enyhült-e, *n*-re, vagy ez erősbült *m*-mó? Ez vitás kérdés; mi a fentebbiek szerint, az *n*-nek adtunk eredetiséget, tehát ebben is az arabnak.

17. §. Kettős szám.

A héber, a szír, a khald, az asszír a kettős szám fogalmát csak a *párosokra* szorítja, s azért kevés szó állhat kettős számban, csak azok t. i. melyek természet

szerint egy párt jeleznek mint : két szem, két fül, ajkak, lábak stb. vagy mesterségesen. Az arab tágitotta e fogalmat, azt átálán a kettős számra kiterjesztvén. De a nép ajkán a kettős szám, a pronomenben, igében és melléknévben majdnem megszűnt.

A kettős végzet az arabban $\text{فـ} = \text{á}$. Az utolsó mássalhangzóhoz hosszú á önhangzónak alkalmazása. Az ige mult idejében a 2-ik, 3-ik személy, ugyszinte a parancsoló- és kapcsoló módban, — jussiv és subjunctiv — továbbá a szem. névmásnál ezen alakjában áll : de a *jelentő módban*, és a neveknél átálában, még egy n utóhangot kap, i önhangzóval ; tehát = ni ; ez utóbbit azért, nehogy zárt szótagban hosszú önhangzó — az á — legyen. Ezen esetekben tehát a végzet $\text{فـ} = \text{áni}$. Az asszir kettős végzet $\text{ن} = \text{á}$. A héberben *ájim* ; ritkán : *am, an, ájin, ém, aj* ; a *khalid*-ban, csak a bibliai használja még s igen gyerén : *ájim, én, an* ; a *szirusban* — itt csak négy szóra terjed a dualis — : *én*. — A kettős eredetére nézve megjegyezzük miszerint bizonyos, hogy kezdetben a sémitismus csak egy esetet birt : az accusativust : á és *an*, végzettel. A többes az egyes szám rövid végszótagjainak meghosszabítása által származott. Így lett többes : án , az *an*-ból, a hosszú á az egyes számból többesül nem használtatott. Az án , zárt szótagban hosszú önhangzó levén, hogy a szótag nyílttá, s így a hosszú önhangzó megtartható legyen, az n -hez egy önhangzó, az i járult kisegítőül : így lett az — áni , többes szám átálában, többes mely a kettőst is magában rejté akkoron. A következő eset, az önállás esete, a nominativus volt, ú és *on*-ra. Ebből a többes hasonló uton származott : ú , maradt ; *on*-ból lett úna , járulván az imént említett okból ide is önhangzó, melyet azért nevezünk a -nak mert az arabban így van, valamint elébb, az án -hoz ugyanezen okból adtunk i hangot. Ekkor, két eset levén és két többes, kivált a kisebb többes a nagyobból, ennek

jutván az önállóság esetének többese, állandó jegyével; a dualisnak pedig, a kisebbik többesnek, jelével a régi közös végzet.

A kettős képzésére vonatkozó főszabályok ezek : 1-ör.) Az erős tőss neveknél, — az ige duálisról az igék-nél lesz szó, — t. i. olyanoknál melyeknek utolsó más-salhangzója nem gyenge, tehát nem *ا* و *ي* — legyenek bár nőnemű végzetűek, a végzethez, a nunnatio elhagyá-sával járul a dualis *اَنِ* — áni végzete pl. *كِتَابٌ* lesz *كِتَابَانِ* két könyv. 2-or.) Midőn a név egyes száma *ي*-jé-vel végződik, mely megelőző *a* önhangzójával hosszú *á* képez, állván a *je*, *elif* helyett, a *je* mássalhangzóvá lesz. pl. *فَتَى* e helyett *فَتًى* — l. 1. §. b.) az önhangzókról — a kettősben : *فَتَيَانِ* két ifju; nehogy két hosszú önhang-zó legyen közvetlen közelségben; a nőnemre változásnál ezen nehézség nem fordul elő s azért *فَتًى* ifju lesz *فَتَاتٌ* hajadon. Itt *j* helyett mely Elifet képviselt, maga az elif iratik. 3-or.) Midőn a név egyes száma oly hosszú *á*-val végződik, mely hangváltozás folytán *V* mássalhang-zóból lett, — az által t. i. hogy a *V*-t *á* önhangzó előzte meg s elnyelvén a *V*. hangot hosszú *á*-vá változott; a kettősben ezen elnyelt s illetőleg átváltozott *V*. mással-hangzó ismét helyre áll, s hozzá tapad közvetlen a dualis végzet. pl. *عَصَوٌ* bot az utolsó hang, a *V* elnyeletik a megelőző *a* — által, s lesz : *عَصَا*, — *aszavon*-ból *aszán*. s a kettősben : *عَصَوَانِ* két bot. 4-er.) Midőn az egyes szám — négy betűs neveknél — *V*-ből lett *J*-vel végző-dik, ezen *J* marad a kettősben is. pl. Ezen igéből *رَضِيَ* — *رَضِيَ* a megelőző *e* assimilálja a gyenge másalh. *V*. — tetszett akart, meg nyugodott, a IV-ik ige alak része-sülője a szenvedőben *مَرَضِيَ*, az ott közlendő szabály sze-rint lesz : *مَرَضِيَ*. Ezt kettősbe helyezve, nem jó vissza az

eredeti *V*, hanem marad a belőle származott *J*. — مُرَضِيَانِ. 5-ör.) A nőnemű مُرَضِيَانِ végzetben is ben levén (a dāmm önhangzó által képviselve — ávu — áu) a *V*. hang ez a kettősben rendesen visszatér. pl. صَفْرَاءُ sárga — nőnemű — lesz a a kettősben, صَفْرَائِيَانِ; de használatos rendesen is, változatlanul csak a vég önhangzó szükségképeni elejtésével, hogy a kettős szám önhangzójának helyét adjon ekép : صَفْرَائِيَانِ majd *jé*-re is enyhül a végmássalhangzó صَفْرَائِيَانِ. 6-ör.) Ugyanazon مُرَضِيَانِ végzet, lehet rövidítés a gyökhangzókbán, jelesen az utolsó *V*-nek vagy *J*-nek assimilatiója a megelőző *A* hanggal Pl. Ezen igéből رَدَى járt kelt, ruhát öltött, lesz név ily alakban : رَدَائِيَانِ ennek rövidítése رَدَائِيَانِ a *J* — a megelőző hosszú *a*-által assimiláltatott — a kettősben lesz : رَدَائِيَانِ vagy رَدَائِيَانِ vagy رَدَائِيَانِ — 7-er.) Ha ugyanezen végzetben az utolsó hang *Elif gyökhang*: akkor az marad változatlanul a kettősben is, pl. Ezen igéből قَرَأَ olvasni, lesz következő hatályos névalak : قَرَأَائِيَانِ t. i. a második gyök, megketőztetése, s *á*-val jelölése — s összevonva a két elif miatt : قَرَأَائِيَانِ : jeles olvasó. A kettősszámban változatlan marad قَرَأَائِيَانِ. 8-ör.) *J* véggyök, midő *e* hang van előtte, maga pedig *o* hangzót bir tenvinnel, ezzel együtt eldobatik pl. رَمَى eldobni, igének részesülője a törzsalakban ez : رَامِيَانِ — rámejon — vető, dobó, lesz : رَامِيَانِ — a kezre vég önhang levén s a szó határozatlan állapotában, tenvint kap. A kettősben, ezen eldobott *J*. visszahelyeztetik így : رَامِيَانِ a két dobó. Az eldobott *V* — szinte visszahelyezendő. pl. e szóben أَبَإِ apa, — e helyett أَبَرِ — a kettősben a *V*, előkerül : أَبَرِيَانِ. — 9-er.) Midőn a véggyök, kivettetett, az *aton* أَتَانِ végzet előtt, azt a kettősben nem kell vissza-

helyezni pl. **لُعَوَة** — nyelvjárás, dialectus, — rövidítve, t. i. a *V*-nek assimilatiója által az *a* hangban lesz, **لُعَاة** ebből : **لُعَا** a kettősben : **لُعَانِي**. És : **شَعْنَانِي** ajkak (**شَعْنَة** és **سَنْهَة** két év (**سَنَة** és **سَهْنَة**))

A kettősnek, az arabban, a nevezőn kívül egyéb esetei is vannak, de ezekre csak egy alakja van. **أَجْنِي** *Aj-ni*. A *genitivus*, mint harmadik casus az arabban, szinte őssemi jelenség. Végzete *i*, illetve : *en*, kesre — A *dualisra* is alkalmazva lett. Az **ا** = **á** — végzethez járult a kesre = **ا** = **ái**, mi két önhangzó, ezek meg nem állhatván egy más mellett, a kesréből előjött a jód, s ennek folytan = **ái** = **áj**, de hosszú önhangzó, minő az **ا** — nem képezhet diftongust, azért lesz belőle megfelelő rövid : **أَجْنِي** = **aj**. A *tenvin* hozzájárulván lesz : **أَجْنِي** = **ajni** ; az arab a mássalhangzók csoportosítását egy szótaggá, — s diftongust zárt szótagban, lehetőleg kerüli, —-hez tehát felvette itt a segéd hangot az *i*-t, így lett a kettős *genitivusa* s egyéb esetei *ajni*, végzetüvé. Ezen *genitiv dualis* a héberben, s arámiban, használatos maradt minden eset helyett, a — közarabban szinte : *én*. A *nominativus* elavult. Más nyelvekben is megtörtént, hogy a casus *obliquus*, a casus *rectus*nak helyét elfoglalta.

18 §. A többes szám.

Az arabban kétféle a többes, egyik rendes az úgynevezett ép (*sanus*), a másik, a rendkívüli, a *törtnek* nevezett. Ez utóbbi hiányzik a semitismus egyéb nyelveiben. Az elsőnek végzete a himnemben **أَنَا**, a nőnemben **أَنَا** = **áton**. Ha tekintetbe vesszük, hogy ezen nőnemű *végzet*, az *egyes számú* **أَنَا** = **áton** ; nőnemű végzethez viszonyítva, ennek meghosszabítása : könnyen belátjuk, hogy a himnemű **أَنَا**, illetve **أَنَا**, végzet szinte

meghosszabítása az egyesszámu *on*, szótagnak, egy kisegítő *a* hang felvételével, nehogy hosszú zár szótag alakuljon : رَجُلٌ többesben رَجُلُونَ = férfiak = radsolon — radsolún-a : جَنَّاتٌ többese جَنَّاتٌ — kertek — dsannaton, dsannáton. — A többes *genitivusa*, mely egyuttal a többi esetet is képviseli, szinte ily hosszítás : az egyes *en*-ből (tenvin) lett *ín*, s mint előbb *ína* (رَجُلِي) pl. رَجُلٍ a többes gen. رَجُلَيْنِ = radsolen-ből *radsolina* ; az arabban ugyanis jók kesrével egyesülve hosszú *é*-t képez, hosszú *é* nincsen. A közarabban *ín*, lett általánossá, esetjelzés nélkül. A héberben a nőnemű többes נִי óth, áll az *a*-hangnak szokásos *o*-ba átmenetelével az arab *át*, helyett. Itt is az egyesszám önhangzóinak hosszabítása által képződött a többes. Himnembben a héber többes אִם = *im*, a feníciai és asszír szinte, csakhogy ezutóbbi *án*-t is használ. A *khalda* אִם = *ín*, a *szirus* ugyanaz. Mindannyi hosszú önhangzóval. Az arámi, — szirkhalda — nőnem, ha az egyes אִם = *á* és אִם = *ó*, lesz : אִם = *án* és *on* ; ha אִם és אִם lesz : אִם = *van*, és *von* ; ha אִם lesz : אִם = *jan*, és *jon*. Egyébként a héberben is vannak ily végzetek : אִם = *ín* ; — אִם = *í* ; אִם = *áj*. — Átalán azt látjuk, hogy az *m* végzet, a *héber* feníciai, asszír, és hinjáriban divó, habár kivált ez utóbbi kettőben, az *n* végzet is használatos, mely az arabban, khaldban, szirusban uralkodó.

A himnemük képzése, ha azok egyuttal erős tők, egyszerűn történik, s a nőneműeké is, melyek az egyesben אִם végzetűek ; de hol nincs meg az *aton* végzet az egyesben, azért a többesben oda csatolandó az *áton*. Csak a gyenge tősek képeznek, mint a kettős számban is, némi eltérést, de csak akkor ha a gyengető a harmadik, s illetőleg az utolsó helyen áll. 1-ör.) A végső *V*. és *J*. midőn az *a* hangzó által, az egyes számban assimilátáltak, a többesben visszajönek. pl. Ezen ige عَالَ assimilálva عَالَ sütötte, melegítette, enyhítette, kérlete, — fő-

nevet képez صَلَوَةٌ, mely assimilálva صَلَاةٌ — bár صَلَوَةٌ is — a többesben : صَلَوَاتٌ — imák. 2-or.) *V.* és *J* végmássalhangzók eldobatnak, s ha a megelőző önhangzó *a*, fatha, akkor saját önhangzóikkal együtt dobhatnak el, pl. : رَمَى — elvetni, eldobni, odavetni, igéből a *IV*-ik alak szenv. részesülője : رَمَى, rövidítve رَمَى — *mert végjod ily esetben fatha után, elveti tenvinjét* — ebből többes a vég *J* eldobásával képződik, de a *fatha* mint legerősb önhangzó marad رَمَوْنَ és nem رَمَيْنَ — a többes *dammja* is elmaradt. De vegyük ugyanazon szót, a törzs ige részesülőjében cselekvő alakban : رَامَى — rövidítve رَامَ — *mert a vég jód ily esetben kesre után, maga is elesik* — többese : رَامَوْنَ és nem رَامَيْنَ — a vég *kesre* is eldobatik s a többes önhangzója lép helyébe. Csak *fatha* nem enged helyet a többes önhangzójának ; a *damm* is enged. Még egy példát *V* véghanggal, Ezen ige غَزَوَ küzdött ostromlott, akart, — a törzs cselekvő részesülőben غَزَاوُ, rövidítve, = غَزَا — ilyenkor u. i. *V*, önhangzóstól együtt, mint a *J* is, állván *kesre* után eldobatik s a *tenvin* a *kesrére* megy át, — a többes = غَزَاوُونَ és nem غَزَاوَيْنَ — 3-or.) Az ʾĀ = és ʾĪ = végzeteket illetőleg a kettős számnál 5.) 6.) 7.) alatti szabályok érvényesek. 4-er.) Az utolsó kidobott gyökött illetőleg aton ʾāz előtt, ugyanaz áll ami a kettősben, 9) — alatt, csakhogy néha vissza. állítatik még is.

Igen sok gyengetős szó nem képzi a rendes többest, hanem a törtet, valamint egyáltalán több név képez tört többest, mint rendeset ; némelyek mindkettőt képezik sőt a törtnek egyuttal több alakját. Némely nőnemű név, himnemű többes végzetet használ, és viszont sok himnemű név nőnemű többest képez. Egészen anormal többesek

is vannak, vagy nem az egyes szám gyökéből, hanem más gyökből származók.

19. §. A tört többes.

E névvel azért jelölték az arab grammaticusok, mert a szó testét, egyes mással vagy önhangzók beszúrása, vagy elő vagy utánragasztása, majd egyes meglevő hangok kidobása által, mintegy megtörik. A tört többes tulajdonkép egyes, collectiv — összeségi — értelemben, s gyakran az abstracthoz közelit. Ennélfogva a név más, melléknév s ige mely a tört többesre vonatkozik egyes számú nőnemben áll, levén a nőnem az abstract alak általában. — A tört t. majd ismét valódi többes, de, bizonyos alakjaiban kisebb — pluralis paucitatis — többségre szorítkozik, vagy is oly személyekről vagy tárgyakról használtatik melyeknek száma 3 — 10 — háromtól tizig terjed. A használtabb tört többes alakok száma *huszonhat*, a *háram mássalhangzós* neveknél ; *három* pedig a *négy s több mássalhangzósaknál*. A tört többes alakokból, új tört alakok képződnek, a jelentőség hatályozásának kifejezésére. Az említett alakok képződését az egyestől, nem lehet szabályokba szedni. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy csak bizonyos tört többes alakok származnak bizonyos egyes számú alakoktól ; de itt is az osztályok nem oly körülzárttak, mert vannak törtalakok, melyek több egyes számú alaktól képződnek. Ezen tört vagy benső többesek, csak a déli sémi ágon ; éjszaki, déli arab és Geez vagy ethiop nyelvekben fejlődtek ; az éjszaki ágon az asszir, arámi, kenáni vagy héber feníciai nyelvekben nem fejlődtek. Tehát a semitismus szétágazása után keletkeztek.

Mintáik következők ; a három betűseknel számra XXVI-huszonhat : α) قَبْلِي قَوَائِدُ قَبَائِلُ قَبَائِي قَبَالٍ قَبَلَةٌ β) قُبُولٌ قُبُلٌ قُبَلَةٌ قُبَلٌ قُبَلَانِ قُبَلَةٌ قَبَالٌ قَبَلَةٌ قَبَلٌ

V-ik alakok azon szavaknál használtatnak, melyek az illető $تَ أ م ت$ szótagokkal kezdődnek pl. $يَنْبُوعٌ$ forrás : $يَنْابِيعٌ$ A VI-ik pedig azoknál melyek az első szótagban is hosszú önhangzót bírnak : $جَوَامِبُ$: $جَامِشٌ$ bivaly :

3-or.) $فَبَالِدٌ$ alakot vesznek az előbbi (2-ik) szám alatti nevek pl. $تَلْمِذٌ$ tanítvány, $تَلَامِيذٌ$ vagy a 2-ik szerint is $تَلَامِيذٌ$. Nem különben a négybetűsek is főleg idegen szavak : pl. $أُسُقْفٌ$ püspök : $أُسَاقِفَةٌ$ de felveszi a négybetűsek alakját — 1-ső sz. — is $أُسَاقِفٌ$ tehát a $فَبَالِدٌ$ alakot. A viszonyt, leszármazást, odatartozást jelentő nevek ha öt vagy több betűsek, gyakran használják ezen alakot, pl. $مَغْرِبِيٌّ$ nyugati, afrikai — mór — többese : $مَغَارِبَةٌ$ — $بَغْدَادِيٌّ$ bagdádi : $بَغْدَادِيَةٌ$ bagdádiak. A viszonyító, hozzátartozást jelentő nevek ha felekezetre vagy családra vonatkoznak a többest egyszerű $أَ-$ (aton) végzet odaragasztásával képezik pl. $شَافِعِيٌّ$ a Sáfí felekezetéhez, iskolájához tartozó; többese : $شَافِعِيَّةٌ$ Sáfíták. Más nevek, illetőleg melléknevek is használják ezen (aton) többes alakot jelesen a $قَادِلٌ$ és $قَبَالٌ$ alakuk pl. $سَاجِلٌ$ utazó : többese $سَادِلَةٌ$ — $سَيَّارٌ$ utas : $سَيَّارَةٌ$ utasok. csoportja = karaván.

Az említett három (1-ör. 2-or 3-or alatt :) alak lehet a *többesek többésének* alakja is. Jelent halmazokat tömegeket, csoportokat s általán nagyobb terjedelmet, sokaságot. Alakul — a t. t. — más tört többesből pl. $خَبَرٌ$ hír, tört t. $أَخْبَارٌ$ (l. a három betűsek δ) osztályában az első alakot :) ebből t. t. ha az ötbetűsek tört többes alakját felveszi, tehát a 2-ik) alatti negyedik alakot, mert 1 előszótagja van : $أَحَادِيرٌ$ sok hír.

A *tört többes* alakból lehet rendes, de nőnemű többest is képezni. Jelent határozatlan számot e többes,

vagy legalább kilencnél nem kisebbet pl. **بَيْت** ház tört többese **بُيُوت** ebből nőnemű rendes többes képződik az áton végzet odaragasztásával **بُيُوتَات** ház csoport, legalább is kilenc ház.

A kis csoport többesei : mert III—X-ig terjedő személyekre vagy tárgyakra vonatkoznak csupán. Ide tartozik a *rendes többes* alak; továbbá : **أَقْبَالٌ أَتْبَلٌ قِبَلَةٌ** és **أَقْبِلَةٌ** alakok, ha az illető neveknek még más többes alakjuk is van.

A sokaság többese : a többi alakok.

A többeshez hasonlító : **قَبِيلٌ قَبِيلٌ قَبِيلٌ قَبِيلٌ** alakok, ezek a tulajdonképi collectív nevek, melyek t. i. egy egész genust jelentenek, vagy több egyenlő részből álló egészet. Ezekből képezhetők a fentebb tárgyalt egységi nevek pl. **حَمَامٌ** galambok **حَمَامَةٌ** egy galamb. stb. A megnem osztható collectivből **قَوْمٌ** nép, nem képezhető az egységi név.

20. §. Az esetekről.

Az arab nominativus = *u* (أ) genitivus = *i* (إ) accusativus = (ع). De az élő nyelvben már veszni indultak; a héberben nyomaik is majdnem elmosódtak, az ethiop s assir ágakon fenmaradtak még de nem az arámiakon. Egyáltalán a neveknek *önhangzóra* végződése jelenleg csak az asszirban és arabban dívik, az arámiban, héberben nem.

Az ethiop két esetet különböztet meg; az assir esetjelölés nagyon ingadozó önhangzóiban. Az önhangzóra végződés ős sémi maradvány. Legrégibb eset az accusativus volt a **هَآ** = *há* — névmás utána tétetvén a névnek mutatókép, végre a *h* elenyészet s az *a* önhangzó odatapadt a névhez, ép úgy mint alább az ige-személyek képződésénél látható.

A *nominativus* későbbben fejlődött mint az *accusativus* de hasonlólag utántétel, — هو = ő, mint subjectum jelzőnévmás utántétele által — képződött: e névmásból is csak az önhangzó *damm* = u, maradt s a névhez tapadt. Az *accusativus* képviselte a *genitivust* is. Ennek elkülönítése későbbi keletű. Még jelenleg is bizonyos nevek csak két esetjelzővel bírnak, t. i. u = *damm*, a *nominativust*, s a = *fatha*, az *accusativust* és *genitivust* illetőleg. A *kettősszám*, — dualis — szinte csak két esetjelzővel bír: *nominativus*: اِنِ = *áni* s a *genit. accusativ.*: اِنِي = *ajni*. A *rendes többes*, — pluralis sanus — hasonlólag csak két esetet jelez: *nominativ*: هُمْ = *úna*; *genit. accus.*: هِيْهِ = *ína*. Nőnemben: اَتِ = *áton*, t. i. *nominát.* és اَتِي = *áten*, t. i. *genit. accus.* — A *tört többes* némely alakjai is csak kétvégzetűek — diptota — A *nominativus* ا = u; a *genit. accus.* pedig ا = a.

A *genitiv.* i-je mint birtokost jelző, valószínűleg, az első személyű névmásból származott. Erről l. alább 21-ik §. 3-szor.) Ama szétválás a két esetjelzőt háromra szaporította. S az arab nevek egy része az *egyes számban* és a *tört többes*, több alakjában az eseteket illetőleg *háromvégzetű* — triptota — t. i. *nom* = ا = *on* vagy ا = u; *genit.* اِ = *en*, vagy اِ = i; *accus.* = ا = *an* vagy ا = a. A *tenvines*, — ennes — végzet a *határozatlan*; a másik pedig a *határozott* neveknel használatos.

Egyébként az *eseteket*, ide értve a: *dativust*, *accusativust*, *ablativust* is, bizonyos szócskáknak — praepositiones — a név elé függesztése, vagy egyéb körülírás által szokás jelezni. Mindezekről alább lesz szó.

Mely nevek három, melyek kétvégzetűek, azt a gyakorlatból kell megtanulni. Kétvégzetűek — diptota — főleg a *tulajdonnevek* pl. يُوْسُفُ *Yüsüf* *nomin.* يُوْسُفَ *gen.* *acc.* = József. — A melléknevek közül az اَنْبَلُ alakok stb.

Megjegyzendő, hogy a tenvines accusativ, elif mel-
léklettel tehát *ف* — pl. *رَجُلًا* e nominativból *رَجُلٌ* — je-
leztetik, de csak akkor ha a végzet nem nőnemű (ö) s
az utolsó mássalhang nem *jé* (ي). A gyenge tők, jelesen
V. (و) és J. (ي) midőn a szó végén állanak, megmásít-
ják saját elváltozásaik, miatt, az egyes esetek végzetét,
s ennél fogva megtörténik, hogy bár különben a szó
hármias végzetű, — az említett ok miatt, csak kettős,
sőt csupán egy végzetűvé lesz. *Elif, Vav, Je*, ugyanis, a
megelőző heterogén önhangzók által assimiláltatnak. Ezen
általános szabály jelen esetben is érvényesül.

Midőn V. vagy J. *kesre* — *e* — előzi meg, a V az *e*
hang által assimiláltatik, tehát *I*-vé változik; de a J. a
szó végén *e* után eldobatik tenvines önhangzójával együtt,
s a tenvin a *kesre* hangra áttétetik; így lesz pl. *غَازٍ* tá-
madó = *غَازِيٌّ* s ebből *غَازٍ*; a *genitiv*, hasonlólag. *غَازٍ* —
غَازِيٍّ De az *accusativusban*, mett V. *ha fathája*, — a
hangja — *van*, *kesre* után *Jévé* lesz ugyan, vagyis assi-
miláltatik, de el nem dobatik valamint *Je* sem azon
esetben ha *fathája* van. pl. *غَازٍ* lesz *غَازِيٍّ*. Ezen katego-
riába tartozó szavak tehát, ámbár triptotak még is csak
két végzetűek, a hangtani szabályok miatt, de nem té-
veszthetők össze a tulajdonképeni diptotakkal már csak
azért sem, mert azoknál a nominativ *damm* tehát = *u* és
nem *e* hang.

De egy végzet alatt is jelenhetnek meg a triptoták.
Épen a felhozott gyengetős szavakban. Ha ugyanis V.
vagy J mássalhangzót *fatha* előzi meg, — ez által assi-
miláltatnak, s a szó végén állván, mert a nominativusban
és genitivusban nem birnak *fathat* hanem *dammot* s il-
letve *kesrét*, — elvettétvén említett önhangzójuk annak
tenvinje ama fathára megy át pl. *عَصَوٌ* — bot — *nomi-*
nativus; lesz : *عَصَا*; a *genitivus* : *عَصَوٍ*, a megelőző *fatha*

genitivusban áll, s névelővel. pl. **كِتَابُ الْمَلِكِ** a király könyve, **كِتَابُ الْمَلِكِ** — a király könyvét stb.

A *Status Constr.* legrégebbi körülírása a genitivnek. A sémi nyelvek azon ágai, melyek az esetjelzést nélkülözik, a *Stat. Const.* két főnevét lehetőleg egybeforrasztani iparkodnak, azért a birtokolt főnevet kitelhetőleg rövidítik, mind az egyes, mind a többes számban; de a birtokost jelző főnevet nem változtatják, nem lévén eset, jelzőik pl. **יְהוָה יְבִר יְהוָה** Jehova szava (in absoluto **יְבִר** tehát kétszótagú) **יְהוָה יְבִרֵי** Jehova szavai (absolutus helyett.) Az arabok szinte rövidítenek, a mennyiben az *Uasza* — által a két főnevet egy szónak ejtik ki.

3-or.) A meghatározás, a személyes névmás és főnév összekötése által is történik, midőn t. i. a személyes névmás a birtokot, a főnév a birtokoltat jelzi. Erről alább.

22. §. A személyes névmás.

A gyökök két osztályát különböztettük meg, a személyi és fogalmi gyököket. A személyiek a névmások, pronomina, a fogalmiak a nevek, nomina. A névmások vagy önállók, vagy ragok — suffixa. Az önálló személyes névmás, száma, neme szerint következő:

أَنَا — aná = én,	نَحْنُ — nahnu = mi,
أَنْتَ — anta = te, h.	أَنْتُمْ — antom = ti, h.
أَنْتِ — anti = te, n.	أَنْتُنَّ — antonna = ti, n.
هُوَ — hova = ő, h.	هُمْ — hom = ők, h.
هِيَ — heja = ő, n.	هُنَّ — honna = ők, n.
أَنْتُمَا — antomá = ti ketten.	
هُمَا — homá = ők ketten.	

A héber, szír, khald, asszír személyes névmások csekély hangváltozást levonva, azonosak az arabokkal. Az

assir a III-ik személyt hehezetes helyett sziszegővel kezdi : *Su, si, a hu*, hí, helyett mely a többiekben, az arab népies kiejtésében is, hangzik. — Kettős száma csak az arabnak van. A többes II-ik, s III. személyeknél a héber is, arab mintára a himnemet *m* mel, a nőnemet *n* — végzi, csakhogy *o* önhangzó helyett *e*-t használ; a többi nyelv, különbség nélkül, *n* használ a többesben.

A *ragot* az önálló névmás lényeges mássalhangzója, vagy mássalhangzói képezik. A névmás, névhez csatolva a birtokot jelenti, az ígéhez csatolva pedig a cselekvés tárgyat és szorosán, egy szóba, összeforrott mindkettővel, úgy hogy gyengébb hangjai elenyésztek s csak erősebb lényeges hangjai maradtak meg, l. alább.

A személyi névmás többese, szinte meghosszabítás által képződik, mint a névnél de vannak sajátosságai is. Az első személy többese a héberben, asszirban, feníciaiban használatos : *anoki* — אֲנִי — *anaku, anech*-ből képződött a *K* inyangnak legerősb torokhanggá változtatásával. Az arabban : *Nakhnu, héb. Nakhnu, vagy Anaknhu; kháld* ; *Nakhna, szir Khnán*. — A személyi névmások első és második személyében, minden sémi ágon az *an* szócskát látjuk kezdő szótagnak; a harmadik személyben már csak a *khal*diban találjuk nyomát, az *inhu*, אִנְהוּ ritkább alakban. A névmás második szótagjai : — *ki*, vagy *á*; *ta*, tehát = *an-ki*, vagy *an-a*; (én) továbbá : *an-ta* (te) és *an-hu* (ő). A *ta* mutató névmás, a *hu* szinte az. A szirusban אֲהוּ = *ho*, még divik; az asszir *su*, szinte mutató az első személy אֲנִי-ja mutató אֲנִי = ez. Mit jelent az *an* szócska?... Ennek is mutató ereje van. Ezek tehát a személyi névmás elemei. Ha most a szirus *khnan* = mi — többest tekintjük, látható, hogy itt az *an* előszócska elmaradt. A héberben is ily csonka alakja e többesnek אֲנֵנו *nakhnu*. A *samaritában* : *mi* = *anámu, anánan* és *ánan* — A *többesek* köpződése, a végönhangzónak meghosszabítása által történt egyuttal *nasalis N.* adatván hozzá,

mely *N* bizonyos esetekben, — az erősb nem jelölésekor mindig, csak a szir, khald, asszirban nem, — *M*-mé erősödött a liquidák osztályában. Így lett: *Anakuból* = *anakin*, ebből az orhang *N* előrevetésével s ennek következtében az inybetű *K*-nek a legerősb torokhangba *ṛ*-be átmenetelével lett *Anakhnu*; ennek rövidítése *nakhnu khnu* vagy *khnan*, és *anu* is, a torokhang elejtésével mint a szamaritánban. Továbbá *anta*-ból: *anton*, s a *anhnu*-ból: *anhon*. Az egyes dialectusok aztán csekély módosításokat tettek.

23. §. Mutató névmás.

A sémi nyelvekben, a mutató névmás nyelvhang, mely azonban a sziszegőbe is átmegy. A khaldban *ḏēn*, az arab *ḏā* héber *ḏī* — *ze*; — szirus *hon* és *hode* első him, ez utóbbi nőnemben; az asszirban az önálló névmás után egy *t* hang: *ṣuatu*; vagy *ḥaga*, mi azonos az arabbal *ḥāḏā*. — Ugyszinte *ṣṣ* — annu, ez itt; és *ṣṣ* amaz ott.

A közelre mutató arab névmások ezek:

ḏā dzá, himn. : ez. *ḏū* vagy *ḏū* — ulái: ezek.
ḏī dzi, *ṭī* ti, *tā* tá, nő: ez.

Kettős számban.

Himn. *nominativus*: *ḏān* dzáni; genit. és acc. *ḏajni*.
 Nőnem. „ „ *tāni*, „ „ „ *tajni*.

Távolabbra, fognak mutatni ugyanezen névmások, ha hozzájuk ragasztatnak a 2-ik személyű névmásragok egyes, többes, kettős alakjai, s pedig vagy egyszerűn, vagy megelőző *l* — *le* — szócskával, mely szinte demonstratív értékű. Atalán a 2-ik himnemű rag egyes száma használtatik, tehát *ḏāk* = dzáka vagy *ḏālak* dzáleka; *ṭīk* és *tīk*, *tīka*, *telka*, *ḏūlak* uláka és *ḏūlāk* ulála-

léka. De a nőnemű rag használata is dívik ha nőkkel szólunk, ugyszinte a kettős számúé és többesszámúé ha két vagy több hallgatónak beszélünk.

Különös figyelemztetéssel, mutatnak ha a ذَاك és هَا elé a هَا figyelemztető szócskát tesszük, a nevezett két alak minden módosulásaiban e szócska ilyenkor jobbra defective iratik, azaz elif nélkül : هَذَا imez, — és هَذِي — هَذَانِ ; هَؤُلَاءِ. A névelő is mutató névmásul szolgál, pl. الْيَوْمَ = ma.

24. §. Visszahozó névmás.

A pronomen relativum. Valamint a mutató, úgy a visszahozó névmás is nyelvhang mely azonban a sziszegőbe is átmegy. A khaldban és szírusban د — az arabban, összetét a névelő, és mutatóból الَّذِي — alladzi —, az asszirban ܕ a feniciában ܕܢ a héberben ܕ asér, vagy mint a későbbi bibliai könyvekben olvassuk ܕ is. — Nemre, számra esetekre nézve e névmás csak is az arabban változik.

Egyes : him : الَّذِي aki, nőnemben : الَّتِي — allati.

Kettős : him : nominativ : الَّذَانِ gen. dat. acc. اللَّذَيْنِ

nő : " " اللَّتَانِ " " اللَّتَيْنِ

Többes : him : الَّذِينَ nőnem : اللَّاتِي ritkább اللَّوَاتِي

A névelő is, a kérdő névmás is, használtatik visszahozókép, de akkor a kérdő nem declinálható.

25. §. Kérdő névmás.

A személyről مَنْ — man, kí? a tárgyról مَا — má — mi? A khaldban, szírusban, asszirban : man, kí? héberben : mi — kí? a tárgyról megegyezők, habár vannak eltérő alakok is.

Ha azonban a kérdő, személyre vonatkozó — névmás

egy maga áll csupán, t. i. mint egyszerű kérdés : ki ?
akkor van : him és nőneme, egyesszáma, kettőse, többese, és esetei.

Himnemben.

	Egyes :	kettős :	többes :
Nom.	مَنْو	مَنْان	مَنْون
Gen. dat.	مَنْي	مَنْين	مَنْين
Accus.	مَنْا	مَنْين	مَنْين

Nőnemben.

مَنْت مَنْت مَنْت — N. مَنْتان مَنْات
minden eseten át. — G. D. A. مَنْتين minden eseten át.

Hasonlag kérdő : مَنْي minő? melyik? nőneme : مَنْة
főnév előtt, főnév ként, csak esetek szerint módostul, s a
reá vonatkozó főnév genitivusban áll. A kérdő ilyenkor
egyes számban van, s elveti a tenvint, s egyesben ma-
rad akkor is midőn főneve többest jelez. pl. مَنْي كتاب
ajju ketáben? Melyik könyv? Tulajdonkép a kérdő itt
főnév, s az idézett példa így fordítandó : Quid libri?
Személyraggal : مَنْي ائجهم : melyikök? Ha csak maguk
állanak, egyszerű kérdésképp, akkor számban is változnak.

Egyes : nom. مَنْي genit. مَنْي acc. مَنْا.

Kettős : مَنْان — ajján. —

Többes : nom. مَنْون gen. acc. مَنْين : nőnem : مَنْات mindig.

Mindkét kérdő, t. i. مَنْ ما és مَنْي visszahozó név-
másul is használtatik : مَنْ = az aki; مَنْا = az a mely,
ilyenkor főnevek, de nem módosulnak se számban sem
esetben. Az ajju és ajjatu, = az aki, az egyesben esetek
szerint változnak, de a kettősben és a többesben nem igen
használtatnak.

A héber kérdő a személyről מי = ki, a tárgyról
מה = mi? de használtatnak határozatlan értelemben is :
bárki, bármi. A khald : מה a személyről és מה a tárgyról;

a *szirus* : *Man* a személyről, tehát a khalddal és arabbal azonosan; s *Mon* vagy *mo*, vagy *mono* a tárgyról, mi az arab *má*-val összevág. Az *asszir* is: מַנּוּ — mannu — vagy מַן — man, a személyről és מָא = *má* a tárgyról. Határozatlan névmása e kettőből van összetéve, csak-hogy a *ninivei* szójárásban מַנִּי bárki, első helyen áll a dologi מָא s másodikon a személyi מַן még a *bábeliben* מִן — מִנֵּמָא = senkisésem — a személyi áll első, a dologi pedig második helyen.

26. §. A név és a személyi névmás.

Midőn a név és a személyi névmás oly szorosan összefüzdődik, hogy ez csupán lényeges hangjait, vagy hangját megtartva a névvel, ennek végszótagjánál, egy szóvá forr össze : *akkor a személy mint birtokos a név pedig mint birtokolt szerepel.* A személyi névmás ezen csonkított, — az összeforrás által leolvasztott alakjai az ugynevezett *suffixa*, következők:

1-ső *szem.* نِي vagy يَ, vagy ى Ezen *J*, az arab személyi névmásban már eltűnt, eliffé lett, de meg van pl. a héberben אֲנִי — Suffixum alakjában fenmaradt minden ágon. *Többes* : זֶה — Héber — arámi ܙܐܝܬܐ vagy ܙܐܝܬܐ többes : ܙܐܝܬܐ arám : ܙܐܝܬܐ stb.

2-ik *személy* : himn. ܐܢܝ Ezen alak eltér az önállótól ܐܢܝ mely azonos a sémi nyelvekben. A *K* hang, *T* helyett az *ethiopian* előfordul, a második igeszemély képződésénél. *Többes*, himnembem : ܐܢܝܢ nōnemben : ܐܢܝܢ. Héber. ܐܢܝܢ nō, Arámi h. ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ- többes : héber h. ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ arámi. h. ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ.

3-ik *személy* : himn. : ܐܢܝܢ nōnemben ܐܢܝܢ. *Többese* : himn : ܐܢܝܢ nōnem : ܐܢܝܢ. — Héber. h. ܐܢܝܢ vagy ܐܢܝܢ nō ܐܢܝܢ- többes : h. ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ arámi : h. ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ- többes : ܐܢܝܢ n. ܐܢܝܢ.

A *kettős szám* : II. személy : ܐܢܝܢ. A többesből kép-

zöldött a végmássalhangzóhoz hosszú á — tehát a kettős végzet — ragasztatván, hasonló a III-ik személy : **هُمَا**. Ezen alakok, a kettős kivételével, mely nincs, azonosok a többi sémi ágakon.

A név csekély változást szenved, midőn e névmások hozzáragasztatnak.

A himnemük egyesszámban, a tört többesek himnemű végzettel és a nőneműek egyesben többesben, esupán a *tenvint*, a végső *N* vetik el a suffixumok előtt, s az utóbbiak a vég *ë* betűt *ت*-re változtatják, mert a szó közepére jut a betű. — Pl. **كِتَابُكَ** könyved. **رَحْمَةً** irgalom **رَحْمَتِي** irgalmam. — A himnemű rendestöbbes, a kettős szám mindkét nemben, elvetik a végső *N* betűt. *Szóval: egyes, kettős, többes szám a végső N betűt elvetik.* A suffixumok az így módosított nevekhez ragasztatnak. Legtöbb mondani való az első személy suffixumát illeti, — mely a nevek, előtt **يَ**, = í alakú — mert nem mindig oly egyszerűn tapad oda a névhez mint a többi személyé, vagy mint a felhozott példában is. Az *egyes számban* a **يَ**(i) előtt a vég *N* — kívül a végönhangzó is elesik, s azért az esetek sem jelezhetők, ez uton. pl. **رَحْمَةً** ebben az *on* egészen elesett: **رَحْمَتِي** — irgalmam. A *többes szám N-jának* elvetése után marad **و** = ú, a jöd tehát a *V* assimilálja, s ezt tesdid jelzi, ugyszinte tesdid jelzi a két *J*-hangot, midőn a többes egyéb esetei, s a kettős szám *N*-je elesik s marad *J* — ezzel az első személy *J*-je szinte egyesül és fathát (a) kap, pl. **عَبْدُونَ** szolgák **عَبْدِي** szolgálaim, ilyen nemcsak a nominativus alakja, de a többi eseté is. — A rendes többesek diptota. — **عَبْدَانِ** két szolgál, **عَبْدَايَ** két szolgálam, de a casus obliquusban a fenmaradt *J* miatt **عَبْدَيَ** két szolgálomé, vagy két szolgálmat stb. Átalán vég *f*- után az első személy rag fathával jár p. o. **رَضَا** kegy, **رَضَايَ** kegyem.

Midőn a szó **فِي** végződik : az esetek szerint történik változás. Pl. **صَبَاً** gyermekkor, a nomín. az első szem, ragjával **صَبَايَ** gyermekkorom — a fentebbek szerint — de a többi személy : **صَبَاؤَكَ** gyermekséged; stb.

Midőn a szó utolsó betűje néma **Je** **ي** = a, az a személyragok előtt Elifé lesz : pl. **رَحَايَ** malom, **رَحَايَ** malmom, az első személy rag itt is fathával jár, **رَحَاكَ** malmod. De midőn a **Je** vagy **Vav** mássalhangzó, akkor a többi mássalhangzók módjára nem változnak, s az első szem. rag, kesrét kap mint rendesen. pl.

عَطْرَ ajándok,	شَيْئِي dolog,
عَطْرِي ajándokom,	شَيْئِي dolgom,
عَطْرُكَ ajándokod.	شَيْئِكَ dolgodat.

Az elvetett vég **je** — az illető igék származékainál — vissza jő p. o. **قَضَى** ítelt, — harm. gyök **Je**-részesülője a törzsalak cselekvőjében **قَاضِي** és illetőleg **قَاضٍ**. Az első egyes számú személy raggal lesz : **قَاضِي** tehát itt is kivételes ezen személy rag, — a többi személyé rendes : **قَاضِيكَ** bírád, **قَاضِيَكُمْ** bírátokat. Az egyes és többes harmadik személyü ragok **o** hangjai ha közvetlen **e** — kesre — vagy **i** — **ي** — előzi meg, szinte **e** v. **i**-re változnak. Így : **صَبَاً** e helyett : **صَبَايَ** gyermekségeé. A kis szócskákánál is minők a **ب** = **be**, ban, ben vagy **فِي** = **fi**- ban, ben stb., praepositiók : **بِهِمْ** bennök e helyett **بِهِمْ** stb. *A köznyelv, nem ragaszkodik ezen változáshoz.*

Egyes szavak itt-ott eltérnek a szabályoktól. A többi sémi ágak a személyi névmásnak a névhezi csatolásában, a nevet ha egyes számban van rövidítik, s pedig az arámiak átalán többet rövidítenek, mint a status constructusban, ámbár a névmásnak a névvel összeköttetése status constructus állapot t. i. a névmás a genitívus, s éppen

mert egy szóvá forrnak össze név és névmás, a név lehetőleg rövidül, t. i. vagy önhangzóiban, vagy az egyes önhangzók elejtésével, a mássalhangzók kevesebb szótagba szorulnak. A héber általában véve, nem rövidít az egyes számú név ragozásánál annyit mint az arámi. A héber nem helyezi mindig status const. a nevet. pl. דָּבָר szó, דְּבָרִי szavam, a constr. דְּבַר rövidebb. Az arámiban עָלַם század, עָלַמִּי századom, a constr. עָלַם nem oly rövid. *De a zárt szótagu vagy nyílt de hosszú hangzós személyi* ragok előtt minők a többes II., III. sz. כֶּם הֵם és illetőleg הֵן בֵּן him és nőnemben, a név a status constructus állapotába jut. Így a héberben : דְּבָרָם szavatok, az arámiban : עָלַמְהוֹן századjuk. *Ha a név többesben áll, vagy kettősben, az M s illetve N végzet mint az arabban elejtetik, s a megmaradt J hosszú é (יֵ) lesz, más szavakkal a név a constructus többesébe kerül, de csak az említett zárt és hosszú végönhangzós szótagu ragok előtt.* pl. דְּבָרִים szavak, a constr. דְּבָרֵיכֶם דְּבָרֵינוּ szavaitok; a khaldiban : עָלַמִּין századok, constr. : עָלַמִּי ebből : עָלַמְהוֹן századaik. *De a többi ragok előtt a többes vagy kettős M, s illetve N, elvetése után fenmaradt J rendszeren diftongust képez a hanggal pl. דְּבָרֵי szavaim.* Itt azt is tapasztaljuk, hogy az első egyes számú személy J-ja mint az arabban összeolvad a többes fenmarad J-jával. A khaldiban is עָלַמִּי századaim. *A szirusban a fenmaradt J mindig diftongust képez a-val pl. עָלַמְהוֹן = századjaik; stb.*

A nőnemű neveket illetőleg : mivel a személyi névmás és a név egyesülése, mint említve volt, constructus állapot, t. i. a névmás genitivus, s a két szó összetartozása, a genitivust megelőzőnek rövidítése, s a genitivussali lehetőleg összefűzése által nyilvánul : azért a megelőző néven általában a constructus igényelte rövidítések tétetnek. A különbség abban áll, hogy a nevek a constructusban egybe nem olvadnak annyira, mint a név és személyi névmás, mely utóbbi megis csonkul,

hang vesztés folytán, többé kevésbé, s csak a III-ik többes személyekben ép. A nőnemű neveknel is ezen elv irányadó. Azért a héber ם és ennek megfelelő arámi נ nőnemű végzetek, mint a nevek constructusában ת-re változnak, az egyes számban. A rövidítések úgy történnek mint a himnemű neveknel. A *többest* illetőleg itt a végzet a héberben תי-ot, a constructusban is az, csak-hogy a oonstr. a kellő rövidítések által különbözik az absolutus többestől. Jellemző, hogy a nőnemű nevek ezen constructusához, a személyi ragok, — egyesbentöbbesben — úgy járulnak mint a himnemű névhez t. i. a J-nek a ת utáni csatlásával, majd e önhangzóval, majd a-val diftonguskép, pl. מִסֹּחַת kanczák, מִסֹּחַתִּי kanczáim, מִסֹּחַתֶּיךָ kanczáitok, מִסֹּחַתֵּי מִסֹּחַתֵּי kanczái. E példa azon nevek sorából van véve, melyek nem rövidíthetők. A himnemben is találkozunk ily osztállyal. A khald nőneműeknek a többes végzet : } = an; a *szirusban* = on. Ezen végső N, eldobatik a constructusban s helyébe ת lép. A személyi névmással constructusban is, melyhez a személyi névmás függesztetik. pl. מִדִּינָא tartomány, többese : מִדִּינֵין construct. מִדִּינָתָא a személyi névmással : מִדִּינָתָה tartományai.

Általán a héberben is arámiban is, megtörténik hogy a ragoknak a névhezi fűzésénél bizonyos összekötő önhangok használatnak, jelesen a mássalhangzón végződő neveknel e segédhang rendszeren a, de lehet más is. Pl. מִסֹּחַ ló, מִסֹּחַת lova (t. i. nőnek.) stb.

Tekintsük *az arab köznyelvet.* A Nunatiót, ugy-szinte a casusok vocalisos jelzését általán, csekély kivétellel, már elejtette, tehát e részben, az *asszír*hoz áll közel, mely *utbán van* a héber és arámi casus állapotok felé. A *többes* nominativ مَـ végzet szinte igen ritka, a helyét az مَـ genit. acc. végzet foglalta el mint általános, casus nélküli pluralis; hasonlólag a dualisban is az

ان végzet helyett, — mely még ritkábban hallható a nép ajkán mint a többes nominativus — használatos a *gen. acc.* ^٠بَيْنِ szinte casus jelölés nélkül.

A *személyi ragok* alkalmazása tehát, a mondottak tekintetbe vételével történik. Továbbá, az önhangzó, mely a régi arabban a rag végén áll, a mássalhangzó elévettetik, ha mássalhangzóval végződik a név. pl. كِتَابُكْ = *kitábak* könyved; a régi nyelvben — mint fentebb látható — a casus jelző önhangzó áll a vég mássalhangon كِتَابُكْ = *ketábuka* = könyved. A köznyelv e téren, az arámi ággal azonos.

27. §. A személyi névmás esetei.

Az önálló személyi névmás, *nominativust* képvisel. A *genitivusról* a megelőző §-ben volt szó. De másképp is kifejezhető, főleg az *L praepositio* által, melyhez a személyrag járul, s pedig az első egyszerű لي — *li* — nekem vagy enyém, a többi személyrag előtt a összekötő hangot kap a *L praepositio* = لَكَ — *laka* — neked vagy tied. Vagy مِنْ-^٠tól, től, által is pl. مِنْكَ — *menka* = tőled stb.

A *dativus* hasonlólag *L praepositio* által, valamint a مِنْ az *ablativus* jelölésére szolgál főleg. Az *accusativus* أَيَّA vagy أَيَّA szócskával, pl. أَيَّايَّ engemet. A *je* itt is *fatha* önhangzót kap, a többi személy rendes : أَبَاكَ — *abaka* tégedet stb.

28. §. A viszszatérő névmás.

A Reflexvum, a következő főnevekhez csatolt személyiragok által fejezhető ki : نَفْسٌ lélek, رُوحٌ szellem, لَئِنْ lényeg, عَيْنٌ szem, pl. نَفْسِي én magam — én lelkem — نَفْسُهُ önmagát.

29. §. A számnevek.

Az egyszerű számokat jelző nevek igen régi szók, s az összes sémi nyelvágakon, csekély hangtani eltéréssel, azonosok.

a) Tőszámok:

Cardinalia, következők:

1. $\left. \begin{array}{l} \text{وَاحِدَةً} \\ \text{أَحَدٌ} \end{array} \right\}$	وَاحِدَةً	أَحَدٌ	11. عَشْرَ	أَحَدٌ	عَشْرَةَ	أَحَدَى	عَشْرَةَ
2. اِثْنَانِ	اِثْنَانِ	اِثْنَانِ	12. عَشْرَ	اِثْنَانِ	عَشْرَةَ	اِثْنَانِ	عَشْرَةَ
3. ثَلَاثَةٌ	ثَلَاثٌ	ثَلَاثَةٌ	13. عَشْرَ	ثَلَاثَةٌ	عَشْرَةَ	ثَلَاثٌ	عَشْرَةَ
4. أَرْبَعَةٌ	أَرْبَعٌ	أَرْبَعَةٌ	14. عَشْرَ	أَرْبَعَةٌ	عَشْرَةَ	أَرْبَعٌ	عَشْرَةَ
5. خَمْسَةٌ	خَمْسٌ	خَمْسَةٌ	15. عَشْرَ	خَمْسَةٌ	عَشْرَةَ	خَمْسٌ	عَشْرَةَ
6. سِتَّةٌ	سِتٌّ	سِتَّةٌ	16. عَشْرَ	سِتَّةٌ	عَشْرَةَ	سِتٌّ	عَشْرَةَ
7. سَبْعَةٌ	سَبْعٌ	سَبْعَةٌ	17. عَشْرَ	سَبْعَةٌ	عَشْرَةَ	سَبْعٌ	عَشْرَةَ
8. ثَمَانِيَةٌ	ثَمَانٌ	ثَمَانِيَةٌ	18. عَشْرَ	ثَمَانِيَةٌ	عَشْرَةَ	ثَمَانِيٌ	عَشْرَةَ
9. تِسْعَةٌ	تِسْعٌ	تِسْعَةٌ	19. عَشْرَ	تِسْعَةٌ	عَشْرَةَ	تِسْعٌ	عَشْرَةَ
10. عَشْرَةٌ	عَشْرٌ	عَشْرَةٌ					

١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

10. عَشْرَةَ . 20. عِشْرُونَ . 30. ثَلَاثُونَ . 40. أَرْبَعُونَ .
 50. خَمْسُونَ . 60. سِتُّونَ . 70. سَبْعُونَ . 80. ثَمَانُونَ . 90.
 تِسْعُونَ . 100. مِائَةٌ . 200. مِائَتَانِ . 300. ثَلَاثُمِائَةٍ vagy
 أَرْبَعُ مِائَةٍ stb. 400. أَرْبَعُمِائَةٍ vagy ثَلَاثُ مِائَةٍ .
 1000. رَبْعَةُ مِائَةٍ stb. 2000. أَلْفَانِ ; 3000. ثَلَاثَةُ آلَافٍ stb.

Egy és kettő tőszámok, melléknévkép használatnak, s azért a főnév nemében állanak. A többi, t. i. *háromtól tizig* főnevek, ily értelemben : *háromság*, stb. s azon sajátosságuk van, hogy ha a számított tárgy vagy személy *hímnemű*, ők *nőnemben* állanak s viszont. Ez sémi, *általános* szokás. Oka, mert e nevek *Substantiva abstracta*, pl. trias, decas, pentas stb., s a nőnemű végzet az elvont jelentőségű alakok jelzője. Ezen jelző tehát a fő nemmel, t. i. a *himmel* egyesült, míg a mellékes alakjuk, a him, a mellékesbnek, a nőnemnek szövetségében maradt. A nép ajkán, az arabban és ethiopian is, a nőnemű alak, e szám neveknél, túlnyomólag dívik. A tőszámok, mint főnevek, a számlált személy vagy tárgy-jelző név előtt vagy után állhatnak. Ha megelőzik a nevet, akkor ez genitivusban és többesben áll, a számnév pedig nominativusban, de tenvin nélkül, mert határozott állapotú. pl. *ثَلَاثَةُ مُلُوكَ* = háromsága, — triasa — a királyoknak; vagyis : három király. Ha pedig a számnév következik a számított után : akkor mindkettő ugyanazon esetben jó, egymás mellé helyezés — appositio — által. Egytől tizig, — de a kettőnek, mert ez dualis alak kivételével, — a számnevek triptoták. Az összetettek 11—19 *indeclinabilia*, eseteket, nem jeleznek. Az összetevés husztól felfelé midőn egységgel történik p. o. huszonegy, stb. az egyeseket követő tizesszámok elé *V* kötszót tesznek : pl. egy és husz, a héberben is; de az újabb iratokban, és a szirusban, khaldban, a tizes előzi meg az egyest; tehát a kötszó az egyes elé függesztetik. Ezek esetek szerint változnak. A tizesek az egységeknek a rendes többesbe helyezése által származnak *háromtól kilenczig* — pl. *czaláczon*; = 3; — a többes : *czaláczúna* = 30 stb. a 20, nem a *kettő*-nek, hanem a *tiznek* többeséből képződik : *asara* = 10; *esrúna* = 20. A 200, dualisa a száznak : *meajaton*, és : *meajatáni* hasonlólag az ezer s kétezernél is. A *nemet* illetőleg a számnevek

husztól kilenczvenig, Gen̄eris Communis, s az esetjelzésben a rendes többes szabályait követik. A számított név accusativusba tétetik és egyes számba. pl. *خَمْسُونَ رَجُلًا* = ötven férfi. 300—900-ig a nevek szinte közös nemük, s eseteket nem jeleznek. Oly szám kifejezése, mely ezeres, százaz, tizes, s egyesből áll, kétfélekép történik, t. i. lemenőleg : ezres, százaz stb. vagy felmenőleg, t. i. egyes, tizes, százaz stb. csak hogy az illető egészek mindannyiszor *V* kötszót kapnak. pl. az évszámokban stb.

3) Sorszámok.

Ordinalia, alakjukra nézve : 2—10-ig a *قَائِلٌ* alak, 20-tól a tizesek a tőszámok által fejeztetnek ki, az egyesek pedig megelőzik a tizeseket, s ezek *V* kötszót kapnak; ha névelőt kellene felvenni, azt mindkét név teszi.

A sorszámok 11—19-ig nem jeleznek eseteket, indeclinabilia; a többi, mint melléknév, illető főneveikkel számban és végzetben megegyező.

Következők :

1. <i>أَوَّلٌ</i>	<i>أَوَّلَى</i>	11. <i>عَشَرَ</i>	<i>حَادِي</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>حَادِيَةً</i>
2. <i>ثَانٍ</i>	<i>ثَانِيَةً</i>	12. <i>عَشَرَ</i>	<i>ثَانِي</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>ثَانِيَةً</i>
3. <i>ثَالِثٌ</i>	<i>ثَالِثَةً</i>	13. <i>عَشَرَ</i>	<i>ثَالِث</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>ثَالِثَةً</i>
4. <i>رَابِعٌ</i>	<i>رَابِعَةً</i>	14. <i>عَشَرَ</i>	<i>رَابِع</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>رَابِعَةً</i>
5. <i>خَامِسٌ</i>	<i>خَامِسَةً</i>	15. <i>عَشَرَ</i>	<i>خَامِس</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>خَامِسَةً</i>
6. <i>سَادِسٌ</i>	<i>سَادِسَةً</i>	16. <i>عَشَرَ</i>	<i>سَادِس</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>سَادِسَةً</i>
7. <i>سَابِعٌ</i>	<i>سَابِعَةً</i>	17. <i>عَشَرَ</i>	<i>سَابِع</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>سَابِعَةً</i>
8. <i>ثَامِنٌ</i>	<i>ثَامِنَةً</i>	18. <i>عَشَرَ</i>	<i>ثَامِن</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>ثَامِنَةً</i>
9. <i>تَالِيعٌ</i>	<i>تَالِيعَةً</i>	19. <i>عَشَرَ</i>	<i>تَالِيع</i>	<i>عَشْرَةَ</i>	<i>تَالِيعَةً</i>
10. <i>عَاشِرٌ</i>	<i>عَاشِرَةً</i>	20. <i>عِشْرُونَ</i>			<i>عِشْرُونَ</i>

21. حَادِيَّةٌ وَعَشْرُونَ — حَادِي وَعَشْرُونَ

22. ثَانِيَّةٌ وَعَشْرُونَ — ثَانٍ وَعَشْرُونَ

Az osztószámok, kétfélekép jeleztetnek. a) A tőszámok ismétlésével : pl. وَاحِدٌ وَاحِدٌ : egy, egy; vagy b) külön, saját alakok قَبَالٌ és مَقْبَلٌ által. Ezen minta szerint az elébbi így alakul : أَحَادٌ és مَوَحِدٌ : egyenként.

A sokszorozó számok, a tőszámokból alakítatnak مَقْبَلٌ mintára. (Ez a II-ik igealak szenvedő részesülője) pl. مُثَلَّثٌ háromszorosan; csak az egyszer alakul eltérőleg t. i. a فَرَدٌ elkülönítve lenni, igének IV-ik alakjából vett szenvedő részesülője مُفَرَّدٌ által.

A sorzó számok. Vagy egyszerűn a tőszámok által fejeztetnek ki; vagy bizonyos szavak segítségével minők : مَرَّةٌ — egyszer, és duálisa مَرَّتَيْنِ = kétszer, továbbá دَفْعَاتٍ pl. ثَلَاثَ دَفْعَاتٍ háromszor, stb. Ekkor a számnév accusativusba helyezendő, a másik pedig genitivusba, s az iménti példa szó szerinti fordítása : háromsága az ismétlésnek. Továbbá a *nom. vicis*, az egyszeri cselekvés főnévének, l. 11. §. accusativusa, vagy ha ily név nem képezhető, az igefőnév valamely alakjának accusativusa által. pl. صَرَبَ صَرْبَةً أَوْ ضَرْبَتَيْنِ vert egy verést vagy két verést; azaz : vert egyszer vagy kétszer.

A sorszámok — ordinalia — sorzói, illetőleg adverbiumai, t. i. *elsőször, másodszor*. stb. a sorszámnév accusativusa által jeleztetnek. Az accusativus a határozott alaku igehez csatoltatik. pl. كَتَبَ ثَالِثًا irt harmadszor. Vagy a sorszám accusativusa által, melyhez, a fentemlített sorzást jelentő szavak accusativusa járul. pl. كَتَبَ مَرَّةً ثَالِثَةً irt harmadszor; ha pedig mindkét név még névelőt is kap, akkor így fordítandó a mondat: irt a harmadikszor.

A tört számok alakjai 3—10-ig, a következő alakokban nyernek kifejezést : قَبِيلٌ قَبِيلٌ قَبِيلٌ többes أَقْبَالٌ, néha مِقْبَالٌ, pl. ثُلُثٌ egy harmad. A fél = نَصْفٌ többese: أَفْصَافٌ. A tizenfelülieknél körülírás használtatik.

Midőn az egésznek összes alkatrészeit számnévvel akarjuk kifejezni pl. egyszerű, kettős, négyes stb. akkor a قَبَالِيٌّ alak használtatik. pl. أَحَادِيثِيٌّ egyszerű — simplex — رَبَاعِيٌّ négyes, négyből álló egész.

A számnevekben, nyelvközileg, csekély a változás. Legfelölőbb a kettő és három számnál. Kettő : héberben שְׁנַיִם az arámiában, — szir és khaldban — תַּרְיִן az arabban : اِثْنَانٍ. Három : héb. : שְׁלֹשׁ khaldban : ثَلَاثٌ szir : ثَلَاثٌ. A kettő-nél viszonyítva a héber szót a többivel, azt találjuk, hogy az első gyök sziszegő, az arámiakban nyelvhang, az arabban is sziszegő ugyan de még közép uton áll az S és T hangok közt, ugyanez áll az első és utolsó gyököt illetőleg a három szónál is. A második gyök a kettő szóban, szinte váltakozott a saját — liquidák — osztályában s a héber s arab N helyett a khaldban és szir R használ. A harmadik gyök, a héb. M. az arabban és arámiakban N lett, tehát a liquidák osztályában gyengült. Az arab nép nyelv 11-től felfelé az összetettekben egybevonja a két szót : pl. ahdás, (11) ecznás, 12 czelatás, (13) stb. e helyett : ahad asara, eczná asara, czalácza asara, stb. ugyanez történik az arámiakban is : Khadaszar, (11) Trészar, (12) Tlészar, (13) stb. A héberben : akhad aszar, sném aszar, slósa aszar stb. E szóban tíz a második gyök az arabban S, a héberben és arámiában SZ.

30. §. Az ige.

Név és ige, kezdetben egy alakban léteztek, s a szétválás után is fenmaradtak az együtteség nyomai.

Illető helyen szó lesz ezekről is. A semitismus jelen állapotában az igék jobbára három mássalhangzót birnak, ritkábbak a négy mássalhangzósak. Ha ezen mássalhangzók egyike, vagy ketteje, vagy mindegyike is *ف, ي* akkor az igét gyenge tősnek nevezzük, egyébként erős tős. A személyek, idők, stb. alakításánál a gyengetősök, hangtani szabályok következtében, az erősektől többé kevésbé eltérnek. *Az ige jelentőségét az igealakok jelzik.* Az arab legtöbb alakot őrizett meg, az arámi legkevesebbett. Az *igeidők*; a bevégezett, és a még be nem végzett cselekvést jelzik, alakra nézve tulajdonképp csak két idő van : a *mult* — *perfectum* — és : a *jövő*, — *futurum* vagy *imperfectum*. Az *igeszemélyek*, a személyes névmásnak az igegyökkeli egyesülése által származnak *s him s nőnemben különbözök*. Ezen egyesülés a mult jelzésében a gyök végén, a jövő jelzésében pedig a gyök elején történik, mert a multban a cselekvés már a személy mögött, a jövőben pedig még a személy előtt áll. *Ige mód*, az arabban öt szokásos : *Indicativ, Subjunctiv, Jussiv, Imperativ, Energicus*.

A mit *Infinitivusnak* s *Participiumnak* szokás nevezni, az tulajdonképp a semitismusban nem létezik. Az Infinitivus az *igenév*, a Participium az ige melléknév, s ezekről fentebb 10. §-ik volt szó. *Szám*, az arabban három van : egyes, kettős, többes. Az ige *cselekvő* állapota, az *activum*; a *szenvedőtől*, *passivum*, az önhangzók által különbözik. *Ige törzsnek*, — *radix* — a mult idő egyes számú harmadik himnemű személyét szokás venni, mert csak az eredeti mássalhangzókból áll, minden járuléknélkül. Egyébként az ige vagy *ős eredeti* alak, vagy *származott*. A származás általán vagy igétől, vagy névtől, vagy egyéb szócskától — *particulae* — történhetik.

31. §. A három mássalhangzós erőstők alakjai.

Amit az indogermán nyelv családban conjugationak neveznek, az a sémi családban nem létezik. Az idők, módok, személyek alakulása mindig egy mintára történik; az *ige alakok, a jelentőség különböztetését jelzik ugyanazon igében*. Tekintve a három erős többől álló igéket az arab nyelv következő, *tizenöt* alakot különböztet meg, a *cselekvő* állapotban :

I. قَبِلَ törzs alak :

اقْبُولَ XII	اِنْقَبَلَ VII	قَبِلَ II	leszármazott alakok.
اَقْبُولَ XIII	اَفْتَبَلَ VIII	قَابَلَ III	
اَقْبُنَلَ XIV	اَقْبَلَ IX	اُقْبَلَ IV	
اَقْبُنَلِي XV	اِسْتَقْبَلَ X	تَقَبَلَ V	
	اَقْبَالَ XI	تَقَابَلَ VI	

A négy utolsó alak igen ritkán fordul elő. Nincs ige, mely mindezen alakokban megjelennék; egyik ige ezen, a másik más alakkal rendelkezik. Csak néhány alak van, melyben az igeik rendesen megjelennek. A gyakorlat, az olvasás, itt a legjobb utmutató. Az alakok jellemzésétül következőket jegyezzük meg.

A számozás az arabban általánosan ellevén fogadva, s a szótárakban is használva, e szokástól nem térünk el. Az első, vagy is törzs ige alak, a kiinduló pont, a többi alak a leszármazott. A törzsalakban az ige saját eredetiségében jelenik meg; a többi alakok ezen eredetiséget, külsőleg is, — új hangok hozzájárulásával, s belsőleg is; a jelentőség módosításával, módosítják, átalakítják. A törzs igealakban tekintettel kell lenni, a

második gyök mássalhangzó önhangzójára. A *fatha* — a — leginkább a *kiható* — transitív — igéknél található e helyen; de a *benhatók* — intransitív — egy részénél is előfordul. pl. قَتَلَ ölt és جَلَسَ ült.

A *dam*, mindig *benható* jelentőségre utal, a *keszre* rendszeren; még pedig úgy hogy *dam* az *állandó*, a természetnél fogva maradandó állapotot jelzi; *keszre* pedig a mulékonyat pl. حَسَنَ szép volt فَرحَ vigadott. A második igealaknak alaktani jelzése a második gyökhangnak megkettőztetése, mint a mintában قَبَّلَ látható. *Jelentősége* megfelel ezen kettőztetésnek, mert általán *hatályozza* — kettőzteti — szaporítja, a törzsjelentőséget akár úgy, hogy a cselekvés hosszabb tartalmát, akár behatóbb erélyét, akár gyakori ismétlését vagy többeken történt végrehajtását jelzi. Pl. قَتَلَ a törzs igealakban = ölt, a II-ikban : قَتَّلَ gyilkolt, t. i. vérengzéssel, vagy többeket egyszerre leölt. Az alak *intensív*, értelménél fogva, azon igék melyek a törzs alakban *benhatók*, a másodikban *kihatókká* lesznek; vagy ha a törzsalakban már *kiható* értelme volt az igének, itt, a II-ik alakban, *kétszeresen lesz* *kiható*, vagy is *causatív*. Pl. فَرحَ vigadott, a II-ik alakban : فَرَّحَ viggá tett; عَلِمَ tudott عَلَّمَ tanított. Majd *aestimativ* jelentősége van : pl. سَرَقَ lopott, سَرَقَ tolvajnak tartotta. Főnevektől is származtatott a jelentősége pl. جَلَدَ bőr. I. törzsalak = جَلَدَ erős, gyors volt, erős bőre volt, جَلَدَ bőrén megsejteni. II. alak : جَلَّدَ nyúzni, és könyvet bőrbe kötni. A III-ik igealak, a törzsige első fatháját meghosszabbítja, mintája : قَبَّلَ. A törzsigealak jelentőségét főleg úgy módosítja, hogy a cselekvést kölcsönössé — reciprocum — teszi; a *vetélykedés eszméjével egybeköti*. Pl. قَاتَلَ ölt. قَاتَلَ párbaft vivott, harczolt mással; عَلِمَ tudott, عَلَّمَ tudo-

mányával mással vitatkozott, قَسَمَ szétosztani, قَلَسَمَ osztoszkodni; جَلَسَ ült, جَالَسَ mellette ült; دَعَمَ kényelmesen élt فَعَمَ kényelmes életet szerzett másnak is. A IV-ik igealak *mintája* أَقْبَلَ — t. i. Elif prostheticum tétetik az első gyök elé és ez ennél fogva önhangzóját veszítve zárhanggá lesz. *Jelentősége* főleg : *miveltető*. Ha a törzsalak benható, itt kihatóvá lesz, ha kiható, úgy a harmadik személyre lesz kiható, pl. أَجْلَسَ ült, أَجْلَسَ leültetett. Majd *aestimativ* jelentőségű mint a II-ik igealak, majd azonos a törzsalakkal is ép úgy mint a II-ik. Bizonyos főnevektől eredvén az ige, jelen alakjában mozgást jelent ahhoz amit a főnév jelzett, pl. الشَّامُ — a bal, t. i. Sziria — ebből : أَشَامَ Sziriába utazni, حَبِلَ hegy : أَجَبَلَ hegynek menni. Vagy szinte nevekből eredvén az ige, a név jelentőségére vonatkozó cselekvést, jelesen a létesítést, jelenti pl. أُسْبِعَ orosz lányokkal birni, azokat táplálni, أَصْبَحَ reggel, أَصْبَحَ reggeledni, reggel valamit cselekedni.

Az ötödik igealak a másodiktól származik ت = *ta* szócskának az első gyökelé ragasztása által; épen így származik a harmadik alaktól a hatodik is, mint a fentebbi táblázatban látható. *Jelentősége* : *reflexiv*, visszaható : pl. خَافَ félt : ذَكَرَفَ megijedni, önmagát megijeszteni, engedni hogy mások ráijeszenek. Az *aestimativ* jelentőség is előfordul mint a II-ik alakban : نَبَّأَ prófétának tartotta magát. Ugyancsak a reflexiv alapon, a szenvedőhöz is közeljáró jelentőséggel bir, amennyiben a cselekvés tárgyává levést jelentik, de úgy hogy ezen levés önkénytes és nem tisztán szenvedőleges mint a passivumban. Engedni hogy végrehajtassék a cselekvés rajtunk, pl. I. عَلِمَ tudott, II. عَلِمَ tanított, mással tudatott, V. تَعَلَّمَ = tanulni, taníttatni önmagát. A hatodik igealak a harma-

diknak jelentőségével, a kölcsönösséggel, vetélykedéssel mely ott kiható transitív, a visszahatás, a reflexív jelentőséget egyesíti. Itt is a ت a *reflexiv* jelentőség jelzője, mint az ötödik alakban. Pl. ^{زَمِي} elvetette, a VI. alakban ^{زَمِي} önmagát elvetette, leborult kérni; — feláldozta magát. Vagy a viszonyosság — reciprocitas — jelentőségével : egymást elvetették, egymást rágalmazták. A III-ik alaknál felhozott ^{فَتَلَّ} igéből : ^{فَتَقَاتَلْ} — egymást megtámadni. A *hetedik* igealak mintája ugy képződik ha az ^{اِنْ} szócska a törzsigealak elé ragasztatik : ^{اِنْقَبَلَ}. Az Elif itt tulajdonképp csak kisegítő — prostheticon — a jelleg a *Nun*; mint az alább említendő héber azonos alakból kitetszik. *Jelentősége* : *visszaható*, reflexív, vagy az amit az indogermán igéknél *medium*-nak *neutrum*-nak nevezünk. A szenvedő állapothoz is közel áll, de csak annyiban mint az ötödik igealak. Pl. ^{فَرَّ} különvált volt. A *hetedik* igealakban : ^{اِنْفَرَّ} önmagát különítette el; abbahagyott, elhagyott valamit, elvonult, különvált ^{فَتَحَّ} kinyitni ^{اِنْفَتَحَ} kinyilni, ^{حَدَّ} megcsalt, rászedett ^{اِنْحَدَعَ} megcsalatta magát. A *nyolczadik* alaknak jellege a ت hang az első gyök után, s ennek folytán az első gyök elvesztvén, a *t*-re átment önhangzóját, kisegítő Elifet kap : ^{قَبَلَ} lesz ^{اِقْتَبَلَ}. *Jelentősége* szinte *reflexiv*, s ebből származott viszonyos — reciproc — s a szenvedőbe is átmenő, különösen oly igéknél, melyek nem alakulnak a *hetedik* alak mintájára. Végre a törzsalak jelentőségével, mi más alakoknál is megtörténik, azonos is. Példák : ^{خَفَا} elrejtett ^{اِخْتَفَا} elrejtözött, ^{صَرَ} segített ^{اِنْصَرَّ} segítve lön, győzött, ^{رَجَعَ} visszament, ismételt ^{اِرْجَعَ} visszahozott, visszavezetett, visszakért, magába tért, visszatartóztatva lön. A *kilenczedik* alak a törzsből az utolsó

gyökhang megkettőztetése által képződik, ennek folytán, az első gyök önhangzóját vesztve kisegítő elifet nyer; اَتَبَّلَ, ettől a *tizenegyedik* alak csak a második gyök-mássalhangzó fathájának, megnyujtása által különbözik : اَتَبَّلَ két alaknak *jelentőségei a színekre és testihibákra* vonatkoznak. Mindkettő intensív, de a *tizenegyedik* a tulajdonképeni hatványzója a kilenczediknek. Pl. أَحْمَرٌ veres volt; a XI. alakban أَحْبَارٌ igen veres volt, أَصْفَرٌ sárga volt; أَصْفَرٌ igen sárga volt; حَذَبٌ púpos, görbe volt IV. alakban : Isten puposnak teremté IX. alak : elől hátul görbe volt, púpos, behorpadt mellű, a XII. أَحْدَرٌ görbe volt, púpos volt, حَقَفَ görbülve feküdt, XII. alak أَحْقَرَفَ görbült volt, t. i. a hát, a hold vagy a homok is. Egyébiránt حَذَبُ igének más jelentősége is van. Átalán nehéz a jelentőségek összefüggésének okát belátni. Itt a keletiek eszmetársítása legyen irányadó. Egyébként ritka alakok. Szenvedő értelemben, jelentőségüknél fogva nem használtatnak. A *tizedik* igealak képződése a törzsalaktól, — سَت — Sz. t. — hangok előragasztása által történik, úgy hogy az első-gyök mássalhangzónak önhangzója a *fatha*, a ت-re megy át, az Sz pedig kisegítő elifet nyer اَسْتَقْبَلَ. *Jelentősége* : főleg, *kérő, ohajtó* pl. اَسْتَغْفَرَ megbocsátott اَسْتَغْفَرَ bocsánatért esedezni, طَلَعَ feltűnt, felkelt — a nap — kijött, kisarjadzott, a X. alakban : kérte a nyilvánítást, tudakozódott. Majd ismét *visszaható* reflexív — vagy aestimativ, pl. صَغُرَ kicsi volt, a X-ik alakban, kicsinek, hitványnak tartotta.

Ezek a használtabb igealakok; melyik ige, mily alakban jelenik meg azt az olvasásból kell megtanulni; a jelentőségeket illetőleg is a gyakorlat, az usus határoz.

Mivel a قَبَلَ igét használjuk mintául, annak használt alakjait ide igtatjuk. Az I. vagyis törzsalak jelentősége : elejbejött, más helyett jót állott, a bába segítette szemben állva; قَبِلَ a második gyökön *kesre* : elfogadott, szívesen látott. II. i. a. elfogadta, megeskolkolta, III. i. a. ellenkezett, szembeszállott, egybehasonlitotta, IV. i. a. elérkezett, sietve jött, odafordult, elindult. V. i. a. elfogadott, szívesen fogadott, VI. i. a. szembejöttek egymással, egymásra néztek. VII. i. a. szívesen fogadták. X. i. a. előre fordult, szembe ment, fogadta.

Az igealakok képződésénél, bizonyos hangok találkozása, az erőstőseknél is; hangtani módosulásokat okoz.

1-ör) Az ötödik és hatodik alak ت képzője, midőn az ige első gyökhangja nyelvhang vagy sziszegő, t. i. ز ن د ث ت ط ط és ج az első gyök mássalhangzó által *assimiláltatik*, s ez tesdid által jeleztetik. A két egybevont kezdő mássalhangzó elé pedig, ha egyéb képzőjük nincs kisegítő elif tétetik, pl. ذَكَرَ emlékezett az V-ik alak تَذَكَّرَ önmagát visszaemlékeztette; a mondott összevonás alapján lesz : اذْكُرْ.

2-ör). A hetedik alak ن képzője, összejövén a gyök első م — m — hangjával, *assimiláltatik*, mit szinte tesdid jelez; csakhogy ez átalán ritka eset.

3-ör) A nyolczadik alak ت képzője, midőn a gyök első szinte ت, tesdid által ezzel egyesül, pl. تَبَعَ követett اَتَّبَعَ e helyett اَتَّبَعَ. Ha pedig a gyökelső ت akkor is összevonás történik tesdid alatt, majd úgy hogy a ت lesz ث majd megfordítva. Midőn a gyökelső ز خ ذ akkor a ت képző و lesz, s tesdid alatt egyesülnek és pedig و-ben ha a gyökelső ez volt; ha pedig a másik kettő valamelyike a gyökelső, akkor majd و majd و-ben egyesülnek pl. ذَرَكَ utolért a VIII. alak اَذْتَرَكَ ebből :

أَفْرَكَ. A mint gyökelső szinte elnyeli az alak képzőt pl. ^{هَاسَع} hallani ^{هَاسَع} e helyett ^{هَاسَع}. Végre midőn a gyökelső ط ض ص tehát az erős sziszegők egyike : ekkor ت is a maga osztályában erősül tehát ط lesz ; s ha az első gyök ugyanezen hang akkor tesdid alatt egyesülnek, ha pedig a gyökelső ط akkor majd ez, majd az erősült alakjelző bir fölényel az egyesülésben. Ha a gyökelső ض vagy ص ez vagy marad vagy elnyeli, tesdid alatt, az alakjelzőt, pl. ^{ضرب} vert, a VIII. ^{اضطرب} vagy ^{اضرب}.

32. §. Igeszemély és számképzés a Multban.

Az igeszemély képzés, a multban, — t. i. az imént vázolt alakokban, melyeknek mindegyike a multat képviseli, — a személyes névmás és az ige-gyök egyesülése, által történik. Kezdetben a két gyök, az ige és a személyes névmás egy más mellé, a névmás az ige után tétetett : de időfolytán a személyi gyök — a gyakori használat folytán elkopott, mint a példák mutatják : pl. ^{قَتَلَ} = ölt te ; a héberben a névmás is rövidebb a N beolvasztása folytán : ^{קָטַלְתָּ} ebből = ^{קָטַלְתָּ} = öltél, t. i. a névmás Elif és Nun hangjai elkoptak s csupán az utolsó, a ^ت, maradt meg s egybeolvadt az ige-gyökkel az irott szóban is, mert az élőben már elébb így történt. A 2-ik nőnemű személy : ^{قَتَلْتَ} = ^{قَتَلْتَ} a többesben hasonlólag h. ^{قَتَلْتُمْ} = ^{قَتَلْتُمْ} nőnemben pedig ^{قَتَلْتُنَّ} = ^{قَتَلْتُنَّ} = ti öltetek. A kettős számban : ^{قَتَلْتُمَا} = ^{قَتَلْتُمَا} = ti ketten öltetek. Az első személy a többesben : ^{قَتَلْنَا} = ^{قَتَلْنَا} = öltünk. Itt a névmásból szinte a vég ^ن maradt csak fen. Az egyes számu első személy eltér a névmástól : ^{قَتَلْتُ} = ölttem.

Itt אני van holott a névmás אני = én; a héberben : *anu, ani, anoki* stb. s az első személy az arabtól kissé eltérőleg קטלתי = katalti. A *jod* megelőző *i*-vel a névmásból az אני = ani-ból való, de a ת = t — már nincs abban.

Az arámiban : *kitlet* és *ketlet*, tehát szinte *t* képzővel; ellenben az *ethiop* I. szem. *katalku* II. szem. himnemü : *katalka* nőnemben : *katalki*. A *Suffixumoknál* pedig a második személy általában *k*, t. i. himn. : *ka*, nőnemben *ki*, a többesben : h. *kom*, nőnem. : *konna*. Vajjon ezen eltérések az őssémi pronominalis alakok nyomai? Jelenleg az első személy : *ana, ani, anoki*, tán egykor ezen alakok mellett az *antu* is létezett; s a második személyben : *anta, atta*, mellett : *anku*? Az igeszemélynek a személyes névmástóli származása, a második személyben általában s az első személy többesében, ezt látszik követelni. De vegyük tekintetbe a harmadik személyt. Itt a személyes névmásnak nyomát nem látjuk. A himn. harmadik személy egyes számban قتل maga a gyök, s ha többesét tekintjük : قتلوا , az و = u = végzet.

A nőnemü : قتلت az egyesben, és a többesben : قتلن amott a nomennél szokásos nőnemü végzetnek egyszerű hozzájárulása az ige-*gyökhöz*, itt a و végzet szinte nem utalnak pronomenre, hanem inkább nomenre, s csakugyan a harmadik személy mutatja az igének a nomenneli egykori összefüggését.

A himnemü többes : قتلوا rövidítése az „*una*“ végzetnek; a *jövő időben* ezen „*una*“ a himnemü személyeknél épen fenmaradt. A nőnemü végzet t. i. a و = *na* — a múltban is, a jövőben is, — a régi többes végzetnek az „*an*“-nak megfordítása. A *khaldban*, *szirban* és *asszirban* maradt „*an*“ vagy „*on*“-nak; csak a *héberben* és az *arabban* = *na*. E megfordítás nem szokatlan. Divó az élő nyelvben is, mint a személy ragoknál megjegyez-

tük, l. §. 23. A *nomennek* „an“ többes végzete, a *héberben* majdnem kiveszett; az *ethiopban*: *án*, himnemű többes; végzet; az *asszír* himnemű többese általán ʾn (ʾn) — é de van „an“ is a himnemű constr. emphaticusban, s némely nőnemű neveknél. A *khaldban*: *an*, nőnemű többes; a *szirusban* nőnemű többes : *on*.

A *nőnemű egyes* قَتَلَتْ szinte a nomenre utal „at“ végzetével. Levonva ezen nőnemű személytől a személy végzetet, marad : قَتَلَ himnemű harmadik személynek, a mi azonos قَتَلَ igenév alakkal. Midőn tehát a nominalis korszak lejártával az ige, a cselekvést, vagy állapotot jelző, szinte előtérbe lépett, a harmadik, tehát legtávolabbi személy jelzésére a nomen, him és nőnemben egyaránt, változatlanul megtartatott. Azon igék, melyeknek második önhangzójuk *e* vagy *o*, az arabban, s illetve a héber s arámiban, az igegyök, t. i. III-ik egyes h. személynek és a participiumoknak azonossága által az igének a nomentől elágozását tanusítják.

A *kettős szám*, csak a harmadik személyben tesznemi különbséget, t. i. a himnemű személynek utolsó *a* hangját hosszuvá teszi, s hasonlólag a nőnemű végzetet hosszú *á*-val toldja meg, tehát h. قَتَلَا ők ketten ölték, s a nőnemben : قَتَلَا = ők — t. i. nők — ketten ölték. A *kettős második* személye, a *pronominalis*, — közös nemű kettősnek : أَقْتَبَا az ige gyökkeli — szokásos — egybeolvadása által képződött : قَتَلْتُمَا — ti, ketten öltetek. A kettős képzésénél a *nomen* általán az „áni“ végzetet használja, csak a viszonyító állapotban, — a status constructusban — végzete = *á*. Az igenél csak a jelentő módban s a hatályosban találjuk a teljes végzetet. A *pronomen*, kettősszáma szinte = *á*. A mult idő harmadik személye tehát, mindkét nemében, mind a három számban a névtől elágozásának világos jeleit tünteti fel.

Ha az utolsó gyökhang ت az a személyi névmás ت hangjával, tesdid alatt egybeolvad, pl. نَبَيْتَ sarjadzott, nőtt a II-ik személyben : نَبَيْتَ e helyett نَبَيْتَ. Ugyanez történik a ن utolsó gyökkel, midőn az N-nel kezdődő személyraggal összező, pl. اَمِنَّا hitt, اَمِنَّا hittünk.

Midőn pedig az utolsó gyök ط ض ذ ث akkor a ت személy képzőbe beleolvadnak ugyan az élő beszédben, az írottbeszédben azonban megmaradnak, s a ت képző fölé jegyzett *tesdid*, s rajtok a *dsezm* hiánya jelzi azon összeolvadást pl. شَرَدْتُ elfutottál; a kiejtésben : *saratta*. V. ö. 13. l.

33. §. Igeszemély és számképzés a Jövőben.

A jövő, — imperfectum, — a be nem végzett cselekvést jelzi. A személy jelölés abban különbözik a mult időben használatostól, hogy a jövőt a személyes névmásnak nem után, hanem elététele képi, mintegy kifejezéseül annak, hogy a cselekvés még a személy előtt áll, s nem utánna mint a multban. A harmadik egyes himnemű személyképzése történik J előraggal, يَجْبِيْلُ a minta szerint. A személyes névmásban, a himneműben, t. i. V hang van, s nem J, mely a nőneműeké. Ugylátszik hogy ezen J szinte régi összemi maradványa talán a Ja = هُوَ — a harmadik személyt jelző névmásnak. Az *amhári* — arab — szójárásban *jeh* = ez, és *ja* = melyik. A *szirusban* ezen J helyett N áll, az arabban, arámiban, s asszirban a nőnemű személynek ن = t, a képzőragja, az egyes számban, de a többesben J s illetve N; mig a *héberben* ن mindkét számban. Vagy ezen harmadik személy név, him és nőnemben egyiránt, a يَجْبِيْلُ és تَجْبِيْلُ mintára, ép úgy mint a mult harmadik személye; s a névmással képződés csak a második és első személyekre vonatkozik, épen mint a multban

is. A nőnemű személy אָט képzője, a nőnemű *aton*, illetőleg *at* végzet, csakhogy régi demonstratív — *ta* alakjában. A többes a himnemben, a himnemű neveknek rendes többes végzete t. i. *una*; a nőnemben : *na* mint a *multban*.

A második egyesszámú személyek képzője mindkét-nemben és számban אָט = *ta*. A nőnemben, — hogy a himnemtől megkülönböztethető legyen, miután a III-ik nőnemű és II-ik himnemű személyek alakilag ugyis azonosak נָקְבִּיל — még az ige véghangjához járul a nőnemű *i* s orrhanggal = *ina* végzet. Az *i* végzet, héberben אִי a nőnemű névmásból אִי és אִי־אֵת származik, s a *héberben* הַקְּבִילִי = tiktli nélkülőzi a vég orrhangot, az *N*. A *szir* הַקְּבִילִין = tektlin és *khalá* הַקְּבִילִין = tiktlin szinte birja a *N* véghangot de nem tesz utánna még egy önhangzót mint az arab نَقْتَلِيْن = taktolína. A többesben a himnem az *úna* végzetet veszi fel — נָקְבִּילִין — a nőnem pedig a *na* végzetet, de elveti az egyesnek végső ragját, tehát = נָקְבִּילִין .

Vége az első személynek előragja אֶ szinte az első személyű névmásból = אֶקְבִּיל ; a többesben pedig a נָחֲבִין ből vett *N* = נָקְבִּיל . Itt nincs nemi különbség.

A *kettősszám* a harmadik himnemű és a nőnemű személy is felveszi a nomen kettős végzetét az *áni*-t; = נָקְבִּילַי és נָקְבִּילַי . — A *második közös személy*, az egyes számú himnemű második személy alakjához ragasztja a nomen kettős végzetét. Ekép azonossá válik a nőnemű harmadik személy s így p. o. נִכְתְּבָאֵי = ök ketten, — t. i. nők — irtak; vagy = ti ketten — férfiak vagy nők — irtatok. — A *második gyök önhangzója* a jövőben nem mindig marad annak ami a multban volt; csak akkor marad a perfectum ezen önhangzója a jövő alakulásánál, ha az önhangzó *dam*. A perfectum *fathája*, jövőben

damm vagy *keszre* lesz; a *keszre* pedig *fathává* a jövőben. De van kivétel is.

Az *első gyök önhangzóját* elveszti, az előrag miatt, így lön p. o. كَتَبْتُ كَتَبْتُ = تَكْتَبُ s ebből rövidítve : تَكْتَبُ vagy تَكْتَبُ az أَفَّا كَتَبَ-ból أَكْتَبُ s rövidítve : أَكْتَبُ vagy أَكْتَبُ stb. Ezen előragok, a törzs igealakban mindig *fathával* jelölve és a *leszármazott* alakokban is, kivéve a II. III. IV. alakokat ott önhangzójuk mindig *damm*. Az alakok kisegítő Elifje, az előrag után önhangzóstól kiesik. A második gyök önhangzója a *leszármazott* alakokban *fatha* az V. VI. IX. XI. alakokban és *kesre* a II. III. IV. VII. VIII. alakokban, a XII és XIII.-ikban szinte *kesre* áll de a XII-ikben csak az ismételt második alatt, a XIII-ban pedig a másodikat követő *vau* alatt; itt a második, amott szinte a második *fathával* van jegyezve. — Az *első gyök* akár önhangzós, akár nem, e tekintetben a *leszármazott* alakokban olyannak marad, minő ugyancsak a *leszármazott* alakú multban volt. — Személy és számképzés minden alakot illetőleg azonos; a multban a mult szokott képzéseit, a jövőben a jövő képzéseit követik az összes alakok. A *leszármazott* alakok a multban mindig *fathával* jegyzik a második gyök mássalhangzót. A *jövőnek* تَ előragja pedig, mert az V-ik és VI-ik alakokban ugyanily alakképző előraggal találkozunk, a kellemetlen szótag ismétlés elkerülése miatt kitolja az alakképző vele azonos hangzású ragot; így lesz تَتَكْتَبُ helyett تَكْتَبُ de nem mindig. Hangtani okokból a IX-ik és XI-ik alakokban is, multban, jövőben egyaránt, az utolsó két, azonos mássalhangzónak tesdid alatti összevonása nem történhetik meg, ha az utolsó mássalhangzó nem bír önhangzót, p. o. يَصْفَرُ = sárga volt, összevonva = يَصْفَرُ de أَصْفَرَّتْ sárga voltál, egybe nem vonható.

34. §. Parancsoló, részesülő, határozatlan.

A *parancsolóban* csak egy a személy, a második t. i. himnemben és nőnemben. Képződése a törzs igealakban az első és utolsó gyök mássalhangzó önhangzójának elvetésével történik; a második gyökmlhangzó a jövő képzésénél említett módon nyeri önhangzóját, végre az első gyök-mássalhangzó kisegítő elifet kap, ezen elif pedig vagy *kesret* nyer, ha a második tőnek önhangzója *fatha* vagy *kesre*; vagy pedig *dammol* ha azon önhangzó is *damm*. pl.

كَتَبَ igéből أَكْتُبُ irj, mert a második tőnek a multban használt fathája dammá lesz a jövőben. A többesben szinte a végzetnek *na* szótagja elmarad : أَكْتُبُوا = irjatok. Az utolsó elifet ily esetekben szokás használni. A *nőnemű* személy csak a vég ي = i által különbözik a himneműtől, ezen i rövidítése az említett *ina* nőnemű végzetnek (l. 33. §.) mint a többes u, az *una*-nak, tehát :

أُكْتُبِي = oktobi. Többese, mint a jövőben *na* végzetű s a himnemű alakhoz járul : أَكْتُبِينَ = oktobna. A *kettős* számban nincs nemi különbség. Itt a hosszú ú odajárul

az egyes himnemű második személyhez, tehát = أَكْتُبَا = *oktobá*, ti ketten irjatok. — Parancsoló, tiltó értelemben

használtatnak a változatlan — indeclinabilia — قَبَال mintára képzett szavak : حَضَارِ légy jelen حَدَارِ = óva-

kodj. — A *leszármazott igealaknál* a parancsoló a mult egyesszámu harmadik, himnemű személyétől úgy képződik, hogy az utolsó tőnek önhangja elejtetik a másodiké olyan mint a jövőben, s az első ép olyan mint a mult-

ban. pl. II. igealakban قَبِلَ III. i. a. قَابِلَ IV. i. a. أَقْبِلَ stb. IX és XI-ik nem vonhatják össze végső azonos két mássalhangzójukat mert az egyiknek, az utolsónak dsezmje van, tehát nélküli az önhangzót. v. ö. 33. §. —

A személy és szám változásai olyanok mint a törzs-
alakban.

A *részesülő*, — participium — igemelléknév. l. 12. §.

A *határozatlan* — infinitivus — igefőnév, l. 10. §.

Ezek, szám és nem szerinti módosulásaikban nome-
nek, fő és melléknevek.

35. §. Ige módok.

A *mult* időben csupán a *jelentő mód*, — indicativus — dívík; a *jövőben*, az indicativusnak máskép egyszerű jövőnek jellege az utolsó mássalhangzónak *dammja* : **يَعْبُلُ** Ezen futurum simplex szabatosabban a **سَوْفَ** szócskának vagy teljességében, vagy töredékeiben való előragasztása által fejeztetik ki. A görög **μελλει** — jövőendő — megfelel e szócskának. Gyakrabban csak első betűje használtatik p. o. **سَيَكْتُبُ** írni fog. A *kapcsoló* — conjunctivus, subjunctivus, jellege a *fatha*, az utolsó mássalhangzón **يَكْتُبُ** jaktoba. — A kapcsoló mód a függő viszony jelzése, mint a latin conjunctivus, s azért ily értelmű szócskák — particulae — állanak a mondatban. Erről alább a mondattanban. A **يَ** és **يَا** végzetű személyek ezen végzeteiket a kapcsolóban elvetik, tehát *az egyes számban a második nőnemű* : **تَقْبَلِي** lesz **تَقْبَلِينَ** a *kettős szám minden, és a többesnek hímnemű harmadik és második személye, csak a többes nőnemű harmadik és második személy nem veti el **يَا** végzetét.*

A *parancsoló* — jussivus — a *végőnhangzónak* elhagyása, s gyakran **لِ** = *le* — szócskának előragasztása által képződik : **لِيَكْتُبْ** ha pedig *tagadó* szócskát teszünk ugyanezen alakelé, lesz *tiltó, prohibitivus*. pl. **لَا يَكْتُبْ** ne írjon. A **يَ** és **يَا** végzetű személyekre a kapcsoló mód illető szabálya alkalmazandó. A *hatályos mód*, — energicus — az ige jelentőségének biztosságát, súlyát fokozza,

képződése a jövőtől vagy parancsolótól történik, az utolsó gyökhöz, az ن hangnak egyszeri vagy kettőzött odaragasztása által. — Mikor csak egyszerű ن ragasztatik az utolsó gyökhöz, — a jövő jussiv alakjához, vagy a parancsoló eredeti alakjához — akkor fathát kap az önhangzó nélküli utolsó gyök s a ن-al zárt szótagot képez ennek folytán a *hosszú önhangzóra* végződő személyek, — II-ik egyes nőnemű, III-ik és II-ik többes himnemtű, — ezen hosszú végönhangzót rövidre változtatják a ن-nali zárszótagban. *Fathát* nem vesznek fel, mert amugyis birnak önhangzóval pl. تَكْتَبِي = تَكْتُبِي vagy يَكْتُبُوا = يَكْتُبِي és يَكْتُبِي = يَكْتُبِي stb. A *kettős számban*, és a *többes nőnemű személyekben* ezen *Energicus* nem használatos A másik energicus alak, még egy ن = na, szótagnak odaragasztása az előbbenihez, s a két ن — összevonásával tesdid alatt; tehát = نْْ alak. A *hosszú önhangzóra* végződő személyek itt is megrövidítik, hosszú önhangzójukat. — pl. يَكْتُبِي = يَكْتُبِي és يَكْتُبِي = يَكْتُبِي stb. A *kettős számban* és a *többes nőnemű személyekben* a megkettőzött N kesre hangot kap, نْ s így tapad a kettős szám *hosszú önhangzós* személyeihez : يَكْتُبَانْ = يَكْتُبَانْ stb. a nőnemű személyek vég fathája pedig hosszú á lesz : يَكْتُبَانْ = يَكْتُبَانْ stb.

A *parancsoló* energicusa, mindkét alakjában ugyan ezen szabályokat követi, s a parancs erélyét jelzi.

36. §. A szenvedő igealakok.

Az igealakok szenvedőinek képzése igen egyszerű.

Csak az önhangzók tompítása által történik. Jelese:

a) A *multban a törzsalakban*, az első tö önhangzója damm-á lesz, a másodiké kesre. — A *leszármazott* alakokat illetőleg, az *első gyök* szinte dammal van jegyezve s a *második kesrével*. Az alakképző előragokkal bíró alakok-

ban — IV — XIII. — kapnak, a cselekvő *fathája* vagy *kesréje* helyett. Kivételesek csupán a XII, XIII. alakok, itt a második gyöknek dammja van, s az ismételtnek, s illetve *V*-nek kesréje. A harmadik ígealak elifje, és a hatodiké is, mert a szenvedőben *damm* után következnie, ezen önhangzó által assimiláltatnak tehát *V* — lesznek: قَبِلَ szenved. قُبِلَ = kúbela; és تَقَبَّلَ = tokúbela. A XII-ik alakban pedig a közbeszúrt *V*, egyesülve a megelőző homogén önhangzóval, a dammal, hosszú *U*-vá lesz; a XIII-ikban ez nem történik mert a *V* ketőzve van.

β) A jövőben, minden alak, a személy képző előragon — praefixa — *damm*, a II-ik gyökön pedig *fatha* önhangzót bir. γ) Parancsoló nincs a szenvedőben, hanem a jövőnek jussiv alakja használatos ily értelemben. A IX-ik és XI-ik ígealakok, jelentőségüknél fogva, szenvedő értelemben elő nem fordulnak.

Az ígealakok mintái.

a) Törzsalak cselekvője :

Mult.

	Egyes szám.		Kettős.		Többes.	
	h.	n.	h.	n.	h.	n.
Szem. 3.	قَبِلَ	قَبِلْتَ	قَبِلَا	قَبِلْتَا	قَبِلُوا	قَبِلْنَ
2.	قَبِلْتَ	قَبِلْتِ	قَبِلْتُمَا	كözös	قَبِلْتُمْ	قَبِلْنِ
1.	قَبِلْتُ				قَبِلْنَا	

Jövő.

3.	يَقْبِلُ	تَقْبِلُ	يَقْبِلَانِ	تَقْبِلَانِ	يَقْبِلُونَ	تَقْبِلْنَ
2.	تَقْبِلُ	تَقْبِلِينَ	تَقْبِلَانِ		تَقْبِلُونَ	تَقْبِلْنَ
1.	أَقْبِلُ				نَقْبِلُ	

Parancsoló.

	Egyes szám.		Kettős.		Többes.	
	h.	n.	h.	n.	h.	n.
Szem. 2.	أَقْبِلْ	أَقْبِلِي	أَقْبِلَا		أَقْبِلُوا	أَقْبِلْنَ

Szenvedő :

Mult.

3.	قُبِلَ	قُبِلَتْ	قُبِلْنَا	قُبِلُوا	قُبِلْنَ
2.	قُبِلْتَ	قُبِلْتِ	قُبِلْتُمَا	قُبِلْتُمْ	قُبِلْتُنَّ
1.	قُبِلْتُ				قُبِلْنَا

Jövő.

3.	يُقْبَلُ	تُقْبَلُ	يُقْبَلَانِ	يُقْبَلُونَ	يُقْبَلْنَ
2.	تُقْبَلُ	تُقْبَلِينَ	تُقْبَلَانِ	تُقْبَلُونَ	تُقْبَلْنَ
1.	أُقْبَلُ			نُقْبَلُ	

Részesülő.

مَقْبُولَاتٌ مَقْبُولُونَ مَقْبُولَتَانِ مَقْبُولَانِ مَقْبُولَةٌ مَقْبُولٌ

b) A leszármazott alakok.

C s e l e k v ő :

Szenvedő :

Alak.	mult.	jövő.	parancsoló.	mult.	jövő.
II.	قَبِلَ	يُقْبَلُ	قَبِّلْ	قَبِّلْ	يُقْبَلُ
III.	قَابَلَ	يُقَابِلُ	قَابِلْ	فُوجِلْ	يُقَابِلُ
IV.	أَقْبَلَ	يُقْبِلُ	أَقْبِلْ	أَقْبِلْ	يُقْبِلُ
V.	تَقَبَّلَ	يَتَقَبَّلُ	تَقَبَّلْ	تَقَبَّلْ	يَتَقَبَّلُ
VI.	تَقَابَلَ	يَتَقَابَلُ	تَقَابَلْ	تُقَوِّجَلْ	يَتَقَابَلُ
VII.	اِنْقَبَلَ	يَنْقَبِلُ	اِنْقَبِلْ	اُنْقَبِلْ	يَنْقَبِلُ

Alak.	C s e l e k v ő :			Szenvedő:	
	mult.	jövő.	parancsoló.	mult.	jövő.
VIII.	اَتَّبَعَ	يَقْتَبِلُ	اَقْتَبِلْ	اَتَّبَعَ	يُقْتَبَلُ
IX.	اَتَّبَعَ	يَقْبَلُ	اَقْبَلْ	—	—
X.	اَسْتَقْبَلُ	يَسْتَقْبِلُ	اَسْتَقْبِلْ	اُسْتُقْبِلَ	يُسْتَقْبَلُ
XI.	اَقْبَلْ	يَقْبَلْ	اَقْبَلْ	—	—
XII.	اَتَّبَعُوا	يَقْبُوْنَ	اَقْبُوْا	اُتَّبِعُوا	يُقْبَوْنَ
XIII.	اَتَّبَعُوا	يَقْبُوْنَ	اَقْبُوْا	اُتَّبِعُوا	يُقْبَوْنَ

37. §. A négybetűs igékről.

A négy betűsek származnak:

1-ör.) A két gyökűek ismétlése által főleg hang-
utánzóknál : بابأ : papa kiáltani. زلزل rengeni. غرغر
γαργῳζω دَمَدَم egyenlített, simított, lenyomta, legyőzte,
elvesztette, szavakkal bántotta, haragudott. — Vagy a
három tős két utolsójának ismétlése által pl, صَح صَح
kemény volt, ütött, olvasztott, a két utolsó mslhg. ismét-
lésével صَحَّ صَحَّ kemény volt.

2-ör.) A három tős igéből, valamely hang elő, köz-
be, vagy után ragasztása által főnevek is képződnek így
ötöttüké. pl, رَجَمَ dobott, kövel hajított, تَرَجَمَ össze-
vetett, értelmezett, fordított egyik nyelvből a másikra;
لَمَدَ meghajlott más előtt : تَلَمَدَ tanult, tanítvány volt;
akár idegen szavakból pl. تَفَلَّسَفَ = filosofálni. Külö-
nösen gyakoriak a ت előszótaggal igékből vagy főnevek-
ből is képzett igék. Majd két szóból, igéből, képződik egy
harmadik szó, akár ige akár főnév. pl. حَزَرَ szemeit hu-
nyorgatni, és حَزَرَ bűdösnek lenni, igékből származott e

szó; حَنِيرٌ disznó. Sőt mondatokból is képződtek igék : بِسْمِلَ = azt mondá ; biszmilláhi. = Allah nevében. حَمْدٌ — azt mondá : Elhamdulillah = Dicsőség Allahnak. فَدَلَكَ = leszámolni, sommázni, ebből ; فَذَلِكَ ez stb.

A négybetűs igék, a törzsalakon kívül három alakban fordulnak elő.

A személy, szám, idő képződésük úgy történik mint a három töseknél. A törzsalakból leszarmazottak közvetkező alakukak s értelműek. A II-ik alaknak — a törzsalakot itt is I. számmal szokás jelölni — *hépzője* ت előrag, *értelme* ; hatályosítása a törzsjelentőségének, vagy reflexiv p. o. حَرَجَ hengerített. II. alak نَدَحَجَ hentergett stb..

Átalán az *ötödik* igealak jelentőségével parhuzamos. pl. Ezen igefőnévből سُلْطَانٌ — 1. 10. §. 1-ső — épen a II-ik alak szerint képződik ige تَسَلَّطَنَ = szultánná lett, szultánnak tartotta magát. — A III-ik igealak *képzője* ن a *második gyök után*, s ennél fogva kisegítő elif az első gyök alatt. *Jelentősége benható*; pl. بَرَشَقَ összevágott, megvert; a II-ik alakban ; اِبْرَنْشَقَ kiterjeszkedett virágzott, örvendett. A IV-ik alakban أَز utolsó gyök megkettőztetik, mint a IX-ik három tős alakuknál, s ennek folytán a gyök első elé kisegítő elif jó, hogy mint a III-íknál is, s ily esetekben átalán, a szótagok nagyon elne szaporodjanak. *Jelentősége* intensív s benható. p. o. اَفْشَعَرَ igen félt, remegett. — A négybetűs igék sem lennek meg, minden alakban, hanem egyik ebben, másik amabban. A törzsalak parhuzamosítható a három betűs *második* alakkal; a II-ik a hárombetűs *ötödikkal*; a III-ik a hárombetűs *hetedikkal*; a IV-ik a hárombetűs *kilencedikkal*. A حَرَجَ igét véve mintául, ezen igék, cselekvőben, szenvedőben következőleg alakulnak.

Cselekvő.

Alak.	mult.	jövő.	parancsoló.	Infinitiv.	Particip.
I.	أَخْرَجَ	يُخْرِجُ	خُذْ	أَخْرَجَ	مُخْرِجٌ
II.	تَخْرَجُ	يَتَخَرَّجُ	تَخْرُجْ	تَخْرُجْ	مَتَخَرِّجٌ
III.	أَخْرَجْنِي	يُخْرِجُنِي	أَخْرِجْنِي	أَخْرِجْنِي	مُخْرِجُنِي
IV.	أَخْرَجْتَنِي	يُخْرِجُكَ	أَخْرِجْكَ	أَخْرِجْكَ	مُخْرِجُكَ

Szenvedő.

I.	أُخْرِجُ	يُخْرِجُنِي	—	—	مُخْرِجٌ
II.	تُخْرِجُ	يَتَخَرَّجُ	—	—	مَتَخَرِّجٌ
III.	أُخْرِجُنِي	يُخْرِجُنِي	—	—	مُخْرِجُنِي
IV.	أُخْرِجُكَ	يُخْرِجُكَ	—	—	مُخْرِجُكَ

Az első, vagyis törzsalak cselekvője a jövőben, előragjait *dammal* jelöli, mint a II-ik hárombetűs alak. A többi alaknál *fatha*, mint a három betűsöknél. Az utolsó előtti önhangzó pedig *kesre*, mint a hárombetűsöknél s csak a II-ik alak kivételes, annak *fathája* van, ép úgy mint a hárombetűs ötödik alaknak. Egyáltalán az említett három tösek párhuzamos alakjait utánozzák az idő szerinti módosulásaikban, ugyszinte a parancsolóban, az infinitivusban, participiumban, s szenvedőben.

38. §. Egyéb sémi ágak igerendszerei.

Az arab a leggazdagabb igerendszer. A többi ágon az ige többé kevésbé megfogyatkozott. Tekintsük az *igekalakokat*. A *héberben* van cselekvő öt alak, *szenvedő* három. Ezeken kívül kevésbé, vagy csak a gyengetősek-nél használt, de a többi ágakon gyakoribb alakok is

vannak. Mintául átt is a קָבַל igét véve, a szokottabb héber alakok ezek: קָבַל és szenvedője: קָבַל azonos vele az arab II-ik *kabbala* és *kobbela*. הִתְקַבַּל és szenvedője הִתְקַבַּל származéka a II-ik alaknak s azonos az arab V-ik alakkal, mely szinte a II-ikből származik: *takabbala* és szenv. *tokobbela*. A *hit* előrag helyett egyszerű *ta* áll az arabban. הִקְבִּיל és szenvedője הִקְבִּיל azonos az arab IV-ik ige alakkal: *akbala* és *okbelaval*, ezeknél is csupán a hehezet gyengébb mint a héberben. Végül: נִקְבַּל *reflexiv* alak, de később szenvedőbe is átmént, ami az indogermán nyelvekben is észlelhető. Képzése a reflexiv הִן *hin* szócska előfüggesztése által történt, épugy mint a fentebb említett הִת szinte reflexiv szócskával. Az arab VII-ik alak *enkabala* szenv. *onkobela*, azonos vele. Itt *en* szócska lett előragasztva, amott a *hin*-ből elkopván a hehezet csak a *nun* — N — maradt. Az arab III-ik igealakkal azonos a קָבַל alak, -sz. קָבַל a héberben ritkább az erős tőseknél, s csak azon igeeknél használatos, melyeknél a második és harmadik gyök azonos és azon *gyengetőseknél* melyeknek második gyöke V. — Az arab VI-ik ige alaknak megfelelő הִתְקַבַּל ép ugy mint az arab, amannak származéka, a reflexiv הִת szócskának — arabban csak ت előfüggesztése által. — Az arab IX és XI-ik alaknak is van a héberben megfelelő, ritkább, alakja. — *Legszegényebb*, igealakjait tekintve, a *khalď* és a *szír* nyelv. *Négy alakja* cselekvő, négy szenvedő u. m. a *khalďban*: קָבַל szenv. אֶתְקַבַּל — קָבַל szenv. אֶתְקַבַּל — אֶקַּבַּל szenv. אֶתְקַבַּל — אֶתְקַבַּל szenv. אֶשְׁתְּקַבַּל; a *szír*us minták csak abban különböznek, hogy a szenv. alak *it* szócskája helyett *et* — használnak s a mássalhangzókat nem kettőzik az illető alakokban, Az *it* s illetve *et* megfelel a héber *hit* arab ت = *ta* előszócskának s *reflexiv* értelmű: de szinte fejlődött szenvedővé. Az alakoknak a héber s arabokkali azonos-sága felütlő. Az arab II. és V. alakkal azonos: *kabbel*

és *itkabbal*; héberben *kabbal* és *hitkabbal*. Az אִקְבַּל alak = arab : *akbala*, héb : *hikbil* alakkal. Az alakok értelmezésében történt eltérés; grammatikailag azonos formák itt, ott más értelemben használtattak. Az említett *itt et* — és eredetileg reflexiv alakok szenvedőkké is lettek. Az arab is a gyengébb hehezetet ن tartja, még a héberben az erősb ה áll. A *sakbel* alak a szirusban gyakori, egyébként jelentősége azonos a *akbel* alakkal. Ezen alakban a ה hehezetnek sziszegésbe ש átmenete észlelhető. Az *asszirban* a *sakbel* alak még gyakoribb s az *akbel*-t ugyszólván kiszorította már helyéből. — A *nikbal* héb. alak — enkabala, arab — kiveszett a *szirban* is *khaldban* is, de az *asszirban* még használatos. A szenvedőben eltérés mutatkozik az arabtól és hébertől, melyek a szenvedőt önhangzó változtatás s nem külső ragozás által képezik. A *szirkhald it* és *et* szenvedő képzők külső ragozás. — Ugyanez észlelhető az *asszirban* is, itt is hiányzanak, a benső, önhangzó változás által képzett szenvedő alakok, de itt is van eltérés a *szirkhald* szenvedő mintáktól. Az *asszirban* is, gyökön — nevezük ezt is קָבַל — túl megvan a קָבַל és שָׁקַבַּל alak mint az arámiban a az *akbal* alig észrevehető. Ezen három alakból *reflexiv* alakok képződnek. Csakhogy a reflexiv ת hangot *nem az első gyök elé* teszik, mint a héber, arámi s arab általán, *hanem az első gyök után*, mint az arab VIII-ik alak : *ektabala*. — A törzs reflexiv alakja ennél fogva אִתְקַבַּל, a kisegítő eliffel a gyök elején. Ez azonos a *szirkhald* אִתְקַבַּל alakkal csakhogy nem passzív értelmű egyuttal. A szaporító, hatályozott alaknak a קָבַל-nek reflexivje : אִתְקַבַּל azonos a *héber*; *hitkabbel*, *szirkhald itkabbel*; s arab : *takabbala* alakokkal, Az *akbel* reflexivje iránt az asszirológok még nincsenek tisztában.

A שָׁקַבַּל s refflexivje אִשְׁתַּקַּבַּל azondis alakok az arámiakkal. A *héberben* a *sakbel* alaknak igen csekély

nyomai vannak; megfelel neki a *hikbil*. l. fentebb; az arabban megfelelő az: *akbel*, maga a *sakbel* nem divó, de reflexiv alakja divik, t. i. a X-ik arab igealak, mely a niveltető alaknak — *hikbil*, *sakbel*, *akbel* — reflexívje egyuttal az arabban is; ámbár más jelentősége is van. — Az asszír félszenvedő alakja *נקבל* mely azonos a héber *נקבל* s arab *enkabala* alakokkal, az arámiban nem használatos. Van az asszírnak két szenvedő, de egyuttal reflexiv alakja is, — barbár alakoknak is nevezik assziológok — az egyik a *ת* reflexiv jelző megtartásával *N.* hangot tesz a negyedik helyre, tehát közvetlen a *ת* után; a gyök alak reflexívjából tehát *אֶתְנַבֵּל* az arab XIV-ik alakhoz homogén, és a *שִׁקְבַל* reflexívumából, tehát: *אֶשְׁתִּנְקַבֵּל*. — A szótagok számát illetőleg, mint látható legtöbb az arabé, legkevesebb az arámi, a héber s asszír középen uton jár, Az arab élő nyelv, e tekintetben, a héberrel tart. Az élő nyelvben az *első tíz* alak divik csupán A leszármazott minták szenvedőit nem használják csak a részesülőben. Egyébként az V. VII. VIII-ik alakok az élő nyelvben gyakran birnak szenvedő jelentőséggel, mi a régi nyelvben ritkább eset.

39. §. Folytatás.

Az ige személyek és számok képzésében, — a multban
— nem nagy az eltérés.

A harmadik egyes számú himnemű személynek nőneművé képzése, mindenütt a név — *nomen* — mintájára történik. A *héberben* a főnév nőnemű végzete *תָּ* = *a*, az igénél is ugyanez, — *káb'la*; az *arab* — *kabalat*; *kald*, — *kiblat*; — *szír*: *keblat*; *at* végzetek a *héberben* ritkábbak. Az *arab élőnyelvben* a nőnemű személy végzete: *et*, — *kábalet* — pl. *kátabet* — irt, t. i. nő. A *nomennél* is ilyen a végzet leggyakrabban, kivált a *constructus* féle állapotban, hol a vég *t* hangot mindig meg-

tartják. A szir és khald is használ *et*, vagy *it*-re végződő nő-nemű ige személyeket. A *héber* nomennek szinte vannak: *at*, *a*, *e*, nőn. végzetei. — Az asszirban a *mult* idő, a perfectum elenyészett, s helyébe a *jövő* — imperfectum — lépett.

A *hímnemű többes*, szinte a név mintájára képződik: — *u* s illetve *un*-a. pl. a *héberben*: *kab'lu*; *szir*: *kbalun*, vagy *kbal* de *V* íratik az utolsó gyök után, ámbár nem hangzik; *khald*: *kbalu* vagy *kbalun*. Ezen *u* és *un* végzettek az ige III-ik személyénél, itt is a név többesének maradványai. A *héber*, nominális többes *im* — mellett az: *un*, épugy mint az arabban, a nominativust képviselte de elavulván s csakis az igénél maradván fen, az *im* végzet, a régi casus obliquus jelzője, lett divatossá, midőn egyuttal az eset jelzés is elmaradt. Ugyanez áll az *arámi*, *szirkhald* nevek *in* többeséről is, mely szinte eredetileg casus obliquus volt s később az elavult *un* nominativus pluralis helyét foglalta el. Az *élő arab nyelvben* épen ezt észlelhetjük; az *un* végzetet kiszorítá a régi casus obliquus az *in*, s az *u* vagy *un* csak az igénél maradt fen. A *nő-nemű* többest illetőleg, az *élő nyelv* és a *héber* nem bírja azt, tehát itt a többes harmadik személy generis communis. A *khaldban*: vagy: *a*, : vagy *an* végzetű pl. *kbalu* és *kbalan*; a *szirusban* vagy néma *j* áll az utolsó gyök után — mint a *hímnemű többes* néma *V* je; — vagy *én* végzetű pl. *kbal* és *kbalén*. Az *élő arab*: *kabal*, *kaballet*, többes közös: *kabalu*. A *második* személyek így alakulnak:

Egyes szám :

Többes szám :

<i>héber</i> :	h. <i>kabálta</i> , n. <i>kabált</i> ,	h. k'baltém. n. k'baltén.
<i>élő arab</i> :	h. <i>kabált</i> , n. <i>kabálti</i> ,	köz. kabaltu és kabaltom.
<i>khald</i> :	h. <i>kbal</i> , n. <i>kbal</i> ,	h. kbaltun, n. kbaltén.
	h. (kbalta) n. (kbalti),	
<i>szirus</i> :	h. <i>kbal</i> , n. <i>kbal</i> , néma <i>j</i> .	h. kbaltun, n. kbaltén.

Kettős szám, nem létezik ezen ágon, s az *élő arabban* sem.

Az első személy alakulásai következők :

Egyes szám :		Többes szám :	
<i>héber</i> :	közös : kabálti,	közös :	kabálnu.
<i>első arab</i> :	" kabalt,	"	kabálná.
<i>khald</i> :	" kiblet,	"	kbalna, vagy : kbalnan.
<i>szir</i> :	" keblet,	"	kbaln, vagy : kbalnan.

A *héber* nőnemű második személy, arab módra is végződik a többesben, de igen ritkán, *kbaltenna*. — Az *első arabban* azonosok lévén az *első* és *második* himnemű személyek — kbált —, megkülönböztetésül az illető személyes névmás használtatik az előtt : *ana katabt* = én irtam ; *anta katabt* = te irtál.

40. §. Folytatás.

A *jövő képzése is, lényegesen azonos*. Csak a *kettős* szám hiányzik itt is. Ime a *törzsalak* jövője ;

Egyes szám :		Többes szám :	
H é b e r :			
III. sz. h.	Jikbol n. Tikbol,	h.	Jikblu, n. Tikbolna.
II. sz. h.	Tikbol n. <i>Tikbli</i> (n),	h.	Tikblu, n. Tikbolna.
I. sz. köz :	Ekbol,	k.	Nikbol.
É l ő a r a b :			
III. sz. h.	Jekbol, n. Tekbol,	k.	<i>Jekbolu</i> .
II. sz. h.	Tekbol, n. <i>Tekboli</i> ,	k.	<i>Tekbolu</i> .
I. sz. k.	Akbol.	k.	Nekbol.
K h a l d :			
III. sz. h.	Jikbul, n. Tikbul,	h.	Jikblun, n. <i>Jikblan</i> .
II. sz. h.	Tikbul, n. Tikblin,	h.	Tikblun, n. Tikblan.
I. sz. k.	Ekbul.	k.	Nikbul.
S z i r u s :			
III. sz. h.	<i>Nekbul</i> , n. Tekbul, (i),	h.	<i>Nekblun</i> , n. <i>Nekblon</i> .
II. sz. h.	Tekbul, n. Tekblin,	h.	Tekblun, n. Tekblon.
I. sz. k.	Ekbul,	k.	<i>Nekbul</i> .

Egyes szám :

Többes szám :

A s s z i r :

- | | |
|--|--|
| III. sz. h. Jikbul, n. <i>Takbul</i> , | h. Jikbulu (n), n. <i>Jikbula</i> (n). |
| II. sz. h. Takbul, n. Takbuli, | h. Takbulu (n), n. <i>Takbula</i> (n). |
| I. sz. k. Akbul, | k. Nikbul. |

A nőnemű többes harmadik személy képző előragja, a *khaldban*, *asszirban*, és *ó- és új arabban* = J. A szirus eltérést fentebb említők. Az *asszir* egyesszámú harm. nőnemű személy ; *Takbul* szinte azonos az illető *ó-arab* személlyel. Ezek mint fentebb említve volt nominális képződések. — A *második* gyök önhangzóját illetőleg, ugyanaz áll ami fentebb e tárgyról mondatott. A sémieknél az *o* és *u* hangokat használják itt, de mellettük az *i*, *e*, *a*, is. A *leszármazott* alakokra vonatkozólag, a jövő előragjai csak önhangzók által különböznek a törzsalaktól, a mennyiben, egyes esetekben a hangtani törvények érvényesülése eltérést követel. — Az *asszirban* az előrag a *leszármazottakban* is oly önhangzót bír mint a gyökben, csak a *kabbel* és reflexívje, azonkívül a *sakbel* vesznek fel *u* hangot is, tehát : *jukabbal* — *juktabbil* — és *jusakbil* — A *khaldban* az összes szenvedő alakokban *i* hangot, tehát a cselekvő törzs alakét bírják : a cselekvő *akbel* — alak bír *a* hangot ; a *kabbel* és *sakbel*, legrövidebb *e* hangot. A *szirus* szinte az összes szenvedő alakokban bír *e* hangot, tehát a cselekvő törzs alak hangját ; a cselekvő *akbel* — alak *a* hangot ; a *kabel* és *sakbel* pedig legrövidebb *e* hangot bír. A *héber* : *i* hangot a *nikbal* *hitkabbal* alakokban ; *a* hangot a *hikbil*-ben ; *o*-t a *hokbal*-ban s legrövidebb *e* hangot a *kabbel*-ben és *kubbal*-ban. Az *élő arabban*, a praeformativák *i*, *e* hangot kapnak a IV-ik alak kivételével hol *u* ; s általában a harmadik himn. személy *j* előragja a kesrével egyesülve önhangzóvá lesz. Szenvédőben a népnyelve nem használja ezen alakokat csak részesülőkben

A *parancsoló* képzése, oly törvények szerint történik, melyek az arabban is irányadók.

A *módok*, a sémi testvér nyelvekben nagyon elmosódtak. — A *praecativ* az asszírban, a jövőtől — imperfectum — képződik, arab és arámi mintára *L* praepositioval, mely *u* önhangzót kap s esetleg *i* — s oly gyakori, hogy nem csupán a harmadik személyre, de a másodikra is alkalmazzák. — A héber *cohortativ* a jövőtől képződik, de csak az első személyben használtatik, $\text{יָרָא} = á$, végraggal, mely mozgást jelent önbuzditást a cselekvésre; a *parancsolótól* a hatályosb jussiv, $\text{יָרָא} a$, szócska odaragasztásával. Az előnyelvben szinte elenyésztek a módjelző önhangzók. A *parancsolóban*, sokszor a kisegítő elif önhangzóstól, elejtetik s *ektob* helyett *ktob* hangzik, héber mintára. A határozott jövőt jelző سَوْفَ helyett a $\text{بَدَّ} = bedd$, kell szükséges — szócskát tesz a jövő elé, de a személyre vonatkozó ragokkal egyesítve pl. $\text{بَدَّهْ} = biddahu$ *iktob* = szükségesnek irni fog, azaz kell irnia. $\text{بَدِّىْ} = biddi$ *ektob*. = szükséges nekem irni fogok. A *jelen idő* képzésére is használja a nép a jövőt. Ekkor $\text{عَمَّال} = ammál$ = cselekvő, szócskát teszi elejbe, vagy egészen vagy gyakrabban csonkitva $\text{عَم} = am$. Az *ammál*, a nem és szám különbözősége szerint, használtatik. Ekkor a jövő praefixiái *b* hangot is vesznek, kivéve az első többes személyt mely *m* — kap, Szíriában és Egyiptomban. p. o. $\text{عَمَّالْ} = ammál$ *biktob*.

41. §. Folytatás.

A *részesülők*ről és *infinitivusokról* már fentebb, a 10. 11. 12. 14. §. volt szó. Az arab részesülők a *leszár-mazott* alakokban *M* képzőt bírnak, a *héber*, *szír*, *khalál*, az *élő arab*, az *asszír* igék részesülői is. Ez utóbbiak *u* önhanggal, az arab *o* hoz tehát rokon hangnak. A *héber*

M. képző a *jövő* önhangzóit tartja meg, a *níkbal* alak kivételével, mely se *M* nem jeleztetik s azonos a multtal, csakhogy utolsó *a* hangja hosszú, még a multté rövid. A *szir*, és a *khald* képző *M* szinte a *jövő* önhangzóit birja. — A *jelen körülírására*, a részesülő s az illető személyes névmás, igen használatos a sémi nyelvekben egyáltalán.

A törzs igealak részesülője mindenütt *M* nélküli, a mult mássalhangzóiból áll csupán, s egyedül önhangzóiban különbözik a mult harmadik egyesszámú himnemű, ugynevezett gyök személytől; amennyiben II-ik gyökén *e* hangot bir, s az elsőn hosszú *a*, a *khald*-ban, az arabban, és asszírban; a héberben és szirusban, ezen *a* hang már *o*-ba ment át.

A *leszármazott alakok infinitivusai*. A *héber* infinitivusok azonosak alakilag, a mult egyes számú himnemű harmadik személyével, a *níkbal* (itt: *hikkabel*) és *hikbíl* (itt: *hakbíl*) alakok kivételével. A *khald*-ban: a törzs alak *M*-képzőt használ: מִקְבָּל = mikbal; a *leszármazottak*-ban pedig, a mult egyszámú himnemű harmadik személyének, második gyökét hosszú *a* önhangzóval jelzi s az utolsót is, lesz tehát מִקְבָּלָא stb. A *szir*, a törzsalak infinitivusát szintugy képi mint a *khald*, csakhogy az *M*-nek *e* önhangja van; a *leszármazott* alakokban is *M*-el képi, ennek igen rövid *e* hangot ad, a második gyöknek *o* a harmadiknak *u* önhangot pl. az említett *khald* מִקְבָּלָא párhuzamos a szirusban = *M'kabolu*. A szenvedő, reflexiv alakokban az *e* erős lesz, tehát ugyanazon példában: *metkabolu*, a *khald*-ban *ugyanaz*: *itkabala*. Az arabban a III-ik igealak egyik, de leghasználtabb infinitivus alakja szinte; *M* kezdetű, csakhogy az a szenvedő részesülő nőneme, ugyanazon igealakban مَقْبُولَةٌ. Az asszírban a törzsalak többféle infinitivus alakokkal rendelkezik, mintáik főleg: *kabal*, *kibil*, *kubul*, s a harmadik gyököt megkettőzve: *kaballu*, *kubullu*; nőnemű végzetűek is lehet-

nek; *kablat* stb. a reflexiv alakban : *kitbul* és *kitibul*. A *kabbel* alakban : *kubbul*, *kubbulat*, a reflexivben : *kitabbul*; a *sakbel* alakban : *sukbil*, *sukbul*, a reflexiv alakban : *sutikbul*, a *nikbal* alakban : *nakbal*.

A *négy gyökűk* analogiója is felötlő : az arab törzs-alaknak : *kablala*, — III-ik gyök ismétlése — van megfelelő alakja a héberben, asszírban, khaldban, szirusban : *kibbel* *kiblal*, *kublal*-ban; A II-ik alaknak, az arab *takablalnak*, megfelel a héber *hitkabel*; a *khal*d : *itkablal*; a *szir* : *et kablal*. — A *ritkább* alakok : *kbalbal*, t. i. ismétlése a két utolsó gyöknek vagy a két gyökűk teljes ismétlése : גלגל ebből גלגל and גלגלגלגל henteregni, az asszírban, héberben, khaldban, szirusban feltalálhatók. Egyébként az asszírban a négy betűsek a *törzsalakon* kívül; — mely nem mindig a harmadik gyök megkettőztetése, hanem négy, nem ismételt gyök, pl. פלקת vagy בלקת szabadítani. — mint az arabban s a többiben is előfordul — ennek reflexiv alakját is képzezik, továbbá a *nikbal* alakot reflexívjével és a *sakbelt* szinte reflexívjével, tehát *hat* alakban jelennek meg. Ennyiben eltér az asszír, az arabtól, s a többiek sem bírják az arab négy betűsek minden alakját. A négy betűs igék száma általán igen korlátolt.

42. §. Az összevont igékről.

Az arab nyelvben csupán azon erős tős igék tartoznak ezen osztályba, melyeknek második és harmadik gyök betűjük azonos. A héberben, arámiban, asszírban még azok is ide valók, melyek *N* gyökkel kezdődnek. Ezek valahányszor az *N* a szótag zárhangjává lesz, tehát önhangzó nélküli, s a következő gyök önhangzóval bir, elvetik az *N* gyököt s a következő gyök megkettőztetésével jelzik ezen elvetést. Az arabban és ethiopban, tehát a déli sémitismusból, ellentétben az éjszakival, — héber, arámi, asszír, — a *N* kezdetű igéknél semmi hangtani

változás nem történik; kiejtik a *N* mint bármelyikét az erős tőknek.

Azon igéken, melynek második és harmadik gyökük azonos, a hangtani szabályok alapján következő módosulás történik. Az *utolsó gyöknek önhangzóval kell birnia, hogy az összevonás lehető legyen*. Ekkor a második az utolsóval egybe olvad tesdid alatt, a második önhangzója elvesz, ha a megelőző gyök első bir ilyennel p. o. دَقَّ tört, zúzott = دَقَّ. Ha pedig az első gyöknek nincs önhangzója, a második gyöké átmegy az első gyökre. pl. يَدَّقُّ = يَدَّقُّ. De midőn a harmadik gyöknek nincs önhangzója, az összevonás elmarad p. o. دَقَّقْتُ zuztál; vagy a parancsolóban . اِدَّقِّ = zuzz.

Ezen összevonások rendszeresen megtörténnek, ha a II. gyök önhangzója *fatha*; elismaradnak ha : a második gyök önhangzója *kesre* vagy *damm*. Ha nem történik összevonás, akkor az azonosak egyike elesik egyszerűn pl. a fentebbi *daakta* helyett : *dahta*. Az összevonásnál néha *ai* diftongus jő a kettőzött gyök után a *cselekvő mult* összes I. II-ik személyeiben és a t. n. III-ik személyben is p. o. مَدَدْتُ — helyett مَدَّيْتُ terjesztettél; az ötödik igealakban, melyben nincs helye az összevonásnak, nehogy ugyanazon hang sokszor ismételtessék, — ép ez okból a harmadik gyök helyett sokszor *ai* diftongus áll : مَدَدْتُ e helyett مَدَّيْتُ.

Egyébként nem ritkán összevonás történik akkor is, ha a harmadik gyök önhangzó nélküli, s pedig *Jussivban*.

Az önhangzó, mely az egyesült két mássalhangzóra esik : *fatha* vagy *kesre*; ha a második gyök *dammot* birt, akkor *damm* is eshetik az egyesült mássalhangzókra, p. o. *Jussiv* : يَدَّدُ = يَدَّدُ. A parancsolóban, pedig azon személyeknél, melyekben a harmadik azonos gyök önhangzóra

végződik — nőnemű egyes, a kettős, a himn. többes, — *nem történik összevonás* de a h. II. sz. összeis von, mint a Jussiv p. o. $\text{مَدَّ} = \text{مَدَّ} = \text{مَدَّ}$. Hasonlag nem történik összevonás az egész a II, V. IX. XI, XIII. alakban mert a második, illetve harmadik gyök amugy is kettőzött: pl. دَقَّقَ — تَدَقَّقَ és اَدَقَّقَ s اَدَقَّقَ Még csak azt kell megjegyezni hogy : *elveszvéen a kettőzött gyökűekben a kettőzöttek elseje, tehát a második gyök, önhangzójával együtt a III. VI. VII. VIII., a. i. részesülői cselekvőben szenvedőben azonos alakuak.* pl. cs. részesülő : مُتَدَقِّقٌ ; szenvedő : مُدَقَّقٌ — t. i. a III. alakban — mindkettő összevonva azonos alakú مَدَّقَ .

44. §. A többi sēmi ágon.

A héberben, szirban, khaldban szinte dívik az összevonás. A két utóbbiban az ige amugy is egy szótagu, csak hogy két mássalhangzóval kezdődik a szótag pl. קָבַל — kbal. Az összevonás által marad az egy szótag de csak egy mássalhangzóval fog kezdődni; s mert az utolsó mássalhangzóra soha sem tesznek kettőztető jelet mint az arabok, — midőn a harmadik gyök, tehát a kettőzöttek egyike, a szó végén áll, — az ige csak két betűs p. o. קָבַל összevonás által — קָ a II-ik gyök, az azonosok elseje kidobatik, s önhangzója az első gyökre megy át. A szir, a mult III. n. egyes és I. k. egyes személyében c hangját megtartja az első gyökön. A khaldban kettőző jel, dágés — *tétetik majd a kidobott utánni, tehát azonos gyökbe, majd az elsőbe.* Ez utóbbi eset akkor történik, midőn előrag van az első gyök előtt A dágést ily összevonásnál csak akkor lehet használni, midőn az illető, dágéssel jegyzendő, tehát kettőztetendő mássalhangzót önhangzó előzi meg, s utánna is önhangzó következik. A szirusnak nem levén dágése egyszerűn kihagyja, minden jelzés nélkül az illető azo-

nos mássalhangzót. pl. a khaldban III. e. sz. n. személy דָּקָה a szirusban דָּקָה . III. h. t. דָּקָה -ból = דָּקָה II. h. e. דָּקָה -ból דָּקָה *Jövé* III. h. e, דָּקָה -ból = דָּקָה stb. az *akbel* alakban דָּקָה -ból = דָּקָה . Nem történik összevonás a törzs szenvedő alakjában, csak néha a khaldban. Ugyszinte a *kabbel* — alakban cselekvőben és szenvedőben. Ezen alak helyett használtatik cselekvőben és szenvedőben is egy más összevonás, mely a két első gyök ismétlése, s így az ige négy betűssé valik דָּקָה és דָּקָה ez szinte hangtani összevonás דָּקָה helyett, szirusban khaldban. Vagy oly alakok midőn a gyök első után hosszú ó illetve V. jő p. o. קָלָל -ból lesz קָלָל a *szirusban* : קָלָל -ból קָלָל

A törzsalak részesülője a khaldban דָּקָה tehát nem változik csak néha ; דָּקָה vagy דָּקָה a *szirusban* mindig : דָּקָה de az דָּקָה jódinak ejtetik ki tehát = *dójek*.

A héberben szinte összevonatván az azonosok, a második gyöknek, t. i. az első azonosnak *önhangzója* az első gyökhöz kerül pl. דָּקָה = דָּקָה A dágesseli jelzésről ugyanaz áll, ami a khaldnál mondatott, csak hogy a héberben dívó hangtani szabályok tekintetbe vételével; tehát III. e. sz. דָּקָה a *jövé* : דָּקָה = דָּקָה de ezen felül, oly személyekben, melyekben a vég gyököt követő személyképzők mássalhangzók, s a vég gyök, mert önhangzója nincs, dágés által *nem kettőztethető*, épen ezen kettőztetés lehetősége miatt, az utolsó gyök és a személy képző mássalhangzó közé önhangzó tétetik, a *multban* o, a *parancsolóban* és *jövőben* pedig e. Tehát pl. מִדְּבַרְתִּי terjesztetem, összevonva : מִדְּבַרְתִּי lesz מִדְּבַרְתִּי helyett, ez utóbbi a khald és szir, monosyllabismusban megáll, de a héber bisyllabismusban nem. Az *arabban* : *maddajtu* a trisyllabismus folytán, de van *maddajtu*, is, ami főleg az arab nép nyelvben használatos, csak hogy itt az *ai* diftongus é-be ment át : II. h. *maddét* n. *maddéti* I. k. *maddét*, többes II. k, *maddétu*, I. k. *maddéti*. A *jövőben* a héber :

többes III. sz. תְּמַדִּינָה és a II. n. szinte t'muddéna. Parancsoló II. n. t. מְדִינָה. A jövő egyéb személyeiben ezen igék az előragot a praeformatívát, arab módra *a* hanggal ejtik ki, pl. egyes III. h. sz. יָמַד. Ez maradványa az ősi sémi vocalisationak. A fentebb példázott יָמַד alakok is használatosak, de ez arámi minta, s az aramaismus befolyását jelzi. A *kabbél* igealak helyett több ige használja — mint az arámi ágak az עוֹלֵל — roszul bánt, és a reflexiv הִתְעוֹלֵל alakokat ugyszinte גָּלַגַּל hengeritni (גָּלַגַּל-ból) és הִתְגָּלַגַּל henteregni alakokat is. A *nikbil* alakban, — a *multban* a *N* előrag szinte *a* önhangot kap נִמְדַּד helyett נִמַּד csak azon személyek vesztik el az *a* hangot héber általános szabály szerint, melyek a vég gyök után mássalhangzóval kezdődő képzőt, s így *o* s illetve *e* önhangzót kapnak a harmadik gyök után. Gyarapodván ugyanis a szó végén a szótagok száma, a szó elején kell a szótagokat apasztani. A héber ugyanis a szótagok számát illetőleg közép uton jár az arab és arámi közt. pl. נִמְדִּדוּתִי e helyett נִמְדִּדוּתִי. A *jövőnek* és a *parancsolónak* személyei, továbbá a részesülő és infin. szinte röviditenek; tekinttel azon héber hangtani törvényre, mely szerint rövid önhangzó nyílt szótagban nem lehet, azért hosszúra kell azt átváltoztatni, ugyszinte zártban csak rövid lehet a szótag, tehát יָמַד-ból lesz. יָמַד. A *hikbil* alak, a *multban*, a *jövőben*, *parancsolóban*, *részesülőben*, *infinitivusban* ugyanezen rövidítési szabályokat követi, csak hogy a *multban* az első szótagban saját eredeti *i* hangjával homogen *e* hangot kap, s azon személyeknél, hol az első önhangzót el kell vetni, a képző ה torokhangnak megfelelő segéd fél hangot, a legrövidebb *a* kapja, míg a *nikbal* alak ezen személyeiben a legrövidebb *e* hang áll. Csak is a *jövő* többes nőnemű III. és II. személyeiben van legrövidebb *e* hangja.

Szenvedője a *hikbil* alaknak, az első szótagban a szokásos *o* helyett, a *multban*, *jövőben*, *részesülőben*, *infini-*

tívusban *u* hangot kap; egyébkint összevonásai a mondottak szerint történnek.

A *héberben*, nagy az analogia a kettőzött második gyökü, s azon igék közt melyeknek második gyöke *V*. vagy *J*. Erről alább. A *héber arámi tehát mindenütt rövidít, összevon*; az arab rendszeren csak ott, hol a kettőzöttek másodika is önhangzóval bír, hogy a tesdid, a kettőzőjél használta'hassék, az elsője az arabban soha sincs önhangzó nélkül. Továbbá az arab syllabismusánál fogva, mindig tesdid alatt kettőztet még pedig a második kettőzöttben; a héber és arámi nem mindig, csak néha kettőztet, az arámi ritkábban mint a héber s bizonyos esetekben nem is a második kettőzöttben, de a gyök elsőben használja a compensatív dā, jest a kettőztető jelet, ez utóbbi arámi divat, s a héberben csak részben érvényesült. Egyszer mindenkorra megjegyzendő, hogy az éltéresék könnyebb felfogása végett, az ígét bár mikép legyen is gyenge, először a rendes mintába kell önteni, s azután a hangtani szabályokat végre hajtani.

45. §. A gyengetős igék.

Oly igék melyeknek valamelyik: első, második, harmadik, vagy mi ritkább eset mindkét, vagy mindhárom tőjük akár fakár, , akár ي gyenge tőeknek neveztetnek s pedig vagy egyszerűn, vagy kétszeresen, vagy háromszorosan gyengéknek. Az *elif* a leggyöngébb torok hang, a *V* és *J* nagyon olvadékony mássalhangzók, melyek ép úgy mint az *elif* is, *heterogen* önhangzóknak befolyása alatt állanak. Az éltéreseket ezen alapokon hangtani szabályok követelik, így fejlődvén a beszélők eleven nyelve, az *organumban*, a szájban, szóval a beszédet eszközölő szervekben. A gyengetősök, az erőstőseknél ismerttetett igealakokat, időket, személyeket követik, a kitűzött mintától csak akkor térnek el, midőn a gyengető oly alak mintába jut, mely a *heterogen* önhangzót a gyenge mássalhangzónak közvetlen szomszédságába hozza; ekkor a *heterogen* önhang-

zóhoz ilomulnak, assimiláltatnak, tehát önhangzókká is lesznek. majd elis dobatnak, végre a homogén önhangzókkal is egyesülve, hosszú önhangzót képeznek.

Elifhez heterogén e és o; Vauhoz a és í; Jodhoz a és o.

Ezen igékből könnyebb átnézet kedvéért ily táblázatot szokás készíteni.

1-ör.) Azon gyengetők, melyeknek *első, második, vagy harmadik* gyöke *elif*, a hamza jegyel jelzett, tehát gyök s nem csupán kisegítő vagy hosztító.

2-or.) Azon gyengetők, melyeknek *első, második, vagy harmadik* gyöke *V* vagy *J*.

3-or.) A kétszeresen, vagy háromszorosan gyengetők.

46. §. A hamzás gyököi igékről.

A *hamzás, vagyis gyök elif*, lehet első, második, harmadik gyök. A gyenge tök főszabálya érvényesül mindig t. i. *megelőző, ... (és csak zárt szótag vagy fatha után, vagy két heterogén közt midőn damm előzi kesre követi a saját) heterogén önhangzója által assimiláltatik s ama önhangzó ezen assimilatio által többször hosszúvá lesz. Az assimilált fölé a hamza jegy íratik, ha az assimilált mássalhangzó maradt. Midőn két elif jönne össze, akkor medde használtatik, csak a hatodik igealakban lévő a törzs elifnek, tehát a hamzásnak V-vé átváltozása, dacára annak, hogy homogén hang áll előtte.* p. o. *أَمَلَ* reménylet a VI-ik alak két-féle t. i. *أَمَلَّ* és *أَمَلَّ* a VIII-ik alakban pedig a heterogén kesre folytán az elif joddá lesz ugyan, de egyttal az alakképző *ت* által elnyeletik, mit *tesdid* által kell jelezni pl. *أَفْعَلَّ* kapott a VIII-ik alak *أَفْعَلَّ* — ejtakhadza, miből a kiejtés rövidítése miatt a gyakorlatban elnyeletés történt : *أَفْعَلَّ* — ettakhadza. — A törzsalak szenvedő jövője, a fentebbi — az assimilatióra vonatkozó szabály folytán lesz *أَمَلَ* gyökből, hol elif az első helyen áll, e

helyett **يَآمَلُ** — a jokbalu mintára — **يَوْمَلُ** = jowmalu ; a *dsezm* miatt itt nem lehet hosszú önhangzó, csak az élő nyelv dobta el a *dsezmet*, s használ mint máskor az ó-arab is, hosszú önhangzót; az említett példában tehát : *jowmalu* helyett : *jumal*, t. i. a végönhangzókat is elszokás vetni. — Az ó-arab csak akkor ejteti el a *dsezmet* s képez hosszú önhangzót, ha ezen megelőző önhangzó, mely a hamzás elifet magához assimilálta, *elif felett* tehát egészen gyenge hehezett felett állt, úgy hogy ezen gyenge hehezet, alig képezheti kiinduló pontját a zárt szótagnak zár *V* vagy *J*-vel.

E szabályok érvényesek a hamzás igéknél, legyen a hamza első, második, vagy harmadik gyök.

Megjegyzendő még is, hogy azon igék melyeknek *második gyöke* hamzás elif, néha a *V*. vagy *J*. közép hangzót biéó igék mintájára módosulnak, s ott hol a hamzás elifnek kellene lennie, az egyszerűn elif protractionis, vagyis a fathát hosszító eliffé: tehát önhangzóvá lesz. Két üres, *dsezmes* mássalhangzó közé kerülván az elif, csak hamzája iratik pl. **يَسْأَلُ** és **سَأَلَ** továbbá : **يَسْأَلُ** helyett : **يَسْأَلُ** vagy parancsoló **سَأَلْ** helyett **سَأَلْ** a hamza teljes elvetésével. Hogy néha a hamzajegy egymaga is iratik, rövidítés kedvért, arról l. 6. §. 4-ik.

Megjegyzendő végül, hogy **أَخَذَ** elvenni **أَمَرَ** parancsolni és **كَلَّمَ** enni a *törzsalak parancsolójában*, elvetik az első gyököt : **أَخَذَ** vedd **أَمَرَ** parancsolj **كَلَّمَ** edd.

47. §. Folytatás.

A *héberben és khaldiban* a *gyök alef* bármily helyen legyen, még nem vesztette el teljesen *torokhang* jelentőségét, s azért mint ilyen a torok hangja igék osztályába soroztatik, de az arabban nincs ily osztály mely kivételt képezne. Az arab torokhangú mássalhangzók, úgy hasz-

nálják az önhangzókat, mint a más szervű hangok; de a *héberben* s *khaldban fél önhangzók* is vannak, s ezek módosulnak, egész, bár rövid önhangzókká lesznek a torokhangu mássalahangzó mellett.

Egyébként a *héberben* és *khaldban* is, némely gyakoribb használatu igéknel, az *Alef* gyök ugyyszólván egészen elkopott, de álljon bármely helyen, a *héberben* nem változik át heterogén önhangzó következtében, mint az *arabban* de a *khaldban* és *szirusban* az első gyök *Elif* bizonyos esetekben *J*. lesz megelőző *e* után, s ezt hosszuvá teszi pl. *אכל* evett, a jövőben — törzsalak — *יאכל* helyett *יכל*. Az *akbel* és *sakbel* alakokban *V* vagy *J* lesz s diftongst — a *szirusban mindkét alakban* — képez pl. *אכל* vagy *אכל* és *שכל* és *שכל* a *szirusban* *אכל* és *שכל* vagy *אכל* és *שכל* *elif* el is dobatik, mint pl. a jövő egyes első személyében midőn az előrag *clifje* mellé kerül. A *héberben* is. A szenvedő alakokban pedig a *ת* által elnyeletik pl. *אתכל* helyett *תכל*. A *khal* ezt dágessel jelzi, a *ת* betűben, a *parancsolóban* elvetik az első gyök *clifet*. — A *héberben*, második, ugyszinte harmadik, gyök *elif* azon igékben hol torokhangját elvesztette, egyszerűen önhangzójával egyesül, bár minő legyen, az, s nem hangzik, de hogy ez megtörténhessék, önhangzója a megelőző mássalhangzóhoz áll pl. *נאץ* virágzik ebből *נאץ* vagy *מצאתי* találtam e helyett *מצאתי*. A *szirusban*, és a *khaldban* is, a közép *elif* néha *J* lesz a *kabbel* és *etkabbel* alakokban. A *szirusban* a törzsigealakban, önhangzója a megelőző mássalhangzóval egyesítvén, maga nem hangzik, bár iratik.

A *harmadik*, vagy is utolsó gyök *alef* a *khaldban* és *szirusban* egy új osztályt képez, mely párhuzamos a *héberben* a vég *ת* és *ס* az *arabban* a vég hamza vég *Vau*. vég *Jod* gyököi igékkel, Ezekről alább.

A *köznyelv* hamzás *elifet*, midőn assimiláltatik a heterogén önhangzóhoz, s dsezmes, enélkül ejti ki hosszú

önhangzó gyanánt így pl, a IV. alakban *joukhed* helyett *jukhed*. A *törzsalak* jövőjében hol szinte dsezmes az elif homogén önhangzó után, a dsezme elesvén hosszító eliffé lesz pl. *يَأْخُذُ* helyett *يَأْخُذُ*. Az *utolsó* gyök elif pedig, többször úgy használtatik mint a *ي* végzetű igéknél szokás, pl. *قَرَّبْتُ* olvasott : *قَرَّبْتُ* karét, — olvasott : n. *karét* olvastál, *karéti* olvastál, n. *karét* : olvastam. *karu* : olvastunk; *karétu* : olvastatik; *karéna* olvastunk.

48. §. Azon igékről, melyeknek egyik gyök mássalhangzójuk *V.* vagy *J.*

Ezen gyökök állhatnak első, második, vagy harmadik helyen: lehetnek csak egyedül, akár *V.* akár *J.* de összejöhet *V.* és *V.* majd *J.* és *J.* vagy *V. J.* és *J. V.* — vagy *assimiláltatnak*, vagy *diftongussá lesznek* vagy *elvettetnek*, vagy *összevonatnak*.

1-ör.) Az *assimilatio szabályai* : A kiindulási pont a *rendes alakítás*. Az *assimilatio a V. és J-nek átváltozását* jelenti, de ezenkívül azt is, hogy önhangzókká lesznek, mi sokszor megtörténik, de nem mindig. Az *assimilatio* tehát *átváltozást jelent és azonkívül hosszú önhangzóvá alakulás*; e kettő néha külön jár, t. i. *van átváltozás de nincs egyuttal önhangzóvá levés és viszont*.

a) A megelőző heterogén önhangzóhoz homogeneekké lesznek, tehát *V. és J. a* — fatha — után eliffé lesznek; *V kesre* (e) után *J*; a *J* pedig *damm* (o) után *V.* saját önhangzóik elvettetnek. Pl. *فَتَوَمَّ* felkelt — *فَتَمَّ* vagy *خَوَفَ* félt = *خَافَ* és *طَوَّلَ* hosszú volt = *طَالَ* vagy *هَيَّبَ* = *هَابَ* = félt. *وَرَّ* eljött, virágzott (a fa) rózsaszínnel befesté arcát, veres színű volt; a XI. alakban *أَجْرَأَ* e helyett *أَوْرَأَ* vagy *رَضَوَ* tetszett, akart, helyett = *رَضِيَ*. Itt csak átváltozás van, a többiben egyuttal önhangzóvá alakulás

A következő példa szinte mindkét értelmű assimilatio غَزَزَ megtámadta = غَزَا.

b) A saját heterogén önhangzójukhoz assimiláltatnak: ha V. közvetlen damm tehát homogén önhangzó után áll kesrével, a damm elvettetik, s a kesre — hosszú önhangzóvá lesz a joddá átváltozott V pl. قَوْلٌ mondatott = قِيلَ. Ha heterogén önhangzós V. előtt zárt szótag áll, pl. يُقْبِلُ IV. i. a. sz. = يَقْبِلُ mindkét értelmű assimilatiók. V. és J. akkor is saját önhangzójukhoz assimiláltatnak mikor ez fattha, s előtte zárt szótag áll tehát őket közvetlen megelőző önhangzóval nem érintkeznek. pl. يَخْشَوْا fél, = يَخْشَفُ. Egyuttal hosszú önhangzóvá alakulnak tehát assimilatio mindkét értelemben. Saját önhangzójukhoz lesznek homogének a szó elején is: تَابَلَ szenv. تَوَبَّلَ vagy önhangzóká pl. وَلَدَ szült, szenv. وَلَدَ.

c) Az assimilatio, oly értelemben, hogy V. J. egyuttal hosszító betűkké válnak, tehát a hosszú önhangzó lételemeivé, legalább grafice, — mindig történik, hol átváltozás történt, kivéve azon igéket, melyeknek utolsó gyökük V. s azt megelőzőleg a második gyökben kesre önhangzó áll pl. a felhozott رَضِيَ l. a). Vagy pedig ugyan a V. harmadik gyökű igék, szenvedőjében, ha bár a cselekvőben nincs kesréjük, de a szenvedő kesréje ugyan ezen hatást eszközöl pl. u. o. felhozott غَزَا a szenvedőben — törzsalakban — غَزَزَ = غَزِيَ. Ezen igéknél megjegyzendő, hogy a V-ből lett J váltig meg marad, ha csak más szabályok közbe nem jönnek, tehát a رَضِيَ igéknél, cselekvőben és szenvedőben, minden alakon át. a غَزَا féleknél pedig a szenvedőben történt a harmadik gyök V-nak J-vé átváltozása, de megtörténik azért a cselekvő leszármazott alakokban. S ebben eltér a cselekvő törzsalakja, a leszármazottak alakjaitól, s az összes szenvedő alakoktól. A felhozott غَزَا a

II. cs. i. a. غَزَى (e helyett غَزَوْ miből a) szerint, mely a törzsalakban érvényes lenne : غَزَا).

d) Az is assimilatió, de az önhangzóvá levés értelmében csupán, midőn V. vagy J. maradnak eredeti valóságukban, de mert dsezmmelel lennének jegyzendő: homogén önhangzóik után hosszító betűkké — önhangzó elemekké — válnak. p. o. e helyett يُوجِبُ szükségessé tett lesz : يُوجِبُ. Fentebbi példák a) alatt tanusítják, hogy ezen eset az átváltozás után is bekövetkezhetik. Ilyen a következő is رَغِيَتْ akartál, e helyett رَغِيْتُ. Ezen assimilatiót az azonos hangok találkozása okozza.

e) Assimilatió, vagy elnyeletés, az iménti értelemben történik akkor is, ha V. vagy J. homogén, önhangzókat bírnak s előttök zárt szótag áll, ennek zár hangjára vetik vissza homogén önhangzójukat, s hosszító betűkké lesznek pl. يَقُولُ szólni fog — يَقُولُ es يَسِيرُ megy — يَسِيرُ. Az elébbi pont alatt felhozott oknál fogva. Ugyanez történik midőn J homogén vocalisával közvetlen damm előzi meg; pl. سَمِرَ menesztetett — سَمِرَ. Megjegyzendő azonban, hogy ily hosszú önhangzó csak nyílt szótagban lehet, mert ha zárttá válik, az önhangzónak röviddé kell változnia, s így a hosszító betű elvettetik, pl. legyen يَقُولُ-ból jussiv, melyben az utolsó gyök dsezmmelel kap, a szótag zárttá, s így az önhangzó röviddé lesz, tehát : يَقُلْ de erről részletesebben az elvetés szabályainál,

f) Assimilatió az is, midőn a VIII-ik igealakban a ت képző elnyeli a megelőző, első gyök V. vagy J. pl. رَقِيَ félt, a VIII. i. a. ارْتَقَى ebből I. a) szerint lesz ارْتَقَى miből ارْتَقَى. És régre assimilatió az is, midőn utolsó V. J. elveszti önhangzóját, s a megelőzővel hosszú önhangzót képez

pl. ^{وَعَزُو} helyett : ^{وَعَزُو} ^{وَعَزُو} helyett ^{وَعَزُو}. Vagy : ^{وَعَزُو} helyett ^{وَعَزُو} Itt az utolsó *Jod* eredeti gyök.

Hogy a megelőző önhangzónak homogénnek kell lennie, a mondattekekből érthető. Egyébként v. ö. 5-ör.)

2-ör.) *V. J. diftongusokká lesznek.*

Midőn *dsezmecet kellene kapniok s közvetlen előttök fahat áll.* pl. ^{وَرَج} puha volt, a *jövő* : ^{وَرَج} vagy ^{وَرَج} száraz volt, *jövő* : ^{وَرَج} és ^{وَرَج} támadtál ^{وَرَج} = ^{وَرَج} gyökből ^{وَرَج} dobtál, ^{وَرَج} gyökből.

Az *assimilatió*nál, midőn *átváltozásról* van szó, V. és J. mindig *birnak* önhangzóval, mely azonban az *átváltozás* után *elejtetik*; midőn *nincs* *átváltozás*, hanem a *megelőző homogén önhangzóval* egyesülés, akkor V. J. *dsezmecsek* voltak. A *diftongus* képzésnél is *dsezmecsek*, csakhogy *heterogén*, s nem *homogén* önhangzó áll előttök.

3-ör.) *Az elvetés szabályai :*

a) Azon *V kezdetű* igék, melyek a *jövőben* és a *parancsolóban*, — mi együtt jár — a II-ik gyökön *kesrét* *birnak*, mi *gyakori*, az *említett parancsolóban és jövőben*, de csak a *törzs igealakban*, a V. *elvetik* pl. ^{وَكَد} szült, *jövő* ^{وَكَد} *parancs* : ^{وَكَد}. Egyébként oly igék is *elvetik* a V. melyek az *említett két helyen* nem *kesrét* de *fathát* *birnak* pl. a többi közt ^{وَهَب} adott : *jöv.* ^{وَهَب} *par.* ^{وَهَب} stb.

b) A *szóközépén* is *elvettetnek* V. és J. vagy *Elif*, midőn *mint* *hosszító betűk* *zárt szótagba* *jutnak*. Ilyenkor *rövidülnie* kell az *önhangzónak*, s azért a *hosszítók* *elvettetnek*. pl. ^{وَقَالَ} = ^{وَقَالَ} igéből a *jövő* : *rendes alakítás*sal : ^{وَقَالَ} de az e) szerint : ^{وَقَالَ} ha ebből pl. *jussiv* lesz, *elvettetvén* t. i. az *utolsó gyök önhangzója*, a *hosszú önhangzó zárt szótagba* *kerülne* ennek *megakadályozásául* a V. *hosszító* *kivettetik* : ^{وَقَالَ} vagy ^{وَقَالَ} ^{وَقَالَ} félt, *gyökből*, *parancs.* a *törzsben* ^{وَقَالَ} de b) sze-

rint **أَعَابَ** de egyuttal a kisegítő elif eldobatik, mert az első gyök önhangzót nyert, tehát **هَابَ** végre a jelen szabály szerint : **هَبَ** stb. vagy **طَوَّلَ** hosszú volt I. a) szerint — **طَالَ** törzs alak multjának második e-h. személyében rendszerint **طَوَّلَتْ** ámdé I. a.) szerint — **طَلَّتْ** végre a jelen szabály erejénél fogva **طَلَّتْ**. Ezen esetekben ugyanis az eredeti gyöknek megfelelő önhangzó visszatér. Így lesz : **قَامَ** — **قَامَ** felkelni **قَامْتُ** felkeltem **قَامْتُ** s végre **قِمْتُ** vagy **سَارَ** járni **سَارْتُ** ebből **سَارْتُ** s végre : **سَارْتُ** stb.

c) A szóvégén elvettetnek V. vagy J.

Mint utolsó gyökök a szóvégén, midőn dsezmesek.

Tehát a parancsolóban s jussivben pl. **أَعِزُّ** helyett **أَعِزُّوْ**. Vagy mint *on en*-nel végződők, tehát a cselekvő részesülőkben, minden igealakon át; egyuttal a *munatiót*, a megelőző *kesré-re*, a cselekv. részesülők jelleges önhangzójára vetik vissza. pl. **عَاِزُّوْ** lesz a) szerint : **عَاِزِيْ** s ebből : **عَاِزِ**.

Midőn V. és J. összejönnek, az első helyen álló elvettetik, a megelőző rövid önhangzóval együtt, de ilyenkor az első helyen álló mindig mássalhangzó, a második helyen álló pedig hosszú önhangzót képvisel pl. **عَزَا** gyökből a törzsalak jövéje : rendszeresen : **يَعِزُّوْنَ** megtámadtak, ebből lesz : az első V. s megelőző *damm* kihagyásával : **يَعِزُّوْنَ** vagy **يَعِزُّوْ** gyökből, u. a. idő rendszeresen **يَعِزُّوْنَ** : vagy a nőnemű II. egyes szem. rendszeresen : **تَعِزُّوْنَ** Ha azonban az első megelőző önhangzó *fatha*, akkor ez marad, s az első, tehát a kivetendő másik gyengének már nincs önhangzója, a *fathával* diftongust képez. pl. **رَمَوْا** eldobtak **رَمَوْا**

vagy ^{يَغْزِيُونَ} — IV. i a. ^{غَزَا} = ^{غَزَا} gyökből, — de ez a le-
származottakban a végső V. j-re változtatja l. I.) lesz ;
^{يَغْزِرُونَ}.

4-er.) *Összevonás, tesdid alatt :*

Történik midőn V. J. utolsó gyökök s a törzs
igéalak szenvedő részesülőjében hosszú u (و) után jut-
nak pl ^{مَقْبُولٌ} mintára ^{غَزَا} = ^{غَزَا} gyökből : ^{مَغْزُورٌ} = ^{مَغْزُورٌ}.
Azon igéknél pedig, melyeknek vég gyöke J: ugyanezen
alakban a J. elnyeli az alaktani V, s *damma* helyett *kesret*
vesz fel pl. ^{رَمِي} gyökből = ^{مَرْمُورٌ} ebből = ^{مَرْمُورٌ}.

5-ör.) *Mássalhangzói minőségben maradnak önhang-
zóikkal együtt.* V. J. a *szótag elején* midőn utolsó gyö-
kök és a-á, vagy o-a, vagy o-á, vagy e-á között állanak
^{يَغْزِرُونَ} vagy ^{يَغْزِرُونَ} V ha ez alkalommal e előzi meg
együttal assimiláltatik, azaz J-vé lesz, de nem együttal
önhangzóvá pl. ^{رَضِيَ} = ^{رَضِيَ} Mássalhangzóknak marad-
nak továbbá *közvetlen zárt szótag után* pl. ^{رَمِي} v. ö. I. d.

Ezen idézett pont szerint V. és J. végönhangzói el-
dobatnak s ők a homogén — megelőző — önhangzóik-
ba, olvadva — J. megelőző fathával is hosszító elifet
képvisei — hosszú önhangzót képeznek. Csakhogy ezen
esetekben V és J. a-a vagy a-o ; vagy o-o. vagy e-o között
állanak. Itt tehát a környező önhangzók minősége
határoz.

Az itt előadott szabályok szerint módosulnak azon
igék, melyeknek első, második, vagy harmadik gyöke V.
vagy J. s az elif is, mely nem gyök, szinte e szerint vál-
tozik, csakhogy ez utóbbinak, a felhozott példa körén
kívül — t. i. III. VI-ik alak szenvedője — nincs szerepe.

Kivételek is vannak. Némely igék, melyeknek máso-
dik gyökük V. vagy J. s ez alatt *kesret* — e hangot
— birnak, az erőstők mintáit változatlanul követik, né-
melyek ismét a VIII-ik igealakban követik az erőstőket;

majd ismét némelyek, a IV-ik és még több a X-ik igealakban követi akár az erőstősek módosulásait, akár a maguk sajátos, fent tárgyalt, törvényeit.

49. §. Folytatás.

A *héber* nem szereti a V. kezdetű szavakat, alig van egy pár e betű alatt a szótárban; a *khalde*, s *szirus* és *asszír* hasonlólag. Az *arab* a V. hangot nagyban megőrizte. A *héber*ek, *arámi*ak J. használtak helyette, az *asszír*ok-nál J, V. átment N-be. — Egyébiránt a *héber* — *arámi* V. bizonyos alakokban visszajő, s meg is kell külböztetni azon igéket, melyeknél az első gyök, eredeti J: azoktól, melyeknél eme J. V-ből alakult át. — Azon igékre vonatkozólag, melyeknek második gyökük V. vagy J. az asszírban eltérés észlelhető; elvettetvén u. i. a gyengető, a gyök kiegészítettik, vagy a második gyök egyszerű ismétlése által, vagy úgy hogy új gyengető tétetik — N vagy 𐤊 — az első; vagy 𐤌 az utolsó, illetőleg második, gyök után. Megtörténik így, hogy a gyök három azonos mássalhangzóból áll pl. ללל, 𐤋𐤋𐤋 — Az *arab* harmadik V. és J. gyökű igék összeesnek a *héber* 𐤌 harmad gyökű igékkel; de itt is a V. és főleg J. az alakulásokban visszatérnek. A *szirusban* és *khaldeban* a N harmad gyökű igék összeesnek a *héber* N és 𐤌 harmadgyökökkel, s az *arab*, ٱ, ى harmadgyökökkel. Az *asszírban* is, sőt itt még az ܢ harmadgyökűk is.

Egyáltalán az igék ezen osztálya, az asszírban legszámosabb. — A J.-vel kezdődő igék a *héberben*, *arámiban* ha a J. eredeti, azt mindig megtartják, s a hol előrag előzi meg ott *hosszú* (i vagy e) önhangzóvá lesz pl. 𐤍𐤅 jó volt : törzs jövő : 𐤍𐤅 a *hikkil* alakban : 𐤍𐤅 s jövője : 𐤍𐤅 A *khaldeban* is így van, s a *szirusban* is azon csekély eltéréssel, hogy a törzs *jövőjében* s *infin.* a J. N lesz : ܢܐܬܬ and ܢܐܬܬ.

Azon igéknél melyeknek J-je V-ből származott; a régi V. ismét előjő a nikbal : נוֹלַד és hikkil הוֹלִיד s ennek szenv. pl. הוֹשֵׁב (a יֹשֵׁב = ült, lakott, gyökből) alakokban, mint hosszú önhangzó; de mássalhangzókép is jelenik meg pl. יָלַד vagy הִתְיַדַע a יָדַע ismerni gyökből. — Majd e vagy i lesz, mint mint a fentebbi osztályban pl. יָשַׁב a יֹשֵׁב — ült — gyökből. Majd el is vettetik pl. u. e. gyök a parancsolóban : שָׁב és infinit. שָׁבָה Ugyanaz történik a khaldban és a szirban is. Végül egy bizonyos csoportja a J kezdetű igéknak, legyen a J. eredeti vagy V.-ből származott — a N kezdetű igék mintáját követi, t. i. a hol önhangzó nélküli a J. dages alatt a következővel egyesül. Az arabban a N kezdetű igék semmiben se térnek el az erőstősektől, ezen kivétel a héber, szir, khald, asszírban mutatkozik; tehát az éjszaki semitismusban csupán s nem egyuttal a déliben is, az arabban és ethiopianban. A J. kezdetűk azon csoportja közé tartozik pl. נָצַח égett — a nikbal alakban : נָצַח a hikkil-ben : הִנְצִיחַ De ezen igék is néha a két elsőbbi osztályt követik a J. módosulásaiban. Az arámiban épen így történik. — Azon igék melyeknek második gyökük V. módosulásaikban, csekély, — az illető specialis hangszabályok által követelt eltéréssel, az arab mintákat követik. Tehát a V. vagy önhangzóra lesz, vagy Joddá, vagy Eliffé, vagy eldobatik. Vegyük például a קָנַם = קָם felkelni, gyököt. A V átváltozik J-re a következő, jelleg önhangzók miatt pl. törzs-⁶ alak részesülője, khald קָנַם ebből : קָנַם ép úgy mint az arab is, قَامَ = قَامَ a saját önhangzójához assimilálja a V, mert ez jelleg — önhangzó. A szirusban קָנַם de az ʾ s mindig j-nek hangzik. A II-ik igealak, khald : קָנַם szirus : קָנַם szinte jelleghang az e. albil : אָקַם. A héberben : hikkil alak : הִקָּם itt egyuttal önhangzóra lett; a kabbel helyett a héber a קוּמַם alakot használja, mint azon igéknél melyeknek második és harmadik gyöke azonos; egyáltalán sokszor azonos alaku e két csoport, mint az

asszirban is. *Majd* önhangzó, *a* lesz a vocalisatio befolyása alatt, pl. a *törzsalak*, *multjában* קָנַם mint az arabban قَامَ = قَوْمٌ a héberben és *khaldban*, a többi személyek : h. קָנַם קָנַם helyett *a* : קָנַם és קָנַם stb. arab قَامَتْ = قَوْمَتْ mi a *szirus* — *kom*-tal összevág; az arabban ugyanis ily esetekben az eredeti önhangzó marad, a *V*-nek megfelelő, vagy a szenvedő jellege. A *szirusban*, itt is az *a* hang átment mint sokszor, *o*-ba. A *multnak*, azon személyeiben, melyeknek képzői mássalhangzóval kezdődnek — tehát I, II. mindkét nemben és számban, — a gyök és a személy jelző közé *i* tétetik ép úgy mint a második gyököt kettőztető igéknél, de csak a héberben a *nikbal* és *hikbil* alakokban.

O és *U*. önhangzóvá lesz, ha ezek közvetlen közélébe jutnak pl. *héberben* : יָקַם — jikvom — helyett יָקַם vagy יָקַם a *khaldban* יָקַם — jikvum — helyett יָקַם s a *szirusban* is, — ép úgy mint az arabban : يَقُومُ = يَقُومُ = jakúmu vagy יָקַם = *nikvam* helyett יָקַם itt *V* találkozott *a* hanggal, s *ua*-ból lett *ó* stb. *J* közép gyököt bíró igék vagy megtartják, önhanganzósítva a *J*. vagy a *V*. közép gyökü igék mintája szerint alakulnak s a *J* néha *V*. — a *nikbalban* — megy át.

Az arab nép nyelv, az ó-arabot követi, a szokásos rövidítésekkel a szótagokban, a diftongusnak vocálissá fejlesztésével stb. Így pl. a غَزَزَ gyök a *multban* : III. Ghrazá ghrazat. II. ghrazot, ghrazoti; I. ghrazot stb. tehát *av* helyett *ó*; vagy دَمَى = III. rama, ramat; II. ramét, *raméti* ramét stb. رَضَى = III. rada radiet; II. *radit*, *raditi*, *radit* stb.

50. §. Többszörösen gyenge tők.

Azon igék melyek két vagy három gyenge tőt birnak a többszörösen gyenge tők osztályába tartoznak. Ezen

gyenge tők között lehet egy hamzás elif is, de lehetnek a gyengetők csupán V. és J. Hamzás elif csak egyszer fordul elő, oly igék, melyben hamzás elif kétszer álljon csak $\tilde{\text{ا}}$ — $\tilde{\text{ا}}$ — és a négy tős : $\tilde{\text{ا}}$ nyájaskodott. Ha mind a három tő gyenge, akkor az egyik tő okvetlen hamzás elif; nincs ige, mely három gyenge tőből állana hamzás elif nélkül.

A módosulásban tehát tekintettel kell lenni a V. J. szabályaira s hol hamzás elif is van, ennek szabályaira is.

Midőn a II. és III. gyök V. vagy akkor a II-ik gyök nem szokott változni, csak tesdid által összevonatik, ha azonos lenne a III-ikkal.

Midőn az első gyök hamzás elif, a II. és III-ik pedig V. vagy J. a második gyök szinte változatlan marad.

Végre megjegyzendő, mi a gyenge tőseknél átalán követendő, s fentebb is mondatott, az átalakulás műtételénél a gyenge tős ige, először rendes szabályok szerint a mintába öntendő, s a hangtani szabályok által követelt módosulások ezután végrehajtandók. Gyakorlati szempontból ajánlandó e szabály.

Mindezen szabályok nem tartatnak meg mindig kellő pontossággal, kivált a népnyelve szokta elhanyagolni. E tekintetben is a folytonos olvasás adja meg a bővebb tájékozottságot.

A szótárakban, csak a törzsek jelöltetvén meg, kezdők sokszor fen akadnak a szó ki keresésben; ilyenkor a gyenge tőket sorba kell venni a szótárban s ha V alatt nem találunk J. alatt kell keresni. A hamzás elif a hamza jegy miatt, kevesebb bajt okoz, mint V. vagy J. melyek bizonyos esetekben el is vettetnek.

A többszörösen gyengetőket illetőleg tájékozásul a következő példákat közöljük.

1-ör.) *Azon ige csoport, melyeknek gyenge tői közt hamzás elif is van.. Követik a hamzás elifnek s a V. és*

J-nek szabályait egyuttal. pl. **يَأْتِي** nem akart *jövvő* (— e helyett **يَأْتِي** — t. i. J. a szóvégén kesre után elveti dammját l. 48. §. —) *parancs.* **أَيْب** — e helyett : **أَيْب** miből, a hamzás elif gyök assimiláltatván a megelőző heterogén önhangzóval, — t. i. a parancsoló kiegészítő elifjének e hangjával, — lesz ; **أَيْبِي** de ezen felül a vég J. mikor dsezmes elvettetik s lesz a fentebbi : **أَيْب** — l. 48. §. ...) *Részesülő* : **آب** (e helyett : **أَيْب** vagy két elifet meddével egyesítve **آبِي** de szóvégén lévén a J. eldobatik s a tenvin a megelőző kesrére esik, lesz ; **آب** l. 48. §.) Egy másik példa : **أَنْي** jött, a *jövvő* : **يَأْتِي** parancsoló : **أَيْب**. *Megjegyzendő, hogy ezen parancsolók még jobban összevonatnak s lesz **ت** ugyszinté a **رَأَى** látott — **رَأَى** — igénél a parancsoló **ر** de in pausa v. ö. 13. l. b) : **رَأَى** és **رَأَى** Egyébiránt a **رَأَى** ige mindannyiszor elveti hamzás elifjét, valahányszor az első gyök dsezmes. pl. *jövvő* : **يَأْتِي** helyett : **يَأْتِي** és **أَرَأَى** helyett a jussivban : a dsezmes vég jódnak is elvetésével : **أَرَأَى** a IV-ik i. a. részesülője : **مُرَأَى** = **مُرَأَى** stb. Egy más példa, a három gyengetősekből. **رَأَى** igérni — egyébként csak a törzsalakban, a III. és X-ikben használatos. — A cselekvőben a hamzás elif változtatlan marad. pl. *jövvő* : **يَأْتِي** e helyett : **يَأْتِي** hol először is a kezdő V elmarad, mert a második gyöknek kesre önhangzója van, tehát **يَأْتِي** aztán a végső jodnak önhangzója is elmarad, ámde elif hamzás gyök, daczára a kesrének nem lesz joddá, marad. A szenvedőben **رَأَى** lesz **رَأَى** = **رَأَى**. A cselekvő parancsolója : **رَأَى** ebből : **رَأَى** t. i. V. kezdetű igék elvetik a V. a parancsolóban*

és jövőben ha második gyökük *kesre*; itt elvettétvén az első gyök, szükségkép elvettetik a megelőző kisegítő elif is. Az utolsó gyök, a J. szinte elvettetik valahányszor dsezmes, így marad f a második gyök egymaga. In pausa = هـ — s végül még egy jellemző példát :

2-or.) *Azon ige csoportból, melynek gyenge tői közt nincs hamzás elif, hanem csak V. és J. vagy egyik másik kétszer.* p. o. $\text{شَوَّى} = \text{شَوَّى}$ l. 48. §. süttött, melegített. A második gyök itt változatlan marad. pl. *jövő* : يَشْوِي helyett ; نَشْوِي vagy حَي elt, tulajdonkép حَيَّر s mivel azonos a II. és III. összevonva — حَي a *jövő* . يَحْيِي helyett, mert vég jod a megelőzőhöz lesz homogén — يَحْيِي de az összevonás útján is = يَحْيِي stb.

51. §. Tagadó, dicsérő, gyalázó, csodáló igék.

A tagadó لَيْسَ nem volt, nem bir *jövőt* se parancsolót, egyébként a V. J. szabályai szerint módosul; tehát لَيْسَتْ nem voltál stb. A dicsérő és gyalázó igék, *interjectiók* gyanánt használatnak, tehát igealakokból származó, de többé ige módosulást nem tűrő felkiáltások. Ilyenek : حَبَّأ mily kedves — összetéve a لَا mutatóból és حَبَّ szeretni, igéből *továbbá* لَا حَبَّ jó! jeles! szép! بِئْسَ rossz volt! E két utóbbi nőnemben, kettősben, s néha többesben is használatik. A *csodálkozást* kétféleképp fejezik ki az arabok; a IV-ik i. a. egyes harm. himn. szem. elé مَا kérdőt tesznek, — s a csodált személy accusativusban követi az említett igét. pl. $\text{مَا أَفْضَلُ مُحَمَّدًا}$ mily kitünő Mohammad, tulajdonkép : ki tette oly kitünővé Mohammadot! A másik alakban, ugyanazon igealak parancsolja használatik s a dicsért név ب praepositiót kap. pl. $\text{أَفْضَلُ بِمُحَمَّدٍ}$ mily kitünő Mohammad! tulajdonkép ; Kisérted meg a dicsőítést Mohammadon.

52. §. Az ige a személyes névmás ragjaival.

Az úgynevezett suffixum, az igénél, a tárgyat az accusativust szokta jelenteni, s a körülmények szerint a dativust is. A nomennél a birtokos jelzése történik a személyes névmás ragoknak a nomenhez való függesztése által. Az igékhez is a nomenhez járuló suffixumok függesztetnek, csekély különbséggel. T. i. az első személy *N* kap a *J* előtt ضَرَبَنِي megvert engem. A dammos suffixumok *kesrét* kapnak, ha az igének végönhangja *i* — vagy *ai* diftongusa van mint a nomennél. Az *igealakok*, s illetve személyek, melyekhez ama ragok járulnak, szinte csekély változást szenvednek. A vég önhangzó miatt felvett elif, eldobatik pl. ضَرَبُوا segitettek, ebből : ضَرَبُونِي : segitettek engem. A mult himn. többes személy, vég mássalhangzója fölé, a jobb hangzás kedvéért *dammot* vesz fel vavval pl. قَتَلْتُمْ ebből ; قَتَلْتُمُوهُمْ megöltétek őket. — Ugyanez történik a كُمْ suffixummal is, ha még egy suffixum következik utánna ; pl. يَرْجِيكُمْوَهُمْ megmutatja nektek őket.

A *jövő* II. egyes nőnemű személye s II. és III. többes himn. személyei végső ى szótagjukat elszokták vetni a نِي és كَا suffixumok előtt. pl. يَأْمُرُونِي parancsolnak nekem, e helyett يَأْمُرُونِي stb.

Midőn az igehez két suffixum járul, egyik az accusativust jelzi, — benhatoknál a dativust is, — a másik pedig egy másik accusativust, dativust vagy más esetet, alattomban értett praepositíóval. pl. زَوَّجْنَاكَهَا feleségül adtuk neked őt, — أَنْسَاخِيْجِ elfeledtette velem azt. (Gyök ذَسَا feledett IV. i. a. elfeledtette. A & suffixum helyett & áll, mert *i* hang előzi meg, t. i. az első személy suffixuma (ذِي) A suffixumok a személyi sorrend szerint következnek egymás után. Néha az egyik suffixum a

már fentebb a 27. §. említett **أَيَّا** szócskával egybekötetik, s az ige után tétetik pl. **أَعْطَانِي أَيَّاهُ** odaadta őt nekem. Midőn *hangsúlyozni kell a személyt*: akkor az eme szócskával egyesülten az ige elé teendő pl. a korán megnyitó szurájában olvassuk :

أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ

Egyedül téged szolgálunk, s egyedül téged hívunk segítségül.

53. §. Praepositíók, igehatározók, kötszók, indulatszók.

A *praepositíók*, eset jelzők, s vagy egy szóvá olvadnak a névvel annak elején, vagy nem olvadnak egygyé s csak a név előtt állanak. A praepositíók mind genetivust kívánnak. A következők egybeolvadnak a névvel. **ب** = ba, be, **ل** = nak, nek, **ت** és **و** eskümintáknál használatnak pl. **نَالِلَهُ** és **وَالِلَهُ** Istenre! — Az önálló praepositíók ismét, vagy olyanok melyeket a következő genitivus meghatároz, s egyszerű — tenvin nélküli — accusativ végzetűek, ezek régi adverbialis accusativusok; vagy egy, vagy több szótagú s külömbféle végzetű nevek. Az első osztályhoz valók : **بَعْدَ** után **بَيْنَ** közt **فَوْقَ** fent, **قَبْلَ** előtt — időről — **قَدَّامَ** előtt — helyről — **نَحْتِ** alól, **حَوْلَ** körül **عِنْدَ** nál nél. stb. A második osztályhoz tartoznak : **فِي** ban, ben, **مَعَ** val vel, **مِنْ** ból, ből **عَلَى** ra, re, **حَتَّى** ig — addig **أَلَى** hoz, hez — **عَنْ** ról, ről **لَدُنْ** vagy **لَدَى** mellett, nál, nél, **مُنْذُ** időtől fogva stb.

A *határozók*, adverbiumok; vagy névvel annak elején egybe olvadók mint **أ** kérdő, **ل** bizonyító. **سَ** a biztos jövőnek jelzője; vagy önálló : **إِذَا** akkor **أَيْنَ** hol **بَدَ** sőt **م** ott, **قَدْ** már, **لَا** nem, ne, stb. Más adverbiumok, *damra*

végződő, esetek szerint nem módosuló nevek. Ezek az önálló praeposícióknál említett nevek csakhogy *damm* vég önhangzóval, rendesen még *مِنْ* praeposícióval előttük pl. *قَبْلَ مِنْ* felülről *مِنْ* ezelőtt, előbb, stb. Végre az *accusativusban* — ez a casus adverbialis — levő nevek. pl. *دَاخِلًا* belül, *جَدًّا* nagyon, *يَوْمًا* egykor, *أَلْيَوْمَ* ma, *لَيْلًا* éjjel *نَهَارًا* nappal stb.

Kötszők, conjunctiók, szinte *egybeolvadók* mint *وَ*, és *فَ* folytató *لِ* okadatoló *كَيْ* = mint; *vagy önálló*k mint: *أِنْ* ha, *كَمْ* azután *كَلَّا* ha stb.

Indulatszók: *أَيْ* vagy *أَيْ* = ah *يَا* = oh, felhívó, megszólító, *وَا* — jaj *وَيْ* = jaj. Oly nevek előtt, melyeknek nincs névelőjük: *أَيْهَا* ha van névelőjük, akkor még a *يَا* szócskát is használják: *يَا أَجْنُهَا*. *هَلُمَّ* ide! stb.

54. §. Folytatás.

Mindezen kisebb beszédrészek, partikulák, a sémi családban is, nagyobbbrészt *névből*, *névmásból* s *igékből* leszármazottak. *Eredeti*, — tehát primitív gyök — kevés van. A leszármazottaknál az eredeti jelentőség háterbe szorúlt s bizonyos határozott s ezentúl változatlan — indeclinabilis — alak tartatott meg. De maga a szó is rövidebbé lett sokszor, sőt bizonyos esetekben, — s természetesen a legtöbbször használt szavaknál — csak egy mássalhangzó maradt fen belőlök. Ilyenek a leghasználtabb praeposíciók *ב* — ban, ben, e szóból *בֵּית* ház a benlevés jelzésére; *ל*-hoz, hez, nak, nek az *לָל* ből illetve *לֹל* közeledni — gyökből. *כ* mint, szerint *כִּי* így ekép-ből stb. Gyakori a sémi nyelvekben is a hang elkoptatás, kisebb mérvű elkopás példája *כִּי* csak, tulajdonkép, úgy, bizonynyal; ebből *כִּי*. Majd összetételek által is alakulnak e szócskák anélkül, hogy egy szóvá legye-

nek. Sok ily pelda van erre. A héberben s arámban is a praepositiók nagyobb része főnevek accusativusban, vagy status constructusban, s az általuk regált név genitivusban levőnek tekintendő. Ilyenek: כָּדַע után, körül בֵּין közt, — medium — תַּחַת alúl — alsó rész — stb. némelyek többesek constr. vagy abszolút plurálisban pl. אַחֲרֵי után אַחֲרֵיכֶם mögöttetek; vagy סְבִיבוֹת körül סְבִיבוֹתֵי körülöttem. A *suffixumoknak a praepositiókkal* összekötése igen gyakori, a semitismusban. Az *adverbiumok*, in *casu adverbiali*, az accusativusban levő főnevek pl. הַיּוֹם ma, tulajdonkép: e napon מָאָר nagyon tulajdonkép: erő. Némelyeknél a nominalis jelentőség egészen elenyészett már pl. עוֹד ismét, tulajdonkép: ismétlés. *Melléknevek* nőnemben szinte adverbiumul szolgálnak, e nem a genus neutrumot képviseli egyttal: pl. מְשִׁיטָה másodszor הַיּוֹדִית, zsidoul רֵאשִׁוֹנָה előbb רַבָּה és רַבַּת sok, elég. *Főnevek praepositiókkal* is adverbiumokként szerepelnek. pl. בְּמָאָר nagyon, tulajdonkép: erővel. Majd מֶ- végzetel képződnek pl. הֵנָּם ingyen ebből הֵן kegy. E végzet többes accusativ. *Eredeti*, ős adverbiumok שָׁם ott אֵן akkor stb. A kötszók, — conjunctio — szinte származott szavak, névmásokból, adverbiumokból, praepositiókból nevekből, igékből. Az *interjectiók* is, levonva a hangutánzókat, más nomenekből stb. erednek.

HARMADIK RÉSZ.

Szókötes.

55. §. Névmás, név.

A szórend átalán követeli, hogy azon eszmét gondolatot, személyt, tárgyat, cselekvést kifejező szó jöjjön első helyre, melyre a mondat *súlyt* fektet; *ha nincs ily hangsúlyozott alany, akkor első helyen az ige áll, aztán az alany*, a tárgy, az adverbium.

A személyes névmás sokszor a segéd igét, — *sum*, *es*, *est* — képviseli; mely egyébként se oly tág használatú mint a latinban vagy görögben, sőt még ritkábban használtatik mint a magyar nyelvben. Midőn a személyes névmásra, mint alanyra fő súlyt kell fektetni, akkor a mondatot ^{أَنَا} szócskával az illető névmás suffixuma kezdi meg s nyomban utánna ugyanazon önálló névmás áll. pl. ^{أَنَا أَلْمَلِكُ} *Én*, — én, — vagyok a király! A *mutató* névmás mint a névmások s nevek átalában, nemben, számban megegyező a reávonatkozó névvel, de ha többszörben áll a név, akkor a névmás egyes nőnemben csatoltatik hozzá. A *mutató megelőzi* a nevet ha csak névelő határozza meg azt, s *követi* ha egyébként van meghatározva. l. 21. §. A *visszahozó névmás*, rendesen számban, nemben, esetben illető főnevét, s alanyát követi. — A *héber s arámi* v. nms. változatlan. Sokszor egészen kihagyatik, ha az illető név nincs határozott állapotban. A visszahozó névmások esetei suffixumok, személyi névmás

ragok által, fejeztetnek ki, s az illetékes igéhez, névhez vagy praepositióhoz ragasztatnak pl. مَدِينَتُنَا الَّتِي يَسْكُنُ فِيهَا. városunk, melyben lakik; a héberben בִּזְמַנֵּנוּ — kibén.

— *Osztó* — distributiv — névmásul használtatik a كُلُّ mindenség, egyetem, főnév : ily értelmében : *minden, egész, mindenki*. A hozzátartozó főnév mely genitivusban áll csak a többesszámban bir névelőt pl. كُلُّ الْإِنْسَانِ minden ember; tulajdonkép : egyeteme az embereknek, midőn melléknévkép áll suffixumot kap, mely illető főnévére vonatkozik pl. الْمَدِينَةُ كُلُّهَا = az egész város, tulajdonkép : a város egésze. E szók : أَحَدٌ egy مَنْ ki, بَعْضٌ rész, شَخْصٌ személy, إِنْسَانٌ ember, használtatnak ily értelemben is ; valaki, egynémely, stb. شَيْءٌ dolog (res) használtatik *valami* helyett. بَعْضٌ szónak ismétlése *egyik másik* kifejezésül szolgál, suffixumok s praepositiók kíséretében pl. بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ غَيْرٌ váltóztatás, különbség, pedig *más*-t jelent ha személyirag van hozzá csatolva.

A *főneveket illetőleg*, megjegyzendő, hogy sokszor s kivált az igefőnevek melléznevek helyett állanak és viszont a melléknév főnév helyett. Status constructus létesül ily esetekben. pl. الصَّنَمُ الذَّهَبِيُّ az arany bálvány; vagy a két főnév *nominativban* áll. Ha a név lényeges alapja a beszédnek, mint nominativus absolutus a mondat elején áll s ha különben más esetben volna, ezen esete suffixum által jeleztetik, akár az igénél, akár a névvel vagy praepositióval, a szerint, mint a vonatkozás követeli. pl. يَسُوعَ صَلْبُهُ الْبَهْوُ *Jézus, ... keresztre feszíték őt* e. h. *Jézust* stb. a zsidók. És : إِلَهُ رَسُولُهُ = Isten az ő követe, azaz : Istennek követe. A súlyt vagy mértéket jelző nevek a mértt nevek accusativusát követelik. A *melléknév*, midőn az alanyt állítmány minőségében követi, számban és nemben al-

kalmazkodik hozzá; *de ha az alany előtt áll*, akkor rendszeren himnemű egyes számban van, a következő alany számára és nemére való tekintet nélkül. A hasonlítás, comparativus, superlativus majd bizonyos meghatározott alakok أَفْبَلُ vagy قَبْلُ; vagy körülírás által történik. Az említett alakok a név genitívusával állanak pl. اَللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِدِيْنَ pl. Allah legjava a fondorkodóknak, az az legfondorkodóbb és: اَفْبَلُ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ a népnek legjava vagytok. Az أَفْبَلُ alak midőn comparativust jelent, vagy superlativust, a hasonlított tárgy genitívusával; csak az esetekben módosul s nem egyuttal számban és nemben, pl. اَنْتُمْ اَعْرَفُ ti tudósabb e. h. tudósabbak t. i. vagytok, és بِنْتِيْ اَفْضَلُ الْبَنَاتِ leányom a nők legjobbika. Midőn azonban ezen alak absolute, tehát genitívus nélkül áll, s névelővel, akkor számban is, nemben is, a főnevet vagy névmást követi. *Collectiv* nevek, kivált állatokat, plántákat jelelők s egységi nevet képzők, mint collectivék nőneműk: a melléknevet him vagy nőnemű egyesben, nőnemű vagy tört többesben használják. A *status constructus* illetőleg, — két egymásra vonatkozó névnek szoros egybeköttetésében állván lényege megjegyzendő, hogy netáni mellékneve, a két egyesült főnév után helyezendő. مَلِكُ الْأَرْضِ الْعَزِيزِ a földnek királya, a fenséges = a földnek fenséges királya.

Melléknevek is lehetnek *status constructus*ban főnévvel, midőn ez a birtokos s amaz a birtokolt vagy is a főnév sajátosságát kifejező pl. حَسَنُ الرَّجُلِ szép arcú. — Az *accusativus*, gyakori használatú, majd igék kívánják majd főnevek, s adverbialiter is áll gyakran az *accusativus*ban levő főnév. Az igék *accusativus*áról, az igék-nél lesz szó.

A tér, idő, mérték, jelzése, illetőleg számozása, *accusativus* által történik pl. مِائَةً سَنَةً = száz évig. أَرْبَعَةَ أَمْبَالٍ négy mértföldnyi. *Adverbialis accusativusok*:

أَلْيَوْمَ = ma, جَبِينَا jobbra, شِمَالٌ balra, وَسْطٌ középen; s mellékevekből: قَلِيلًا kevés stb. *Bizonyos szócskák* is accusativust kívánnak ilyen: إِنَّ ime, وَ midőn: val, vel, jelentőségű لَا — kívül, praeter s لَا tagadó كَيْت vajha; عَلٌّ vagy لَعْلٌ bár. Accusativusban szokott lenni azon fő vagy melléknév is, mely a vocativus nominativusának közelebbi meghatározása: pl. يَا أَجْرَاهِيمُ خَلِيلَ اللَّهِ. Ábrám Allahnak barátja!

56. §. Az ígéről.

Az *igeidőket* illetőleg a *mult*, a *jelen* és *jövő* helyett is áll. Midőn كَانَ szócska tétetik a mult elé, az *alig mult időt* szokott jelenteni; midőn كَانَ — volt — ige tétetik a mult elé, rég multat jelez. Midőn a كَانَ segédigejövőben áll, s a másik ige multban, az a határozott *jövőnek* körülírása pl. يَكُونُ كَتَبَ irni fog. A *jövő* szinte használatik *mult* vagy *jelen* gyanánt. Midőn a *jövő* előtt a كَانَ segéd igének multja áll, *alig multat* jelent. A *részesülő* akár személyes névmással, akár a segéd igével, szinte *jelent* képvisel, de *multat*, *aligmultat*, s *jövőt* is.

A *szirkhaldiban* a *részesülő* igen gyakran *jelenidőt* képvisel; כִּי a héber כִּי khald ܟܝ — hvo — szir, segéd ige.

Az *igemódokra* vonatkozólag, l. a 35. §. megjegyzendő, hogy a *köt mód*, *subjunctivus*, természeténél fogva csak is kötszók után állhat; leghasználtabb az إِنَّ — hogy, ut — kötszó; azon kívül لَ = hogy لَنْ = semmiképse, ebből لَا összetéve; továbbá حَتَّى = miglen, فَ = hogy a megelőzőből függő mondatban; ugyszinte, وَ = hogy és وَ = vagy stb. A *modus jussivus*, *tagadó*, *feltételező* s ha-

sonló szócskák után áll. Így **إِنْ** = *ha* **مَنْ** bárki: **كُلَّمَا** valahányszor; **حَيْثُ** ahol **كَيْفَ** bárhogy **لَمْ** nem, **كَيْمَا** még nem; stb. *Parancsoló* után is *jussivus* áll, midőn a mondat önmagában szorosan összefügg, p. o. mint előzmény és következménye; ok és okozat: **أَنْصُرْنِي** **أَنْصُرَكَ** segits engem — s én is — segitlek téged!

A *hatályos, energicus*, mindkét alakjában használatik midőn a cselekvés, szenvedés, bekövetkezése biztosítandó, határozottan vagy leghatározottabban kijelelendő, történjek ez kérés, ohajtás, buzdítás, parancs, tilalom, kérdés alakjában; *kötszócskák* szokták megelőzni, főleg **أَمَّا** = *ha*, vagy *esküi* szócskák, minők: **وَلَوْ** vagy **هَلْ** *kérdők*: stb.

Az *igék vonatkozása cselekre*, igen gyakori. *Accusativust* kívánnak, — a személyét vagy tárgyét — a *beszélést, jövőst*, jelentő igék. pl. **كَلَّمَهُ** megszolitotta őt; **أَمَرَهَا** parancsolta azt, **جَاءَ** hozzá jött stb.

Némely ige két *accusativust* kíván, t. i. a személyét és a tárgyét; vagy egyiküknek csupán két *accusativusát* pl. **أَعْلَمْتُ الرَّجُلَ الْأَمَرَ** tudattam a dolgot a férfival. Ilyenek az *atlást*, *betöltést*, *megfosztást*, *tiltást*, *kérést*, *kérdést*, *beszélést*, *megnevezést*, *ítélést*, *látást*, *vélekedést* s hasonlót jelentő igék.

A *szenvedőben* a személynek (cselekv.) *accusativusa* *nominativussá* lesz.

Hatásosb kifejezés végett, az ige után saját igefőneve vagy legalább azonos jelentőségű — tétetik *accusativusban* pl. **ضَرَبَ ضَرْبًا** nagyon megvert. Egyáltalán gyakori az *acc.* midőn a fő vagy melléknév ez ige cselekvésének célját, módját, okát jelzi. pl. **مَاتَ شَهِيدًا** meghalt vértanukép; **كَانَ مَلِكًا حَكِيمًا** bölcs fejedelem volt. *Más igék praepositíókkal* járnak. Midőn ily igének nevei, igeidő

helyett állanak, magukelőtt ugyan ezen praepositiót felveszik pl. *غَفَلَ* elhanyagolni, ب praepositióval járó ige s ennél fogva ige melléknéve is : *مَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ* : Isten nem a szemelől tévesztőben a mit cselekedtek. Egyáltalán az eseteket is kívánják pl. *كَانَ قَتْلُ الْخَلِيفَةِ زَيْدٌ* = Volt ölése a kalifának Zajdot; azaz : a kalifa megölte Zajdot. Vagy az alany nominativusban is állhat : *بَلَغَنِي تَطْلِيْقُ زَيْدٍ هِنْدٌ* Hirül jött nekem elbocsájtás Zaid Hindet. t. i. hogy Zajd elbocsájtá Hindet. Egyéb alakulások könnyebbek.

Két ige is egyesül egy fogalom kifejezésére, illetőleg egymás kiegészítésére. Ilyenkor a két ige, időben, nemben, számban egyező, s majd kötszóval, majd anélkül egyesül, vagy a másik ige jövőben áll, az első pedig multban : *أَجَابَهُ بِقَوْلٍ* = felelé neki mondván. A -héberben ez utóbbi mód ritkább; arabban és szirusban ép ez igen gyakori. Az ige mellett ige főnév is lehet accusativusban. *Általános szabály, hogy az ige, a melléknév, névmás illető főnevét, neme és száma szerint követi, de van több kivétel is.*

Az ige egyes számban s himnemben áll, ha a mondatot mint hangsúlyozott állitmány megkezdi pl. *قَامَ الرِّجَالُ* felkeltek a férfiak — illetőleg *felkelt*. A *كَانَ* segéd ige szinte a mondat elején is áll így : *كَانَ الْمُسْلِمُونَ يَقُولُونَ* = a moszlimek mondani szokták. — A *tört többes*, és a *rendes* mellett is, ha lelketlen lényekről van szó, — a melléknév, névmás, vagy ige, *egyes számu nőnemben áll.*

Néha nem a grammatikai, hanem a logikai alany vétetik tekintetbe, s az állitmány annak nemét számát követi pl. *إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ* Mindenesetre Allah irgalma közel. A *rahmata* nőnemű főnevet, s grammatikai

alanyt nem követi az állitmány *karibon*, hanem a logikait, az Allah-t, s azért áll himnemben. A *feltételes mondatban*, $\text{إِنْ} = \text{ha}$, szócska, az igének *multjával* áll, ha a feltét még *jövendő* pl. $\text{إِنْ شَاءَ اللَّهُ}$ ha Allah akarja, (meg fog történni ez vagy az) ugylátszik azért, hogy a feltét oly biztosnak legyen feltüntetve : mintha már csakugyan teljesült, tehát a *multban*, volna.

Ugyan ezen *mult* használandó, a függő mondat részben az apodosishban is, ha a megelőzőben, — a protasisban használtatott. A *mult* kifejezésére, feltétes mondatokban, az إِنْ szócska után a كَانَ segéd ige, s reá az illető ige *multja*, használtatik إِنْ كَانَ كَتَبَ ha irt. Az apodosishban elég ha a *mult* elé a كَانَ szócskát tesszük. A *jelen kifejezésére* a *jövő* használtatik a segéd ige *multjával* s az illető szócskával pl. $\text{إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي}$ Ha szeretitek Allaht : kövessetek engem; vagy részesülő : $\text{إِنْ كُنْتُمْ صَادِقُونَ}$ ha igazok vagytok. Az apodosist a protasissal rendesen a فَ szócska köti egybe. Midőn a protasisban $\text{كَانَ} = \text{ha}$, áll, az apodosishban jobbra بِ bizonyító szócska következik, a protasis igéje, ugyszinte az apodosisé is, *multban* van pl. $\text{لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ}$ Ha Allah vezérlett volna bennünket, mi is vezettünk volna titeket stb.

Olvasmányok.

I.

Mondások.

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخْلَقَةُ اللَّهِ * الْعَالَمُ بِأَرْضِ مِيلَادِهِ
كَالذَّهَبِ فِي مَعْدِنِهِ * مَنْ تَرَكَ نَفْسَهُ بِمَنْزِلَةِ الْعَاقِلِ
تَرَكَهُ اللَّهُ * وَالتَّلَسُّ بِمَنْزِلَةِ الْجَاهِلِ * فَكُنْ مِنْ لَا تَعْرِضُ
عَلَى حُدُرٍ * مَنْ كَتَمَ سِرَّهُ بَلَغَ مَرَادَهُ * فِي رَأْسِ الْيَتِيمِ
يَتَعَلَّمُ الْحِكْمَ * كُلُّهَا تَغْرُسُ فِي الْفَدَانِ يَنْفَعُكَ تَغْرُسُ
أَبْنُ آدَمَ يَقْلَعُكَ * سُلْطَانٌ بِلَا عَدْلٍ كَنَهْرٍ بِلَا مَاءٍ *
الْفَقْرُ أَخَيْرُ مِنَ الْغِنَى الْكَرَامُ وَالْاِكْتِسَابُ مِنَ الظُّلْمِ *
لِسَانُ أَخْرَسٍ أَخَيْرُ مِنْ لِسَانٍ نَاطِقٍ فِي الْكِذْبِ * اذْنَتَانِ
لَا يَشْبَعَانِ طَالِبُ عِلْمٍ وَطَالِبُ مَالٍ *

II.

۱۱

A miatyánk.

أَيُّهَا الَّذِي فِي السَّمَوَاتِ لِيَتَقَدَّسَ اسْمُكَ لِيَأْتِ
مَلَكُوتُكَ لِنَكُنْ مَشِيتُكَ كَمَا فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ عَلَى
الْأَرْضِ | أَعْطِنَا خُبْرَنَا كِفَايَةَ يَوْمِنَا وَاعْفُ رَأْفَتَنَا ذُنُوبَنَا كَمَا
فَعَلْتَ دَعْفُورَ لِمَنْ أَخْطَأَ الْبَيْتَ وَلَا تَدْخُلْنَا فِي التَّجَارِبِ
لَكِنْ نَجِّنَا مِنَ الشَّرِّ دُرِّ آمِينَ.

سعدی گشت لیات

۱۲

III.

Lokmán meséiből.

أَسَدٌ وَدُعَلَبٌ

أَسَدٌ مَرَّةً أَشْتَدَّ عَلَيْهِ حَرُّ الشَّمْسِ فَدَخَلَ إِلَى بَعْضِ
الْبُغَايِرِ يَنْظِلُّ بِهَا فَلَمَّا رُبَّصَ أَتَى إِلَيْهِ جَرَدُونَ يَمْشِي
عَلَيْهِ ظَهْرُهُ فَوَثَبَ فَنَابَهَا فَنَظَرَ يَمِينًا وَبَسَارًا وَهُوَ خَائِفٌ
مَرْحُوبٌ فَنَظَرَهُ الدُّعَلَبُ فَتَضَحَّكَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ الْأَسَدُ
لَيْسَ مِنْ الْجَرَدُونَ خَوْفِي أَنَّمَا أَكْبَرُ عَلَى آخِثْقَارِي * هَذَا
مَعْنَاهُ أَنَّ الْهَوَانَ عَلَى الْعَاقِلِ أَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ *

أَرَاذِبٌ وَدُعَالِبٌ

النَّسُورُ مَرَّةً وَقَعَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْأَرَاذِبِ حَرْبٌ فَمَضَوْا
أَلَّا رَاذِبٌ إِلَى الدُّعَالِبِ يَسْؤُمُونَ مِنْهُمْ الْكَلْفَ وَالْمُعَاذَةَ
عَلَى النَّسُورِ فَقَالُوا لَهُمْ لَوْلَا عَرَفْنَاكُمْ وَدَعَلِمُ لِمَنْ تَكْأَرِبُونَ
لَفَعَلْنَا ذَلِكَ * هَذَا مَعْنَاهُ أَنَّ سَبِيلَ الْإِنْسَانِ إِلَّا يُكْأَرِبُ
لِمَنْ هُوَ أَشَدُّ بِلَسًا مِنْهُ *

بِعُوضَةٍ وَتَوْرٌ

بِعُوضَةٍ يُعْنَى ذَامُوسَةً وَفَقْتُ عَلَى قَرْنِ تَوْرٍ وَطَنَتْ
أَفْهًا ثَقُلَتْ عَلَيْهِ فَقَالَتْ لَهُ إِنْ كُنْتُ قَدْ ثَقُلْتُ
عَلَيْكَ أَعْلِمْنِي حَتَّى أَطِيرَ عَنْكَ فَقَالَ التَّوْرُ يَا هَذَا مَا
شَعَرْتُ لِمَنْ فَرَلْتُ وَلَا أَدْرِي لِمَنْ صَرَرْتُ * هَذَا مَعْنَاهُ
مَنْ يَطْلُبُ أَنْ يَكْجَعَلَ لَهُ نِكْرًا وَمَجْدًا وَهُوَ ضَعِيفٌ
خَفِيرٌ *

IV.

A koránból.

Az első vagyis a megnyitó Szúrat.

(A moszlim miatyánk.)

سُورَةُ فَاتِحَةُ الْكِتَابِ
مَكِّيَّةٌ وَأَيُّهَا سَبْعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ٣
مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤ اِذَاكَ ذَعْبُ وَاِيَاكَ نَسْتَعِيْنُ ه اِهْدِنَا
الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ٦ صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ٧ غَيْرِ
الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّيْنَ *

Abu Laheb. CXI-ik Szúrat.

سُورَةُ اَبِي لَهَبٍ مَكِّيَّةٌ خَمْسُ آيَاتٍ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١ قَبِيْطٌ يَدَا اَبِيْ لَهَبٍ وَنَبَّ ٢ مَا اَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ
وَمَا كَسَبَ ٣ سَيُّصَلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ٤ وَامْرَاَتُهُ
حَمَّالَةَ الْخَطَبِ ه نٰى جِدَدَهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ *

أَبِي لَهَبٍ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

S z ó t á r.

h. = héber. a. = arámi. kh. = khalde. sz. = szir. a, o, e, = a második gyöknek önhangzója : a jövőben. m. gy. = második gyökön. Szem. acc. = a személy accusativusban. v. = volt. u. a. = ugyanaz. t. t. = tört többes. * új szó kezdetét jelzi.

אָבָּ apa, stat. constr. אָבִי אָבִי héb. kh. אָב szirus : אָבָּ * אָבִי fiu, — h, אָבִי arámi בָּרַבְבָּר többes בָּרַבְבָּר. — rendes többes אָבִי אָבִי : אָבִי אָבִי : אָבִי — o — és אָבִי — e — jött, hozott, de ekkor בָּ praep. jár. III. i. a. illő volt. IV. i. a. elhozta, adta, ajándékozta. héb. אָבִי arámi, אָבִי * אָבִי kettő, nőnemben : אָבִי héb. : אָבִי szirkhald אָבִי * אָבִי — a — verhenyes volt, barna v. אָבִי összekötött, ételt adott a kenyérhez אָבִי héber arámi: veres volt. Mint név jelent embert. Adámot, אָבִי ember fia, ember. * אָבִי föld, héb. אָבִי khalde : אָבִי szir אָבִי אָבִי tulajdonkép az alantit jelenti. * אָבִי nyúl, tört : אָבִי héb. אָבִי szirus : אָבִי khalde : אָבִי * אָבִי orosz lány, tört : אָבִי de אָבִי tört. = iszonyú csapások. * אָבִי név, jel. törtt. ; אָבִי héb. אָבִi szir אָבִi v. ö. אָבִi bélyegzett jelzett, leirt. V. i. a. az arevonásból következtetett. * אָבִi nehogy, (אָבִi és אָבִi-ból.) * אָבִi ki, visszahozó névmás. * אָבִi bámult, אָבִi tisztelte, imádta אָבִi Isten — אָבִi helyett — a névelővel אָבִi az Isten : אָבִi h. אָבִi szir אָבִi kh. אָבִi h. אָבִi kh. arab többes אָבִi * אָבִi ra, re, ba, be, ig, héb. אָבִi אָבִi * אָבִi nő. אָבִi erős v. férfias אָבִi mig אָבִi u, a. * אָבִi

v. ^{أَمْرًا} férfi. héb. ^{מִרְא} arám. ^{מִרְא} * ^{أَمِنَ} megbizható volt ^{أَمِنَ} biztos volt, bizott. IV. i. a. ^{أَمِنَ} pártfogolt, biztosított; erősen hitt. VIII. i. a. ^{أَمِينٌ} biztos, bizonyos. héber arámi : ^{אָמֵן} * ^{أَنَسَ} vagy ^{أَنَسَ} vagy ^{أَنَسَ} ember, emberi nem, bajtárs, t. t. ^{أَنَسَ} vagy ^{أَنَسَ}. héber : ^{אָנָשׁ} khalď : ^{أَنَش} szir ^{أَنَش} mint ige ^{أَنَسَ} — o — szokott, társ volt, mindennapos volt vele. IV. i. a. társává tette, megismerte, látta, hallotta, érezte. * ^{أَنَامَا} ugyanis, t. i. csak, hanem. * ^{أَنَ} hogy. * ^{أَيَا} vagy ^{أَيَا} h. a. ^{أَيَا} accusativust jelző szócska. * ^{أَيَّةٌ} jel, csoda, korán fejezet; többese : ^{أَيَّاتٌ} héb. ^{אֵיטוֹת} kh. ^{אֵיטוֹת} szir : ^{אֵיטוֹת}.

ب

^ب ban, ben, héberben s arámiban hasonlólag. Majd = val, vel; vagy eskü szócska = ra, re. * ^{بَعْضُ} — ártott ^{بَعْضُ} — pass. a szunyogok miatt szenvedett. II. i. a. részekre osztatta. *Igenevek* : ^{بَعْضُ} tört : ^{أَبْعَاضُ} rész, valaki, más. ^{بَعْضُ} ^{بَعْضُ} egymást, egyik a másikat ^{بَعْضُ} szunyog. * ^{بَلَغَ} — o — elérkezett, utolérte. * ^{بَيَّسَ} — a — szerencsétlen volt, bajérte. VIII. i. a. u. a. ^{بُؤْسٌ} — o — bátor vitéz volt. *Igenév* : ^{بَاسٌ} harciügyesség vitézség. * ^{بَيْنَ} közt héb. ^{בֵּין} khalď ^{بֵּין} szir. ^{בֵּין}.

ت

^{تَبَّ} a, levágta, abbanhagyta, baj érte, elveszett. X. i. a. kész s helyesen elrendezve volt; gyenge s hiányos v. arámi : ^{تَرِكَ} * ^{تَرِكَ} — o — elhagyta, abbanhagyta ^{تَرِكَ} — a — nőül vett oly nőt kit senki sem akart. *

ث

ثَعْلَبُ róka, sakál, t. t. ثَعَالِبُ héb. شَوَعْلُ khald :
 تَعْلَلُ szir : تَعْلَلُ * ثَقَلَ — o — emelgette, súlyát
 kémlelte, nehézzé tette, nehéz v. II. i. a. nehézzé tette.
 Igenév : مَثَقَلٌ tört. مَثَقِيلٌ súly, mérték pénz mérték.
 héber : שָׁקַל arámi : תָּקַל * كَوَّرٌ bika több. t. ثَيْبَرَةٌ stb.
 héber : שׂוּר kh. תּוֹרָא szir : תּוֹרָא mint ige. ثَارَ — o —
 fenhéjázó volt, repült a szétszórt por, megrohanta, felzú-
 dult. IV. i. a. hevesebb támadásra biztatta, ásott, szántott.
 VIII. i. a. أَثَارَ élesített, szándokolt. X. i. a. اسْتَتَارَ fel-
 kelté, vizsgálta ه. שׂוּר sz. kh. שָׁנַר.

ج

جَاهِلٌ esztelen igenév جَهَلَ a igéből = tudatlan
 volt, annak szinlelte magát; II. i. a. tudatlannak, bolond-
 nak tartotta, mondotta; tudatlanságnak tulajdonította. X.
 i. a. tudatlannak, bolondnak tartotta; csekélyre be-
 csülte. * جَرَبٌ koszos, rühös v. tevéje, barma, r. v.
 kardja rozsdás v. országa romlott v. II. i. a. tapasztalt,
 próbára tett, tapasztaláson okult. IV. i. a. koszos barmo-
 kat birni. V. i. a. próbára tétetni. Igenév : تَجَرَّبَ t.
 تَجَرَّبَ kísértet, próba. H. a. جَعَلَ * جَعَلَ — a — csele-
 kedet, tett, letett, rátett, kezdett. * جَيْدٌ nyak.

ح

حَبَلَ — a — hálót vetett ki, szövetséget kötött.
 biztosítá magát. VIII. i. a. hálóval vadászott, fogott.
 Igenév : حَبَلَ kötél. H. kh. حَبَلَ sz. حَبَلَ * حَتَّى hogy,
 azért hogy. * حَكَمَ — o — köpülőzni, dagadó emléje
 volt, szopott szájkosarat tett a teve szájára, visszatár-
 9*

tott. II. i. a. erősen szemügyre vette. IV. i. a. köpülőzni, félénknek, gyávának lenni. VII. i. a. megköpülőztetni. VIII. megköpülőztette magát. **كَبَّامٌ** köpülőző, sebész. * **حَذِرٌ** óvatos volt, kikerülte. II. i. a. óvatosságra intette, megfélemlítette. * **حَرْبٌ** háboru. h. **הָרֵב** sz. **הָרֵבָּה** mint ige **חָרַב** mérges volt **חָרַב** — o — kardját élesíté, megfosztott. III. i. a. ellene küzdött, harczott. * **حَرُونَ** gyík, t. t. **حَرَّ** közép gyök *kesre*. Szabad volt, vagy azzá lett, nemes volt, szomjazott. Közép gyök fathával : heves mérges volt, ármányos v. forrott. II. i. a. felszabadított, Istennek ajánlott fel, jelesen beszélt, szabatosan irta a könyvet. IV. VIII. i. a. forrott. *Igenevek* : **حَرٌّ** hőség **حَرٌّ** szabad nemes, jeles, szemérmes t. t. **أَحْرَارٌ** hajadon leányokat is jelent. **حَرِيرٌ** család, selyem; **حَرِيرَتِي** selyem kereskedő. H. **הָרַר** a. **הָר** heves volt, forrott. * **حَرَمٌ** tilos volt. **حَرَّمَ** eltiltott. II. i. a. eltiltott, szentté tett. VI. i. a. tiltottá lett, eltiltott VIII. i. a. tisztelte, méltóság miatt tiszteletet érdemelt. *Igenevek* : **أَحْتَرَامٌ** tisztelet, méltóság. **حَرَمٌ** tilos t. t. **حَرَامٌ** — **حَرَامٌ** tilos, szent. H. **הָרַם** sz. kh. u. a. * **حָطַבَ** — e — fát szedett, hordott. *Igenév* : **حָطַבٌ** nehéz kézi munka; fa. **حָطַבٌ** fa. h. **הָטַב** kivágott. * **חָפַר** megvetett. VIII. i. a. Silánynak tartotta. *Igenév* : **أَحْتِقَارٌ** megvetés, * **חָכַם** — o — h. **הָכַם** sz. **הָכֵם** jól elkészítette, zabolázott, visszatártott t. i. rosztól — bölcs volt, tanult v. értett, ítelt; ez utóbbi esetben **בִּינִי** praep. jár; elvégezte, ekkor L praep. elitelt, elmarasztalt, hatalmat gyakorolt **עָלֵי** praep. IV. i. a. megerősített, visszatartott; *igenév* : **أَحْكَامٌ** megerősítés, visszatartás; rész : **مُحַכֵּם** erős, határozott, alkalmas. V. i. a. bölcs lett, bölcsnek tartotta magát, értett. X. i. a. erősített volt,

ezélját érte biztosan. חָכֵם t. t. אֲחֵכָּם bölcsesség, tudomány, ítélet, parancs, jóslat. חָכֵם t. t. חָכָם bíró, fejedelem, ur. חָכִים t. t. חֲכָמַי bölcs חֲכָמָה bölcsesség — h. חֲכָמָה sz. חֲכָמָה — t. t. חָכֵם . * חָמַד dicsért, dicsőített. II. i. a. nagyon dicsőített; ezt monda; Alhamd lilláhi — a dicsőség Allahnak — *Igenév*: مُحَمَّد a legnagyobb dicséretre méltó; Mohammed. h. a. חָמַד kívánt, óhajtott. * חָמַל — e — vitte, czipelt, hordott; tulajdonított, egyenetlenséget keltett, békén türt, bajt okozott. II. i. a. megterhelte, elvitte. IV. i. a. u. a. segítette a hordozásban V. i. a. hordott. VIII, i. a. hordott, türt, elment a szállóról. X. i. a. magára vállalta az elhordást, kérte hogy elvigye. *Igenév*: חָמָל hordár.

ח

חֶבֶז kenyeret süített. חֶבֶז kenyér, חֶבֶז pék. * חֶרֶס kupából ivott; néma volt. II. *névtől*, ételt készített a gyermekágyas asszonynak. אֲחֶרֶס néma, nőnemben חֶרֶסָא t. t. חֶרֶס és חֶרֶסָא h. חֶרֶשׁ véselt, szántott, (arab, حَرَث) ármánykodott, dolgozott; hallgatott, néma volt, siket volt. Kh. חֶרֶשׁ elbűvölte, hallgatott néma volt, siket volt. * חָטָא — a, e — elesett, elbotlott, vétkezett. IV. i. a. hibázott, vétkezett. h. a. חָטָא . * חָלַף helyébe, utánna következett. II. i. a. maga után hagyott, maga helyébe rendelte. III. i. a. ellenkező volt. IV. i. a. változtatta. VIII. ellenkezett, ellenkező, más volt. *Igenév*. חָלַף hátsó rész, következő, sarjadék, ellentét. חָלִיפָה kalifa; t. i. a prófétának utódja. h. חָלַף a. חָלַף . * חָס öt, h. a. חָס . * חָאָף m. gy. — e — a jövőben — a; — félt. חָאָף מִחָאָף félelem, rettegés. II. i. a. félelmessé tette magát. III. i. a. afelett vetekedett mással ki félén-

kebb. IV. i. a. megrettentett. V. Megrettent, remegett folyvást. * خَار — i — jó volt, jót tett, előnye volt II. i. a. választhatott kettő közül. Szem. acc. tárgy بَيْنَ praep. V. VIII. i. a. kiválogatta. Szem. acc. tárgy مِنْ vagy عَلَى praep. اِخْتِيَارٌ választás, szabad akarat, jelesebb, idősb, ez utóbbi átvett értelemben. خَيْرٌ t. t. أَحْيَاً vagy خِيَارٌ kitünő, jeles, gazdag, vagy : legjelesb, legjava; أَخْبَرٌ legkitünőbb, legjobb, színe java.

و

دَخَلَ — o — bement, اَلَى praep. beleereszkedett ب vagy فِي praep. reászakadt, reájött; عَلَى praep. bejárós v. III. i. a. más tárgyban othonosb volt. IV. i. a. bevezetett, reáeresztett. VI. i. a. egymással közlekedtek, áthattották egymást. Kh. דָּחַל felt. * דָּרָא — e — tudott. III. i. a. hízelgett a más természetének. IV. tanított, bizonyossá tett. * دَانَ — e — adós v. kölesön vett, ítelt, elítelt, fejedelem volt, meghódított, meghódolt, szolgált, vallást követett. Igenév : دِينَ szokás, engedelmesség, vallás, ítélet, jel, tulajdon. h. a. דִּין és דִּין.

ו

ذَكَرَ — o — emlékezett, elbeszél, koránt olvasott. II. i. a. intett. IV. i. a. u. a. dicsért. V. megintett, vissza emlékezett, meggondolta. VIII. i. a. visszaemlékezett. *Igenevek* : ذَكَرَ emlék, elbeszélés, leírás, dicsérés, hír, nemesség, korán olvasás. ذَكَرَ u. a. kemény, éles. ذَوَكَرَ = kard ذَكَرَ him. h. זָכַר a. זָכַר * ذَلِك ez. * ذَنْب — o, i, — követte, nyomán járt. II. i. a. valaminek farkat csinált, hosszasan kiczifrázta; bűnösnek tartotta. IV. i.

a. bünt követett el. X. i. a. nyomban követte. *Igenév* :
 ذَنْبٌ t. ذَنْبٌ fark. h. a. ذَنْبٌ sz. ذَنْبٌ — ذَنْبٌ t. t.
 ذَنْبٌ bűn. * ذَهَبٌ arany, h. ذَهَبٌ kh. ذَهَبٌ sz. ذَهَبٌ mint
 ige ذَهَبَ ment, mellette elment, elvitt; vélt الى praep.
 = az életet rendezte. ذَهَبَ a bányában sok aranyat talál-
 va, ragyogott szeme s majdnem megőrült. * ذُو nőnem :
 ذَاتٌ birtokos; pronomen reflexivum gyanánt is használ-
 tatnak, suffixumokkal vagy más nevekkel.

ر

رَأْسٌ fő. — h. k. رَأْسٌ sz. رَأْسٌ — t. t. رَأْسٌ
 — a kisebbség; — رَأْسٌ vagy رَأْسٌ a
 többség többesei. Mint ige رَأْسٌ a, főnök volt, kormány-
 zott. Ebből igenevek : رَأْسٌ vagy رَأْسٌ t. t. رَأْسٌ fő-
 nők, fejedelem, első. رَأْسٌ főnökség, uralom. * رَبٌّ sok
 v. nagy v. ur volt; bittokult, nevelt. رَبٌّ ur. t. t. رَبٌّ
 h. a. رَبٌّ * رَبٌّ — e — feküdt — az orosz lány,
 kutya, stb. — biztosnak érezte magát, h. رَبٌّ sz. kh.
 رَبٌّ * رَبٌّ kegyes v. رَبٌّ és رَبٌّ méh bajban szenvedett.
Igenevek : رَبٌّ kegyes, irgalmas رَبٌّ u. a. رَبٌّ
 kegyesség, irgalom. رَبٌّ anyaméh, rokonság, irgalmasság.
 h. a. رَبٌّ * رَبٌّ félt, rettegett. * رَأَى — o — keresett,
 kívánt, eleséget, vizet. mozdult, szabadon ide oda járt.
 III. i. a. IV. i. a. akart; ige név, — részesülő — رَأَى
 akarát, kívánság. h. رَأَى szabadon barangolt; ide oda
 mozgott; ez utóbbi a hikiiben.

س

سَبَعٌ hét; h. سَبَعٌ a. سَبَعٌ * سَبَلٌ elhagyta. IV. i. a.
 a kalász kibujt, bőven hullott; (eső, könny), kibontotta

(a ruhát) igenév : **سَبَّلَ** t. t. **سَبَّلَ** ut. h. **שָׁבִילָא** sz. **שְׁבִילָא** sz. **שְׁבִילָתָא** *
 — **שְׁבִילָתָא** kalász, szűz, égi-jegy. — h. **שְׁבִילָתָא** sz. **שְׁבִילָתָא** *
סֵר titok, t. t. **אֶסְרָר** stb. az ige **סָר** — o — levágta a
 köldök részt a gyermeknél, örvendett. III. i. a. titokban
 elmondott. IV. i. a. súgta, titkolódzott, híresztelte. A leszár-
 mazott igenevek tehát, az örömet, jóakaratot, is jelentik.
שָׁרַר t. t. **שָׁרַר** ágy, hordeszköz, emelvény. h. kh. **שָׁרַר**
 fejedelemnek lenni, **שָׁרַר** pedig egybefonni, gyökerezni. *
שָׁרַר vagy **שָׁרַר** heves volt. II. i. a. urrá tett. V. i. a.
 uralmat nyert és gyakorolt. h. **שָׁרַר** a. **שָׁרַר** uralkodott. *
שָׁרַר — o — magas v. feltűnt, látszott a magasból, neve-
 zett, felugrott a nőstény tevére a him; vadászott. II. i. a.
 nevezett, nevet adott. III. i. a. vetekedtek a felsőbségről,
 dicsekedett másnak rovására, felülmulta a másikat. IV. i.
 a. felemelte, magassá tette, nevet adott. V. i. a. nagy v.
 naggyá lett, nevet kapott. VI. i. a. mint a III. VIII. i. a.
 vadászatra felkészült. *Igenevek* : **שָׁרַר** stb. H. a.
שָׁרַר * **שָׁרַר** — o — megrohanta, falra rohanva mászott
 fel. II. V. fallal kerített. **שָׁרַר** fal. **שָׁרַר** város fal.
שָׁרַר fallal kerített. **שָׁרַר** t. t. **שָׁרַר** ép. **שָׁרַר** és **שָׁרַר**
 falban köréteg; képleg fejezet könyvben **שָׁרַר** és **שָׁרַר** dual.
שָׁרַר t. **שָׁרַר** és **שָׁרַר** karperecz. **שָׁרַר** kh. **שָׁרַר**
 h. **שָׁרַר** sz. **שָׁרַר** fal. sz. **שָׁרַר** mint ige. * **שָׁרַר** — o —
 becsülte árát; kért, óhajtott megvetett, kényszerített.
 II. i. a. megbélyegezte a lovat, **שָׁרַר** cimeres, jeles ló. h. a.
שָׁרַר.

ש

שָׁרַר eltelt, jóllakott; unatkozott. IV. i. a. jóllakot-
 ta. h. **שָׁרַר** a. **שָׁרַר** * **שָׁרַר** megerősítette, megkötözte,
 neki rohant; heves, kemény volt, kitűnt. II. i. a. megerő-
 sitette; a betűre a tesdid jelét tette. VIII. i. a. heves

volt, keményen bánt, ránehezedett. h. שָׁרַף elnyomta, pusztított. a. שָׁרַף boronálni, egyenliteni összezúzva a göröngyöket. * שָׁרַף gonosz, v. napon szárított. *Igenév* : שָׁרַף gonosz. H. שָׁרַף. * שָׁרַף tudott, שָׁרַף költő v. igenév : שָׁרַף költő t. t. שָׁרַף. Egyuttal : Isten ellen haszontalan dolgokat beszélő. III. i. a. költeménnyel versenyzett, győzött. IV. i. a, tudatta, felvilágosította ; hozzátapadt, behatoló v. elborította (a baj) *igenév* : שָׁרַף tudós, ismeret, t. t. שָׁרַף és שָׁרַף egyszersmind : haj, szőr. h. שָׁרַף sz. kh. שָׁרַף symbolum, mekkai lyurgia, szent emlék. שָׁרַף a fának lefüggő ágai, rét melyen sok a fű ; liget. שָׁרַף h. שָׁרַף árpa שָׁרַף a Syrius csillagzat. * שָׁרַף nap. h. שָׁרַף sz. שָׁרַף mint ige שָׁרַף — a, e, — verőfényes nap volt, melegített, felfrissítette. II. i. a. a napra kitette. * שָׁרַף = שָׁרַף a, akart. *Igenevek* : שָׁרַף valami, bármi. שָׁרַף akarat.

ص

صَدَقَ — o — őszinte, igaz, volt. — h. שָׁדַק sz. שָׁדַק — II. i. a. igaznak tartotta, igazolta. III. i. a. jó baráttá lett, bizott benne. IV. i. a. a nőnek megadta a jegy-ajándokot ; nőült. V. i. a. alamizsnát adott. VI. i. a. egymásban biztak ; szótartók voltak egymás iránt, barátságot tartottak egymással. שָׁדַק jóbarát t. t. שָׁדַק stb. שָׁדַק alamizsna, Istennek szánt adomány. שָׁדַק igazság. h. שָׁדַק kh. שָׁדַק sz. שָׁדַק. * שָׁדַק nyílt ut, t. t. שָׁדַק. * שָׁדַק süttött, tűzre tette, leselkedett. II. gy. k. kiállotta a tűz melegét. II. i. a. engedékennyé tette, megkérlelte Istent, kegyelmes v. Isten. VIII. i. a. megégett, kimelegedett. *Igenév* : שָׁדַק ima. h. שָׁדַק a. שָׁדַק.

ض

ضَحِكَ — a — nevetett, gúnyolt. V. VI. X. i. a. ugyanaz. h. ضَحِك és ضَحِك sz. kh. ضَحِك * ضَحَر — o — ártott, sértett. III. i. a. u. a. féltékeny v. IV. i. a. ártott, sürgette, kényszerítette. VIII. i. a. kényszerítette. h. ضَحَر * ضَعَف — o — gyenge v. II. i. a. kettőssé tette, szaporított, gyengített, gyengének tartotta. III. i. a. kettőztette. IV. i. a. u. a. gyengévé tette. *Szenvedőben*: kétszeresen kapta. VI. kétszeres lett. X. gyengének tartotta; gyengének színlelte magát. Igenév: ضَعِيف gyenge, tehetetlen. * ضَلَّ e — II. gyökön kesre is. — a — tévedett, elveszett, meghalt, elfeledett v. elrejtett v. IV. i. a. tévedésbe hozta, vagy engedte tévedésbe jönni, vagy benne hagyta, elvesztette, elrejtette.

ط

طَلَبَ — o — keresett, kérdezett akart. III. i. a. tudakozódott valami után. V. i. a. kérelmezett. * طَارَ — e — repült, elrepült. V. i. a. rosz jelnek vette.

ظ

ظَلَّ — a — folytatta; árnyékolta, árnyékba helyezte. IV. i. a. u. a. árnyékos volt, közeledett, mintegy árnyat vetve. X. i. a. hüselte. h. ظِلَّ sz. ظِلَّ igenevek: ظِلَّ árnyék t. t. ظِلَّ ظِلَّ stb. h. ظِلَّ kh. ظِلَّ sz. ظِلَّ sátor teveszörből stb. * ظَلَمَ és ظَلِمَ igazságtalan volt, elnyomott; megcsalt. ظَلِمَ sötét éj lett. IV. i. a. elhomályosítá, a sötétségen át ment. Igenevek: ظَلِمَ igazságtalanság ظَلَمَ sötétség t. t. ظَلَمَ * ظَنَّ — o — vélekedett. IV. i. a. gyanuba hozta. * ظَهَرَ feltűnt, látható lett, felment, magasról lenézett, közelgett, társ volt II. i. a. és III. i. a. segített. IV. i. a nyilvánított, tetette

magát. VI. i. a. mutatta magát, feltűnt, tetette magát. Igenév : **ظَاهِرٌ** külső, látható **ظَهَرَ** hát. h. **יָרָה** a. **מָרָה**.

ע

عَبَدَ szolgált, imádott. II. i. a. szolgává lett. V. i. a. szolga lett. h. a. **עָבַד** * **عَدَلَ** elégséges, törvényes volt. **عَدَلَ** — e — igazságos volt; de **عَنْ** praepositióval: letért az igaz utról. VIII. i. a. a dolog kiegyenlített. * **عَدَنَ** — i — és — o — tartózkodott, maradt, állandó volt valamely helyen; trágyázta a földet. **مَعَدِنٌ** t. t. **مَعَادِنٌ** kezdete, alapja valaminek, saját helye, bányá. A h. s. a. **עֵדֶן** kedves, nyájas, bájos volt. **עֵדֶן** bájkert. **עֵדֶן** idő alkalom. * **עָדָא** — o — h. sz. kh. **עָדָה** — elment mellette, elhagyta, abbanhagyta. Acc. vagy **עַן** praep.; — szaladt, áthágott, igazságtalan volt **עָלֵי** praep; — Majd a személy acc. s a tárgy **עַן** praep : elment, elfordította, elnyomta. **עָדִי** gyűlölt. III. i. a. egyiktől a másikhoz ment, ellenség volt. V. i. a. u. a., gonosz volt. VIII. i. a. = I. V. **עָלֵי** praep. X. i. a. segítséget kért — a szem. acc. a tárgy **עָלֵי** praep. Igenév : **עָדָרְ** ellenség t. t. **أَعْدَاءٌ** vagy **أَعَادِي** — **عَدُوٌّ** gyűlölség, ellenségeskedés. **عَدَاوَةٌ** gyűlölség, ellenségeskedés. * **عَرَفَ** — e — ismert, tudott. II. i. a. tanított. V. i. a. kutatott, hogy ismeretet szerezzen. VI. i. a. felismerték egymást felismerték és megszerették egymást. VIII. megismert, bevallott; tudakozódott. X. megismertette magát. a kh. **עָרָה** ismert volt; jó vevő volt. * **عָصַדَ** — o — segített, erősített, megfogott. III. ellenszegült. Igenév : **مُعَاَصِدَةٌ** ellentállás. VIII. karal segítette. * **عָطָא** — a — kapott. IV. i. a. adott, ajándékozott; h. **עָטָה** * **עָקַל** — e — összeszorított, értett, okos volt, ez utóbbi esetben a jövő 2-ik gyöke dammot

kap. III. i. a. értelemben versenyzett mással. **عَقِلَ** csám-
pás lábu volt. Mint igenév : **عَاقِلٌ** tudós; többese tört :
عَقَالٌ. A h. s a. **עָקַל** megromlott. * **عَدِمَ** — a — tudott,
megfigyelt. **עָלַם** — i — jegyzett, jelzett. II. i. a. tanított.
IV. i. a. biztossá tett, megjelölte. V. i. a. tanult, tudott.
Ezen igéből leszármazott nevek a következők is : **عَالَمٌ**
több. rendes, a tört : **عَوَالِمٌ** és **عَالَالِمٌ** a világ, a század,
emberek h. **עָלָם** elrejtett — **עָלָם** öröklét kh. **עוֹלָם** század,
kor. sz. **עָלָם** század, kor. — **עָלַם** tudós. * **עָלָי** on, ön,
en, fölött. h. szirkh. **עָלָי**. * **עָלָי** tól, től, ra, re, előtt, ért. *
עָלָי — o — **עָלָי** — h. **עָלָי** sz. **עָלָי** — alázatos v. nehéz
v. a dolog, letartóztatva v. leszált, alászált, akart, szán-
dokolt, szolt, gondoskodott, szorgoskodott; elfáradt. II.
i. a. IV. i. a. gyengített. VIII. i. a. gondoskodott, szor-
goskodott. Igenév : **עָלָי** t. t. **עָלָי** jelentőség, értelme
valaminek. * **עָלָי** — o — középkorú volt a nő, azaz oly
idős midőn kiségitőnek hívják. II. III. IV. i. a. segített.
X. i. a. segítséget kért, segédül hívott.

ע

עָרַשׁ — e, o, — ültetett, plántált. h. a. **עָרַשׁ** ki-
űzte, kivetette. **עָרַשׁ** gabna jövedelem. * **עָרַשׁ** — a —
haragudott. h. a. **עָרַשׁ** fájdalmat érzett. * **עָרַשׁ** elfedte,
elrejté, megbocsájtott. VIII. i. a. megbocsájtott. X.
i. a. bocsánatot kért. **עָרַשׁ** mely tulajdonkép = elta-
gadni, az *expiatio* jelentőségével is bir, mint a h. a. **עָרַשׁ**. *
עָרַשׁ — e — megált, megállapodott, szembe jött, haszna
volt, megelégedett, gazdag v. h. **עָרַשׁ** válaszolt, — de :
adományozott énekelt. sz. **עָרַשׁ** u. a. kh. válaszolt.
— II. i. a. énekelt neki. a nőt hízelt szavakkal szó-
litani, vagy gúnyolni is. IV. i. a. elégedetté tette. V. i. a.
elégedett volt, gazdag v. valakinek dalt énekelni; a nőt

hizelgő szavakkal szólítani, vagy gúnyolni is. VI. Egy-
mást nélkülözhetni. VIII. gazdagnak lenni. X. i. a. gaz-
dagnak tartani magát. Igenevek : غَنِيَ غَنِيَ t. t. غَنِيَ ének vagy : أَغْنَيْتُ több.
أَغْنَيْتُ ének.* غَارَ közép gyök V. — o — alacsonyabb
helyre jött, elmerült. Igenevek : غَوْرَ غَوْرَ fenék, alanti, lapály,
határ. مَغَارَ és مَغَارَةً t. t. مَغَارٌ barlang h. مَعْرَهْ barlang
sz. مَعْرَهْ u. a.* غَارَ közép gyök J. eleséget hozott,
hasznos v. II. változtatni, cserélni. III. féltékenységet
érezni, cserélni, kereskedni. IV. féltékennyé tette. V. vál-
tozni, lesoványkodni, féltékenységből. VI. féltékenynek
lenni, egymástól különbözni. VII. irigységtől, féltékeny-
ségtől gyötörtetni. VIII. élelmet szerezni magának. X.
féltékenységet, versenyt kelteni. غَبِرَ nélkül, nem; kivüle,
nélküle. stb.* غَارَ közép gyök V. — o — alacsonyabb
helyre jött, elmerült. Igenevek : غَوْرَ غَوْرَ fenék, alanti, lapály,
határ. مَغَارَ és مَغَارَةً t. t. مَغَارٌ barlang h. مَعْرَهْ barlang
sz. مَعْرَهْ u. a.

ف

ف kötszó; majd hatályosb mondatok elején is hasz-
náltatik, s ekkor nem kötszó.* فَتَحَ — a — kinyitott,
segített; fatha jeggyel jegyzett. II. i. a. kinyitatta. IV.
V. i. a. nyílt volt. h. a. فَتَحَ.* فَتَحَ pár ökör, föld
melyet a pár ökör felszánt, tag, szántóföld. h. فَتَحَ szán-
tóföld, kh. فَتَحَ sz. فَتَحَ pár ökör, ígás föld.* فَتَرَ — e,
o, --- vájt, ásott, fúrott, a nyomor megtörte. فَتَرَ szegény
volt. IV. i. a. szegénnyé lett. Feléje fordult, kölcsönöz-
te tevéjét. VIII. i. a. átfuratott, szegénnyé lett; szükségét
szenvedett. Igenevek : فَتَرَ فَتَرَ szegénység فَتَرَ szegény t. t.
فَتَرَاءَ فَتَرَاءَ és فَتَرَاءَ collective : فَتَرَاءَ hátgerincz csontok.*
فَعَلَ — a — sselekedett. h. a. فَعَلَ.* فَعَلَ ban, ben.

ق

قَدَسَ tiszta volt, szent v. II. tisztává tette, szentelte. h. a. קֹדֶשׁ * قَرَنَ — e — egybekötött, közel volt. IV. i. a. társított, hatalmasb lett. Igenév : قَرْنٌ összekötés, szarv, képl. hatalom t. t. قُرُونٌ. Ebből : دُرُ الْقَرْنَيْنِ a két szarv birtokosa = Nagy Sándor. És : دُرُ الْقُرُونِ főemberek قَرِينٌ társ قَرْنٌ bajtárs, harczy ellenfél. h. a. קָרַן mint ige, e névből származik egyik jelentőség alapján קָרַן sugárzott, fénylett, a hiki bilben : szavakat hordott. * قَلَعَ — a — kitépett, kimozdított helyéből. h. a. קָלַע parityával hajtott. kh. קָלַע kidobni parityával követ. stb. * قَالَ — o — mondott; vélekedett, meghaladta, ez utóbbi esetben پ praep. jár a cselekvő értelmű ige. h. קָוַל szó a. a. קָל u. a. * قَامَ — o — állt, felkelt, főnök volt, egyes v. erős v. II. i. a. felkeltett, feltámasztott, vezette, igazgatta. III. i. a. más mellett állott, támogatta, ellenkezett vele. IV. i. a. tartózkodott valahol, fölérendelte, megállapította. V. megállapítatott, vezéreltetett. VI. egymásra támadtak. X. i. a. állott, hiven Isten részén állott. h. a. קוּם.

ك

كَ mint, h. كَ stb. * كَبُرَ — a — nagy lett, felnévelkedett; érett haladott korú v. كَبُرَ — a — testes v. nagy v. II. i. a. naggyá tett, dicsőítette Istent V. ön magát tette naggyá, büszkélkedett. X. i. a. nagynak tartotta magát. h. a. كَبُرَ * كَتَمَ — o — elrejtett. h. كَتَمَ bevészt, a kh. كَتَمَ edény fedője, dugasza, u. e. a h. is * كَذَبَ — e — hazudott. II. i. a. hazugsággal vádolta, megcsalt, huzakodott a végzendőkben, elveszett. h. كَذَبَ a. Igenév : كَذَبَ hazugság. * كَسَبَ — e — élelmet

keresgélt, nyereszkedett, kereskedett. II. i. a. mást részesé tette; kieszközölte azt; IV. i. a. eszközölte, hogy valaki nyerjen valamit. V. i. a. kereskedett; azzal foglalkozott. VIII. u. e. nyereszkedett. Igenév : **اَكْنَسَابَ** nyereség. * **كَفَى** — e — elégséges v. pótolta. III. i. a. kielégítette. IV. i. a. kielégített volt. VIII. i. a. bőségben volt. X. i. a. kérte, hogy elégítesse ki. Igenév : **كَفَايَةً** elégséges, bőség. * **كُلَّ** bármi. **كَلَّ** — e — fáradt volt, körülvelt valakit. II. i. a. megkoronázott (h. **כָּלַל** sz. **כָּלַל** bevégzett.) V. i. a. megkoronáztatott. Minden oldalról körülvetetett koronával. Ebből **כָּל** — **כָּל** mindenség minden, mindegyik stb. * **كَانَ** — o — lenni, történni, fenecziai : **כִּין** assz. **כִּין** lenni, h. **כִּין** egyenesen fenállani, létezni. kh. **כִּין** készíteni, alkalmazni, erősíteni, megállapítani, sz. **כִּין** kezdett lenni, szir Akbel-ben : alakított, teremtet, megállapított. Törzs szenvedőben : volt, — más helyen — elkészített hozzá csatolt volt; történt. II. i. a. létesített. V. i. a. lett.

י

יָסַן * **יָסַן** kh. **יָסַן** h. sz. **יָסַן** nem. **יָסַן** * **יָסַן** nak, nek. * **יָסַן** vagy **יָסַן** **יָסַן** sz. **יָסַן** stb. h. **יָסַן** nyelv, beszéd, t. t. **יָסַן** kh. **יָסַן** * **יָסַן** hanem. * **יָסַן** midőn. * **יָסַן** égett, lángolt. VIII. i. a. kigyuladt a tűz. h. **יָסַן** igenév : **יָסַן** láng. * **יָסַן** ha. * **יָסַן** nem, nincs, — non est — személytelen ige. Összetéve **יָסַן** nem és **יָסַן** dolog, létező. h. **יָסַן** = van kh. **יָסַן** sz. **יָסַן**.

מ

מָא nem. Vagy kérdő a tárgyról. * **מָא** — o — felülmulta dicsőségben. II. i. a. dicsőített, magasztalt igenév : **מָא** dicsőség. h. a. **מָא** drága ajándok. * **מָא**

egyszer. Ige törzse : مَرَّ — a — h. מָרַר a. מָר — keserű volt, keserített. — o — járt, folyott, történt, elmúlt. X. sokszor, ismételve visszatért a dologra; állandó volt szándokában. Igenevek : مَرَّتَيْن kétszer, مَرَّات sokszor. مَرٌّ keserűség, myrha. h. szkh. u. a. مَرُورٌ járás, átmenet; مَرٌّ átmenetnek, járásnak, helye, esatorna. * مَسَكَ — o — a kötelet jól összefonta, szorgalmas volt utjában. مَسَدٌ pálmafa szálaiból fonott kötél. * مَشَى — e — járt, sétált. * مَضَى — o — elment, valami ügyben járt, s megértette magát. IV. i. a. elhatározta. * مَكَّةُ Mekka. * مَلَكَ — e — birtokolt, ur v. kormányzott. V. i. a. hatalmába kerítette erővel. Igenevek : مَمْلُوكٌ t. t. مَمَالِكٌ birtokolt, rabszolga, mameluk. مَلِكٌ király t. t. مُلُوكٌ — مَلِكٌ angyal. h. a. מַלְאָךְ . * $\text{مَنْ$ ki? az aki, valaki. h. szkh. מִן * מִן ból,ből. A comparativus, vagy superlativus jelölésére is használtatik. h. مِنْ kh. u. a. sz. مِنْ * مَاءٌ viz. kis. több, أَمْوَالٌ sokaság többese : مِائَةٌ h. מֵאָה kh. מֵין sz. מֵין * מָוֶת halál. مָاتَ meghalt, — o, a, e. — h. kh. מָוֶת sz. מָוֶת * מָלַךְ — o — a — gazdag volt barmokban, V. és X. u. a. II. és IV. i. a. gazdaggá lett.

و

ذَامُوسَةٌ szunyog. * فَكَجَا — o — megszabadult, kiment, gyors volt, közölt, titkot mondott. II. i. a. megszabadított; felemelt. III. i. a. közölte a titkot, titkon beszélt valakivel, vagy cselekedett. IV. i. a. megszabadított. * فَزَلَ — i — leszállott; megállott, közbejött, az égből alászállott, történt. h. فَزِلٌ lefolyt. sz. فَزِلٌ hajlott kh. فَزِلٌ lefolyt. II. i. a. lebecsájtott, t. i. Isten az égből. vendégtül fogadott. III. i. a. síkra szált valaki ellen. IV.

i. a. — II i. a. **כָּאֵרֶל** és nőnemű végzettel is; t. t. **כְּאֵרֶל** sors, eset, fátum. **מִנְרֵל** szállóhely, a fenecziai nyelvben is **מִנְרֵל** = **מִנְרֵל** szálló-hely, gyarmat, a görögök és latinoknál *Μασσαλία*, ebből Marsalia, és Marseille; régi fenecziai telep. **יִמְנֵרֶלֶ** = mint, helyett, gyanánt. * **נִסְרֵר** sas, t. t. a kisebbségi **אִנְסֵר** a többségi: **נִסְרֵר** h. **נִשְׂרֵר** kh. **נִשְׂרֵר** sz. **נִשְׂרֵר**. * **נָטַק** — o, e, — beszélt. III. i. a. IV. i. a. beszélővé tette s ésszel megáldotta Isten. * **נָעַם** — a, e, o, — gyenge, finom v. kellemes v. kitűnő, kegyelmes v. II. IV. i. a. azzá tett; jótett vele. h. a. **נָעַם**. * **נָפַס** lélek, többese tört. **נָפַס** vagy **נָפַס** h. **נָפַשׁ** kh. szinte, vagy **נָפַשׁ** sz. **נָפַשׁ**. Mint ige **נָפַס** sér-tett, szóval, tekintettel; **נָפַס** szült, megbocsájtott; **נָפַס** drága, kedves volt. II. i. a. felvidította. III. i. a. óhajtott, megkívánt. IV. i. a. kívánságot, vágyat, ébresztett benne. V. i. a. óhajtotta, felindult. VI. i. a. nagyon óhajtotta. A héber ige: **נָפַשׁ** szaporodott, a kh. **נָפַשׁ** szinte; a h. **נָפַשׁ** lélekezni, szuszogni, illatozni, élni. * **נָפַע** — a — használt, alkalmas volt. VIII. hasznot húzott. * **נָפַע** folyó t. t. **נָפַע** stb. h. **נָפַע** sz. **נָפַע** folyó. Mint ige: **נָפַע** — a — ásott és folyatta a folyót; bőven folyt; eltíltott, VIII. elijesztett, kiszidott. X. tág medret csinált a. és h. az ige = fénylett, folyott. * **נָפַע** tűz. t. t. **נָפַע** stb. Mint ige **נָפַע** — o — fénylett, elrettent. h. **נָפַע** a. **נָפַע** fénylett, ragyogott.

נָפַע nőnemű suffixum II. sz. * **נָפַע** vezérelt; elől-járt, hozott, követett, helyesen élt. IV. i. a. hozott, aján-dékozott. VIII. i. a. helyesen vezéreltetett a vallásban. h. **נָפַע** kiterjeszté kezét. sz. **נָפַע** u. a. * **נָפַע** ez. h. **נָפַע** kh. **נָפַע** sz. **נָפַע** vagy **נָפַע**. * **נָפַע** — o — könnyű v. megvetett

v. nyugodott. IV. i. a. megvetetté tette. X. i. a. semmibe se vette, megvetette, h. הָוֵן . Igenév : הוֹנָה megvetés. * הוֹ ö. h. a. הָוָה .

,

, kötszó : és a h. s a. hasonló; majd eskü szócska is — ra, re. * וָכַב rángrott. h. וָכַב . * $\text{וָעַ$ esett, történt, lefeküdt, kiesett elállott, nekiesett, megütötte, erős v. IV. i. a. belevetette. h. וָכַב . * וָכַב állott, megállott, megtartotta, jó czélokra rendelte, mintegy állandósította. IV. i. a. megállította, letartóztatta, visszatért, hallgatott. VI. i. a. egymással szemben állottak, a vitában, harcban. VIII. i. a. וָכַב folytatta. Igenév : וָכַב t. t. וָכַב álló hely, állomás, az utolsó ítélet napja. * וָכַב szült. — h. וָכַב a. וָכַב — II. i. a. a szülő nőt segítette. IV. i. a. szülési fájdalmakban volt a nő, a szülés pillanatában v., nemzette. V. i. a. származott, leszármazott. VI. i. a. számos nemzedékké lettek, sokakat szültek. X. i. a. kérte, akarta, hogy fiaikat nemzen. וָכַב szülőhely.

י

יָ megszólítási szócska o! sokszor nem is fordítandó pl. יָ אֵלֹהִים — Urán! * יָתֵם — a — árva volt. Igenév : יָתֵם árva h. kh. יָתֵם sz. יָתֵם . * יָד kéz a két első láb, madár szárnya, t. t. יָד stb. h. a. יָד . * יָסַר kocszkát játszott, könnyű volt engedelmes v. Igenevek : יָסַר bal rész. h. יָסַר . * יָמִין jobbra. יָמִין jobb oldal, eskü. h. יָמִין a. יָמִין t. t. יָמִין és יָמִין — יָמִין — יָמִין Jémen vagy is jobb oldal a mekkai szentélytől, mint Sziria, a bal יָמִין . * יָמִין nap, dies. t. t. יָמִין . A nappal = יָמִין h. יָמִין kh. יָמִין sz. יָמִין .

TARTALOM.

Első rész.

H a n g t a n.

	Lap.
1. §. A b. ükről	1
2. §. A mássalhangzók felosztása s átváltozása	5
3. §. Folytatás	7
4. §. Az önhangzók változása	10
5. §. A szótag	11
6. §. A helyesírás jegyei	11
7. §. Hangsúly	16

Második rész.

A l a k t a n.

8. §. A gyökökről	17
9. §. A név	21
10. §. A névképzés igétől	21
11. §. Folytatás	24
12. §. Igemelléknevek	26
13. §. Névből képzett nevek	27
14. §. Folytatás	31
15. §. A nem	33
16. §. A szám	34
17. §. A kettős szám	35
18. §. A többes szám	39
19. §. A tört többes	42
20. §. Az esetekről	45
21. §. Határozatlan és határozott állapot	48
22. §. A személyes névmás	49
23. §. A mutató névmás	51
24. §. A visszahozó névmás	52
25. §. A kérdő névmás	52
26. §. A név és a személyi névmás	54
27. §. A személyi névmás esetei	59

	Tap.
28. §. A visszatérő névmás	59
29. §. A számnevek	60
30. §. Az ige	64
31. §. A három mássalhangzós erőstők alakjai	66
32. §. Igeszemély és számképzés a múltban	72
33. §. Igeszemély és számképzés a jövőben	75
34. §. Parancsoló, részesülő, határozatlan	78
35. §. Igemódok	79
36. §. A szenvedő igealakok	80
37. §. A négybetűs igékről	83
38. §. Egyébb sémi ágak igerendszerei	85
39. §. Folytatás	88
40. §. Folytatás	90
41. §. Folytatás	92
42. §. Az összevont igékről	94
43. §.	—
44. §. A többi sémi ágon	96
45. §. A gyengetős igék	99
46. §. A hamzás gyökű igékről	100
47. §. Folytatás	101
48. §. Azon igékről, melyeknek egyik gyökmássalhangzójuk V. vagy J.	103
49. §. Folytatás	109
50. §. Többszörösen gyengetők	111
51. §. Tagadó, dicsérő, gyalázó, csodáló igék	114
52. §. Az ige a személyes névmás ragjaival	115
53. §. Præpositók, igehatározók, kötszők, indulatszók	116
54. §. Folytatás	117

Harmadik rész.

Sz ó k ö t é s.

55. §. Névmás, név	119
56. §. Az ígéről	122

O l v a s m á n y o k.

I. Mondások	126
II. A miatyánk	126
III. Lokmán meséiből	127
IV. A koránból	128
Szótár	129

Javítások.

11. l. utolsó sorban olv. egyszerű zár sva.
26. l. 24. s. végére : قَمِيلٌ pl. حَزَنٌ szomorkodott — ebből حَزْنٌ és حَزَنٌ szomorú. héb. כָּבֵד nehéz v. és כָּבֵד nehéz partic. קטן kicsi v. és partic. קטן kicsi.
29. l. 2-ik s. olv. vagy J.
32. l. 15-ik s. olv. מְדַמְכָּא.
33. l. első s. olv. מְלִיּוּתָא — מְלָא.
33. l. 21-ik s. olv. ritkán, de a status constructusban mindig.
40. l. 24-ik s. végéhez olv. A héb., im; az arámi, s közarabban *im* többes végzetek, szinte a casus obliquusnak használata, az elavult rectus helyett, mint a kettős számban láttuk. Ugyanez áll az asszír *i* többesről mely az *im*-nek elkopása; az *án* pedig a régibb többes maradványa. Hasonlag az asszír nőnemű egyes végzetek at, it, meghosszítás által lesznek többesekké : út, út, it.
48. l. 18. s. a rendesen“ kihagyandó.
49. l. 9. s. olv. כָּבֵד.
52. l. 13. s. és után olv. ذِي és J mutatókból. u. o. 14. s. olv. a héb. הַלֵּל = az aki — ritkább alak. u. o. 22-ik s. olv. اَلَّذِي.
55. l. 12. s. olv. رَحْمَةً u. o. 28. s. (a) kap, után olv. s megelőző kesrét; de ez utóbbit csak a többesben.
58. l. 22. s. végén olv. Szorosan véve a nőnemű neveknél a constructusban és a suffixiónál előforduló héb. ar. ה az össémi nőnemű végzet, mely itt fenmaradt, míg az önálló, egyes szavakban, astátus absolutusban elkopott ה-vé, ép úgy mint a közarabban. pl. Medine = város, de Medinet — enebbi a próféta városa.
68. l. 13. s. olv. جَبَل.

73. l. 1. s. olv. **ثُ**.
77. l. 4. s. olv. **أَنْتَ**.
76. l. 19. s. olv. önhangját.
81. l. 1. s. IV—XIII-után olv. e képzők szinte dammot. u. o. 14. s. bir után olv. Az elsőn is futhat midőn nem dsezmes.
82. l. 1. s. olv. **أَنْبَلَا** 20. s. olv. **يُقَابِلُ**.
83. l. utolsó s. olv. **حَنِزَ**.
84. l. első s. olv. **حَنِزَر**.
87. l. 22. s. a kihagyandó, s a 20. s. olv. a gyökön.
89. l. 10. s. mellett : után olv. az ige többes *u* és *un*;
90. l. 10. s. kbált helyett olv. kabált.
92. l. 18. s. olv. **يَكْتَبُ** u. o. szükségesnek helyett olv. szükséges neki írni; — u. o. 20. s. nekem írni után olv. írni.
95. l. utolsó előtti s. olv. **يَمْدَدُ** — **يَمْدُ** v. **يَمْدُ** v. **يَمْدُ**.
97. l. 12. s. olv. könnyű v. — könnyült, könnyüvé tette. u. o. 13. s. olv. nagyratartani önmagát.
98. l. 19. s. olv. **يَمْدَدُ** u. o. 24. s. a szótag helyett olv. az önhangzó.
101. l. 1. s. olv. **يَأْمَلُ** u. o. 11. s. végén olv. pl. ebből **أَأْمَلُ** lesz **أَوْمَلُ** és : **أَوْمَلُ** u. o. 21. s. olv. **جَسَلُ** vagy **جَسَلُ**.
102. l. 14. s. utolsó szó, olv. **يُؤَدِلُ** u. o. 26. s. utolsó : olv. **يُنْذِرُ**.
103. l. 8. s. olvastatik helyett : olvastok.
104. l. 14. s. végén : e helyett : **فَأَدِلُ** a hosszító elif ugyan ezen szabályokat követi.
107. l. utolsó előtti sor, e szó után : kivetendő, olv. saját önhangzójával dobátik el, s eképe a.
108. l. 17. s. végén olv. v. ö. l. f. u. o. 24. s. végén olv. pl. **تَغْرِي** vagy **تَغْرِي** helyett **تَغْرِي** (v. ö. l. c.) **تَرْمِي** és **تَرْمِي** helyett; **تَرْمِي**.
112. l. 10. s. olv. vagy után : **ل**.
116. l. u. c. sorban olv. **جَل**.

Kisebb hibák kiigazítását, a szíves olvasóra bizzuk.